د تقليد شرعي حيثيت

مؤلف : شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله

ژباړن : مولوي عبدالهادي حماد

خپرونکی:
جامعه اسلاميه اشرفيه
اوله ناحيه کندهار افغانستان

Ketabton.com

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد شرعي حيثيت

تاليف :

شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی

ژباړن :

مولوي عبدالهادي حماد

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتاب ځانګړتیاوي

دکتاب نوم :	دتقلید شرعي حیثیت
دمؤلف نوم :	شیخ الاسلام مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی
ژباړن :	مولوي عبدالهادي حماد
چاپ کال :	۱۳۸۹ هـ ش
کمپیوټري چاري :	ژباړن
دچاپ شمېر :	زر ټوکه
خپرونکی :	جامعه اسلامیه اشرفیه
دلاسته راوړولو ځای :	مکتبه اشرفیه ارګ بازار کندهار افغانستان
اړیکي :	۰۷۰۰۳۲۸۵۰۴ ۰۳۰۲۰۰۲۹۲۶

فهرست

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیره	موضوع	صفحه
۱	دپیل خبري	۱
۲	دتقلید حقیقت	۵
۳	یادونه	۸
۴	دتقلید دوه صورتونه	۱۶
۵	دتقلید ثبوت په قران سره	۱۷
۶	دتقلید دثبوت لپاره لومړی ایت	۱۷
۷	دتقلید دثبوت لپاره دوهم ایت	۲۱
۸	دتقلید دثبوت لپاره دریم ایت	۲۵
۹	دتقلید دثبوت لپاره څلورم ایت	۲۶
۱۰	دتقلید ثبوت په حدیث سره	۲۹
۱۱	داصحابانو ﷺ په وخت کي ددوی تقلید کول	۳۷
۱۲	داصحابانو ﷺ په زمانه کي شخصي تقلید	۵۰
۱۳	داصحابانو ﷺ دتقلیدلومړی نظیر	۵۰
۱۴	داصحابانو ﷺ دتقلید دوهم نظیر	۵۴
۱۵	داصحابانو ﷺ دتقلیددریم نظیر	۵۷
۱۶	داصحابانو ﷺ دتقلید څلورم نظیر	۶۴
۱۷	څو بېلابېل مثالونه	۶۶
۱۸	شخصي تقلید ته اړتیا	۷۰
۱۹	دشخصي تقلید دلزوم یو څرګند مثال	۸۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
۲۰	دځلور مذهبونو تخصيص	۸۹
۲۱	دتقليد بېلابيلي درجې	۹۶
۲۲	دعوامو خلکوتقليد	۹۷
۲۳	دجيد او متبحر عالم تقليد	۱۰۸
۲۴	دتقليد دوهمه درجه	۱۰۸
۲۵	مجتهد في المذهب	۱۲۴
۲۶	دريمه درجه	۱۲۴
۲۷	دمجتهد مطلق تقليد	۱۲۶
۲۸	څلورمه درجه	۱۲۶
۲۹	پر تقليد باندي شکونه او نيوکي	۱۳۱
۳۰	په قرانکريم کي دپلرونو او نيکه ګانو تقليد	۱۳۱
۳۱	داحبارو او رهبانو تقليد	۱۳۴
۳۲	دحضرت عدى بن حاتم رضي الله عنه حديث	۱۴۱
۳۳	دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه سپېڅلي وينا	۱۴۴
۳۴	دمجتهدينو امامانو ويناوي	۱۴۶
۳۵	عام سړی به څنګه مجتهد پېژني؟	۱۵۲
۳۶	ايا تقليد کول عيب دئ؟	۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
۳۷	شخصي تقليد او خواهش پرستي	۱٦۰
۳۸	تقليد او نوي پيدا سوي مسئلې	۱٦۲
۳۹	حنفي مذهب اوپه حديث باندي عمل	۱٦۴
۴۰	امام ابوحنيفة رحمة الله عليه او علم حديث	۱۷۷
۴۱	په تقليد کي جمود	۱۸۳
۴۲	وروستی وړانديز	۱۸۷

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریظ

نحمده ونصلي علی رسوله الکریم

درنو لوستونکو! څرګنده خبره ده ،چي څښتن تعالیﷻ ټول انسانان په یو ډول نه دي پیدا کړي بلکي دخپل بې ساري حکمت پر بنسټ یې ځیني ځواکمن ، ځیني ناتوانه ،ځیني شتمن ، ځیني نادارہ ،ځیني پوهان او ځیني ناپوهان پیدا کړي دي، داخبره بیخي جوته ده ،چي که ټول خلک په یو ډول سي نو ددې پراخې نړۍ چاري به دسختو ستونزو سره مخ سي،همدا لامل دئ ،چي ددنیا په هر کونج کي ، دهر قوم ، دهري سیمي ، دهر ټبر او هر دین عالمان مخکي وي پوښتل کیږي او ناپوهان په پسي وي دپوهانو څخه پوښتني کوي ، داچي داسلام دین حق دئ ، په رشتینولۍ کي یې هیڅ شک نسته او ددې دین دپلي کېدو لپاره علماء لوی مسؤلیت لري ،چي عام خلک پوښتني ځني وکړي او دوی جوابونه ورکړي او ددې دین بقا هم ددې لاري څخه کېدای سي ځکه ټول خلک علماء نه دي او نه جوړېدای سي، داچي دعلماؤ پر خبرو باندي باید څومره اعتماد وسي او دمذهب تقلید باید په څه ډول وسي؟ او دمدرسې درېز هم تل دخپلو مسلمانانو ورونو چوپړ په اخلاص تر سره کول دئ نو یې وغوښتل ،چي په دې اړه باندي څه تحقیقات او څېړني وکړي ، ددې هڅي په پایله کي داشرفیې مدرسې دتالیف او ترجمې دڅانګي یو تن غړي مولوي عبدالهادي حماد دهند دنیمي وچي دجید عالم شیخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی په اردو ژبه کتاب پښتو ته ترجمه کړ، چي په یاده موضوع کي یې په زړه پوري څېړنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې وه ، ياد کتاب تر ژباړې وروسته تاليف او ترجمې دڅانګې غړو وکاتی ، ترکتنې وروسته جوته سوه چې نوموړی کتاب په ښه معيار دئ او په ښه معيار ژباړل سوی دئ. داچې زموږ له انده ددې کتاب ګڼې ښې دي نو ځکه يې دتائيد ترڅنګ ټولنې ته وړاندې کوي او هيله کوي ،چې الله ﷻ يې دټولو مسلمانانو لپاره داستفادې وړ وګرځوي.

وبالله التوفيق

داشرفيې مدرسې دتاليف او ترجمې څانګه

دتاليف او ترجمې دڅانګې اراکين	
نوم	**دنده**
مولوي محمدرسول صاحب	عمومي رئيس
شيخ الحديث مولوي عبدالرحيم صاحب	رئيس دارالافتاء
مولوي سيد احمد غفوري	نائب دارالافتاء
مولوي مجاهد صاحب	نائب مهتمم
مفتي ګل احمد صاحب	عضو دارالافتاء
مولوي سيداحمد صابر	مدرس وعضو دارالافتاء

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړیل خبرې

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى.

څرګنده خبره ده ،چي دتقليد پـه اړه دومره ليکني سوي دي ،چي زما لپاره ددې فکر هم نه سي کېداى ،چي زه دي په دې اړه څه زياتوني وکړم ،له نېکه مرغه دهمدې موضوع يعني دتقليد دموضوع اړونده ديوې رسالې اسباب او توکي په ناڅاپي اوقدرتي ډول سره برابر سوه ،ځکه په ۱۹۶۳ م سنه کي زما څخه دفاران مياشتنۍ مجلې مسؤل مدير ښاغلي ماهر القادري په کراچي کي دتقليد اړونده يو مضمون دوخت داړتيا له امله وغوښتی ، خو ما په يا سره جواب ورکړ، يعني خوښه مي نه وه ،چي مضمون دي دتقليد په موضوع کي ورکړم ، ځکه ما غوښته ،چي دپلار پر پل باندي پل کښېږدم او په خپل ژوند کي داختلافي مسائلو څخه لاس پر سر سم بيا مي بېرته فکر وکړ، ،چي کاشکي يو داسي مضمون وليکم ،چي دتقليد موضوع په داسي ښه پکښي څرګنده سي ،چي ديوه اړخه يې هغه اصلي حقيقت څرګند سي او دبله اړخه دامضمون په داسي ښه وي ،چي ددعوت رنګ ولري يعني داچي هغه کسانو ته دعوت سي ،چي هغوی اختلافي مسائلو ته لمن وهي او يو له بله کافران سره وايي يعني داچي يو يوه ته کافر وايي اوبل ،بل ته کافر وايي ،لنډه داچي يو مضمون مي وليکی اودکراچي څخه خپرېدونکي مياشتنۍ مجلې ـ فاران ته مي ورکړ، نوموړی مضمون دلومړي ځل لپاره په کال ۱۹۶۳ م کي خپور سو ، له نېکه مرغه ياد مضمون روڼ آندو

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات خوښ کړ ، آن تردې ،چي د هندوستان اوپاکستان څخه زياتو خپرېدونکو مجلو خپور کړ. بله خبره لادا وه ،چي په جوناګړ کي مسلمانانو زما دغه مضمون ديوې بيلي رسالې په بڼه چاپ ته وسپارى او بيايې نشر کړ. که څه هم زما دغه مضمون په داسي ډول ترتيب سوى وو ،چي هيڅ دمناظرې او مقابلې بڼه يې نه درلوده ،خو کوم ملايان صاحبان ،چي دتقليد څخه مخالف وه هغوزما پر ليکنه باندي پوره نيوکي پيل کړې په ځانګړي ډول په دوى کي حضرت مولانا محمد اسمعيل سلفي صاحب زما دليکني په رد کي خپله يوه ليکنه په الاعصام اونيزه کي په ديارلس برخو کي خپره کړه بيا يې خپله دغه ليکنه دخپل کتاب (تحریک ازادی اور شاہ ولی اللہ کی مساعی) ـ برخه وګرځول، خبره داوه ،چي يو کتاب د(التحقيق في جواب التلقيد) په نوم يو نشر سو، نوموړى کتاب ديوه داسي چا ليکنه وه ،چي دڅلورګونو مذهبونو امامانو ته ددې نسبت کوي ،چي شريعت دوى دځانه جوړکړى دئ او کوم څوک ،چي ددوى تقليد کوي هغه کافران دي ، همدا ډول اسلامي فقه ته ديوه داسي فن په سترګه ګوري ،چي دځان څخه جوړ سوى وي دقرآن او حديث څخه چېل سوى نه وي. بله خبره داده ،چي دحيدرآباد ددکن سيمي څخه هم په مياشتنۍ کي پردې موضوع باندي يوه څېړنه راغله ،چي غالبا دغه مجله به البيان مجله وه خو داچي مناظره کول او دچا سره مباحثه کول زما عادت نه وه نو ځکه مي تر ديارلس کلونو پوري دتقليد پر موضوع باندي هيڅ نه وليکل ، دا،چي زما لومړۍ ليکنه دنظر څښتنانو او روڼ آندو زياته خوښه کړې وه نو ددوى هيله داوه ،چي دا مضمون دي دلته په پاکستان کي هم دهندوستان په څېر په کتابي شکل چاپ اوخپورسي ،ما وغوښتل ،چي ددوى دغه غوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کړم نو ځکه مي دهغه ليکني دچاپ اراده وکړه کومه ،چي ما لومړی په فاران مجله کي خپره کړې وه البته زما په آند ما اړينه وګڼل ،چي دا ليکنه ددوهم ځل لپاره تر نظر تېره کړم ځو ښه تحقيقاتي ليکنه سي او کومي نيوکي ،چي زما پر ليکنه سوي دي هغه هم تر نظر تېري کړم او بيا جوابونه ورته ووايم ، لنډه داچي دا کار مي وکړ او دا کتاب ځني جوړ سو کوم ،چي ستاسو په لاس کي دئ خو داچي مناظره، مباحثه ، سوال او جواب کول زما عادت نه دي نو ځکه ما ،چي دکومو نيوکو جوابونه ويلي دي دنيوکه کونکو نومونه مي دڅو اړينو ځايونو څخه پرته نه دي ياد کړي او اوس هم دا وايم ،چي دا کتاب دمناظرې او مباحثې کتاب نه دئ بلکي دا دتقليد دعلمي مسئلي څېړنيز کتاب دئ ددې کتاب اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دلوی اکثريت تګ لاره واضحه کړي ، هغه لويه ډله ،چي تل يې داامامانو تقليد کړی دئ ، همدا ډول په دې کتاب کي دتقليد اړونده دافراط او تفريط تر منځ منځګړې لاره بيان سوې ده هغه لاره ،چي داهل سنت والجماعت زيات علماء پر روان دي ، نو ځکه مي وټولو خلکو ته هيله داده ،چي دې کتاب ته دمناظرې دجذبې او رخې په سترګه نه ګوري بلکي دې کتاب ته دي دتقليد دمسئلې ديوه څېړنيز کتاب په سترګه وګوري او بيا دي دا کتاب مطالعه کړي .

وروستی خبره داده ،چي په معاصر وخت کي دغير مقليدنو ، متجددينو او اباحت خوښو انسانانو په امامانو پسي خورا ډېري خبري دځانه تړلي دي ، زه اميد لرم ،چي داکتاب به ددوی دشبهاتو په ليري کولو کي هم رول ولري او ګټه به ورته وکړي ، الله جل جلاله ته مي دعا داده ،چي زما دغه کوچنۍ هڅه او زيار دي دقبوليت په لورونه ونازوي او الله جل جلاله ددې رسالې څخه عامو مسلمانانو ته ګټه او نفعه ورسوي . آمين

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وماتوفيقي الا بالله وعليه توكلت واليه انيب.

احقر محمد تقي عثماني خادم دارالعلوم كراچي ۱۴

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفى.

دتقليد حقيقت

درنو لوستونكو! داچي داسلام اصل دعوت ديوه الله جل جلاله داطاعت لوري ته رابلل دي، ددې څخه هيڅوک انکار نه سي کولای او داچي دمحمدرسول الله ﷺ اطاعت کول هم لازمي دئ دائکه ،چي رسول الله ﷺ په خپله ژبه او فعل سره دالله جل جلاله داحکامو ترجماني کړې ده ، داچي کوم شی حلال دئ؟ ، کوم شی حرام دئ ؟، کوم شی جایز دئ؟ او کوم شی مستقل بالذات (بلاواسطه) ناجایز دئ؟ په دې ټولو کي باید ديوه الله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت وکړل سي ، دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ پرته دبل چا اطاعت هيڅ جواز نه لري او که څوک دبل چا اطاعت کوي ، بل څوک مستقل بالذات (بلاواسطه) پوره مطاع گڼي داسي څوک په يقيني ډول داسلام ددايرې څخه وتلی دئ نو ځکه پر هر مسلمان باندي په کلکه لازمي ده ،چي دقرآن او حديث پيروي وکړي او څه ،چي قرآن او حديث ورته وايي همدغسي عمل وکړي ،خو پاته دي نه وي ،چي په قرآنکريم او حديث کي ځيني داسي څه سته ،چي يو لږ تعليم لرونکی کس هم په پوهېدای سي لکه لاندنی آيت:

وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ..... (۱)

ژباړه : په تاسو کي دي ځيني ستاسو دځينو غيبت نه کوي.

۱: حجرات ، اية ۱۲

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرڅوک ،چي یوازي په عربي ژبه پوهیږي هغه په پورتني مطلب پوهیږي ، ځکه په پورتني مطلب کي نه څه ناڅرګندتیا سته او نه کوم بل شرعي دلیل سته ،چي ورسره ټکر وي له همدې امله دپورتني مطلب په ثبوت کي هیڅ شک نسته.

همدا ډول درسول اللهﷺ په لاندنۍ وینا باندي لږ تعلیم لرونکی کس ،چي یوازي په عربي پوهیږي هم پوهېدای سي:

﴿ لافَضْلَ لِعَرَبِي عَلَى عَجَمِي ﴾

ژباړه : عربي پر عجمي باندي کوم فضیلت نه لري.

درسول اللهﷺ په پورتنۍ وینا کي هیڅ ناڅرګندتیا نسته او نه کوم مشکل پکښي سته کوم څوک ،چي یوازي په عربي ژبه پوهیږي هغه دپورتني حدیث په مطلب په اسانۍ سره پوهېدای سي.

دپورتنۍ خبري بالعکس داسي آیاتونه او حدیثونه هم سته ،چي معناوي یې څرګندي نه وي بلکي یو ډول ناڅرګندتیا پکښي وي ، هرڅوک نه په پوهیږي ، ځکه په ښکاره یوه معنا ورکوي ، خو په حقیقت کي یې بله معنا وي ، ددې سره داسي احکام هم سته ،چي دقرآنکریم دکوم بل آیت او یا کوم بل حدیث سره تعارض لري یعني داچي په یوه آیت کي یو حکم ثابت وي خو په حدیث کي بیا داسي خبره سوې وي لکه ددغه حکم په خلاف ،چي وي دمثال په ډول په لاندني آیت کي الله جل جلاله فرمایي:

وَٱلْمُطَلَّقَـٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَـٰثَةَ قُرُوٓءٍ .....(۱)

۱: البقرة ، اية ۲۲۸

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :کومي ښځي ،چي طلاقي کړل سي هغوی دي درې قروء انتظار وکړي(نور مړونه دي نه کوي).

په پورتني آیت کي دطلاقي سوي ښځي لپاره درې قروء دعدې اندازه ښودل سوې ده، داچي قرء څه ته وايي؟ باید ووایو ،چي قرء په عربي ژبه کي په لاندي دوو معناوو استعمالیږي :

۱: قرء معنا حیض (دښځي میاشتنۍ ناروغي)

۲ : قرء معنا طهر (یعني دښځي هغه شپې او ورځي ،چي ښځي ته پکښي میاشتنۍ ناروغي نه وي).

اوس نو که قرء دحیض په معنا کړو نو دطلاقي سوي ښځي عده درې حیضه کیږي یعني داچي ښځه به درې حیضه دمیړه په کور کي عده تېروي بیا کولای سي ،چي بل میړه وکړي او یا دپلار کورته ولاړه سي . که قرء دطهر په معنا سي نو دطلاقي سوي ښځي عده درې طهره کیږي اوس نو موږ ته سوال پیدا کیږي ،چي موږ په کوم یوه عمل وکړو؟ یعني داچي دطلاقي سوي ښځي عده به درې طهره وي اوکه به درې حیضه وي؟

په بل حدیث کي راځي:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ لَمْ يَذَرْ الْمُخَابَرَةَ فَلْيَأْذَنْ بِحَرْبٍ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ.(۱)

ژباړه :دجابر بن عبدالله رضي الله عنه څخه روایت دئ چي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه مي واورېدل: چا که مزارعت نه پرېښودئ دالله جل جلاله او دهغه درسول صلی الله علیه وسلم له لوري دغه کس ته دجنګ اعلان دئ.

---

(۱) ابوداود ج ۹ ص : ۲۵٦ ، باب في المخابره ورقم الحدیث : ۲۹۵۷،ط:المکتبةالشاملة

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حديث ته که وکتل سي نو دمزارعت منعه پکښي راغلې ده حال داچي مزارعت ډېر ډولونه دي،دامعلومه نه ده ،چي دمزارعت ټول ډولونه ناجايز دي؟ اوکه کوم خاص ډول مزارعت ناجايز دئ؟ ، که خاص ډول مزارعت ناجايز وي نو دا نه ده معلومه ،چي کوم ډول يې جايزنه دئ؟.

يادونه : مزارعت دې ته وايي ،چي يوڅوک خپله مځکه په کښت باندي وبل چاته په يوه ټاکلې برخه ورکړلې لکه ،چي په نيمايي يې ورکړي ، ياپې په دوهمه ورکړي ، ياپې په دريمه ورکړي او داسي نور.

په بل حديث کي راځي :

من كان له امام فقراءة الامام له قراءة

ژباړه : کوم چا لره ،چي امام وي نو دامام قرئت دده لپاره هم کفايت کوي.

دپورتني حديث څخه معلوميږي ،چي کله مقتدي په امام پسي ولاړ وي نودامام قرئت دمقتدي لپاره کفايت کوي او مقتدى بايد چوپ ودريږي. خو په بل حديث کي بيا ددې حکم خلاف خبره ثابتيږي ځکه رسول الله ﷺ فرمايي:

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ (۱)

ژباړه : هغه چا ،چي په لمانځه کي سورة فاتحه نه وي لوستې دهغه کس لمونځ ، لمونځ نه دئ يعني لمونځ يې نه صحيح کيږي.

دپورتني حديث څخه ثابتيږي ،چي الحمدلله ويل لازمي کار دئ بايد وويل سي اوس نو که پورته دواړه حديثونه په نظر کي ونيول سي انسان

[1]: بخاري ، ج : ۳ ، ص : ۲۰۴ ورقم الحديث ۷۱۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته سوال پیدا کېږي ،چي په کوم حدیث عمل وکړل سي؟ ایا په لومړی حدیث عمل وکړل سي او که په دوهم حدیث عمل وکړل سي؟ که په دوهم حدیث عمل وکړ ل سي نو دا نه ده معلومه ،چي ددوهم حدیث حکم یوازي منفرد او امام ته متوجه دئ مقتدی ځني استثناء دئ اوکه په لومړی حدیث عمل وکړل سي هلته هم نه ده معلومه ،چي دقرئت څخه دالحمدلله پرته نور قرائت مراد دئ خو په هر صورت ناڅرګندتیا موجوده ده تعارض موجود دئ.

تاسو ولیدل ،چي دقرآن او حدیث څخه داحکامو په را ایستلو او چڼلو کي څومره مشکلات سته اوس نو کله ،چي موږ دقرآن او حدیث څخه احکام راباسو او دپورته په ډول ټکرونه او تعارضونه مخته راسي په داسي حال کي نو موږ دوې لاري لرو لومړی داچي موږ په خپل فکراو بصیرت باندي یو ډول فیصله وکړو یعني داچي دتعارض په وخت کي موږ وګورو ،چي کوم لوری زموږ په آند باندي غوره او ښه وبلل سو پرهغه لوري باندي پرېکړه وکړو ، دوهم داچي موږ وګورو ،چي زموږ پخوانیو سترو اومخوروعلماوو دداسي ټکر ځایونو څخه کوم مطلب اخیستی دئ، ښکاره خبره ده ،چي زموږ په پخواني ستر او مخور علماء خامخا تر موږ زیات پوهېدل ، خامخا ددغسي ځایونو په مطلب تر موږ ښه پوهېدل او داسي نظر یې ځني اخیستلای سوای ،چي غالبا حق به وای ، همدا ډول کوم علماء ،چي دلومړی پېړی علماء وه دهغو بصیرت په قرآن او حدیث کي زیات و، نوکه پر حقیقت باندي پرېکړه وسي ،دعدل او انصاف څخه کاروا خیستل سي ،نو داخبره یقیني ده ،چي په پورته دوو لارو کي لومړی لاره سخته خطرناکه ده او دوهمه لاره داحتیاط لاره ده.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله خبره دا هم ده ،چي موږ نه داچي دتواضع او عاجزۍ له امله داخبره کووبلکي يقيني خبره ده څوک ښېخي ځني منکر کېدای نه سي ،چي موږ په علم ، پوهه ، ديانت ، تقوا ، فهم ، ذکاوت، دين ، پرهېزګارۍ او داسي نور کي دپخوانيو مخورو علماوو په پرتله ،چي په لومړيو پېړيو کي تېر سوي دي ـ ښېخي خالي لاس يو بلکي په هر اعتبار سره دهغو په پرتله هيڅ په لاس کي نه لرو ، آن ترديې ،چي زموږ او دهغو ترمنځ ښېخي تناسب نه سي کېدای ځکه هغه علماء په لومړيو پېړيو کي تېرسوي دي په داسي پېړيو کي تېر سوي دي ،چي دقرآنکريم دنزول وخت ته نژدې وه نو ځکه په قرآن باندي ددوی پوهاوی اسانه وه او بالعکس موږ درسالت دوخت څخه خورا ډېر ليري يو ، دومره ليري يو ،چي دقرآن دنزول چاپېريال ، دهغې زمانې دژوند کولو طريقه او دخبرو کولو بڼه په صحيح ډول تصور کول او په کټ مټ ډول تصور کول ډېر ګران کار دئ ، صحيح پوهاوی خو لا ايسته پرېږده ، دپورته خبرو په نظر کي نيولو سره که يو کس دقرآن په هغه مسئلو کي ،چي سختي پېچلي وي او يا په خپل منځ کي تعارض سره ولري نو ددې پر ځای ،چي پر خپل فهم اونظر باندي اعتماد وکړي دپخوانيو اومخورو علماوو پر لاره باندي ولاړ سي هغو ،چي ددغه مسئلو اړونده څه نظر ورکړی وي نو دغه دخپل نظر پرځای باندي دهغو لاره تعقيب کړي همدې ته تقليد وايي او موږ ويلای سو ،چي فلاني کس دفلاني عالم تقليد وکړ، همدا دتقليد حقيقت دئ.

که ،چيري ما تاسو ته هغه څه رسولي وي ،چي زما په زړه کي و او تاسومي په پوه کړی ياست نو تاسو به پوه سوی ياست ،چي ديوه مجتهد تقليد ته هغه وخت احتياج پيدا کېږي ،چي دقرآن او حديث څخه په يوه مسئله را ايستلو کي څه اشکال او ګران والی پروت وي په حکم

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېدل يې ګران وي ، دغه اشکال يا خو دقرآن او حديث په لفظ کې پروت وي ،چې لفظ څو معناوي لري هر کس ته نه معلومېږي ،چې ددې لفظ څخه کومه معنا مراد ده اويا داچې ديادي مسئلې دحکم په دلايلو کې تعارض او ټکر پروت وي.

دقرآن او حديث کوم احکام ،چې قطعي دي يعني يقيني دي ، څه اشکال ، ناڅرګندتيا ، ګرانوالی او تعارض پکښې نه وي په داسې مسئلو کې دهيڅ مجتهد ياعالم تقليد ته اړتيا نسته لکه ،چې مشهور حنفی عالم علامه عبدالغني نابلسي رحمه الله فرمايلي دي:

فالامر المتفق عليه المعلوم من الدين بالضروره لايحتاج الي التقليد فيه لاحد الاربعة كفرضية الصلوة والصوم والزكاة والحج والسرقة والغصب واما اشبه ذالک والامر المختلف فيه هو الذي يحتاج الي التقليد فيه.(۱)

ژباړه : ددين هغه مسئلې ،چې دټولو پر اتفاق دئ لکه دلمانځه ، روژې ، زکاة او حج فرضوالی ، يا دغلا ، غصب او داسې نور حراموالی په داسې مسئلو کې دڅلورګونو مذهبونو تقليد ته هيڅ اړتيا نه سته ، هغه مسئلې ،چې اختلاف پکښې وي په هغو کې تقليد ته اړتيا سته.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله فرمايي:

واماالاحكام الشرعية فضربان : احدهما يعلم ضرورة من دين رسول الله صلى الله عليه وسلم كالصلوة الخمس والزكاة وصوم شهر رمضان والحج وتحريم الزنا شرب الخمر وما اشبه ذالک فهذا لايجوز تقليد فيه لان الناس كلهم يشتركون في ادراكه والعلم به فلامعنى للتقليد فيه وضرب آخر لايعلم الابالنظر والاستدلال كفروع العبادات والمعاملات والفروج والمناكحات وغير ذالک من الاحكام فهذا يسوغ في التقليد بدليل قوله تعالي: ﴿فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لاتعلمون﴾ ولانا لم منعنا التقليد في هذه المسائل التي هي من فروع الدين لاحتاج كل

---

[1] خلاصة التحقيق في حكم التقليد والتلفيق ، ص : ۴ ط : المكتبة اليشيق استنبول.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

احد ان يتعلم ذالک وفي ايجاب ذالک قطع عن المعايش وهلاک الحرث والماشية فوجب ان يسقط.(۱)

ژباړه : شرعي احکام دوه ډوله دي: يو يې هغه دئ ،چي څرنګوالی يې په دين کي ښکاره وي لکه پنځه ګوني لمونځونه ، روژه نيول ، حج کول ، دزنا او دشرابو حراموالی او داسي نور په داسي احکامو کي تقليد کول نه دئ جايز ځکه ټول خلک ددغه شيانو په پوهاوي او علم کي سره شريک دي په داسي شيانو تقليدکول بې معنا کار دئ. دوهم ډول يې هغه مسئلې دي ،چي دنظر او استدلال پرته نه معلوميږي لکه دعباداتو ، معاملاتو ، نکاح او داسي نورو فرعي مسئلې په داسي مسئلو کي تقليد کول جايز دئ ځکه الله جل جلاله فرمايي: که تاسو نه پوهېدلاست نو دعلماوو څخه پوښتنه وکړئ ، په داسي ګرانو مسئلو کي موږ تقليد نه منعه کوو ځکه که تقليد منعه کړو نو پر هر سړي باندي به لازمه سي ،چي نوموړي مسئلې په څېړنيز ډول زده کړي او که دا کار پر هر چا باندي واجب وګرځول سي دژوندانه ټولي چاري به ودريږي ، ژوند کول به ګران سي ، فصلونه او حيوانان به لمنځه ولاړ سي، همدا وجه ده ،چي پر هر چاباندي پورتنی وجوب نسته.

حکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمايي:

مسئلې درې ډوله دي : يو ډول هغه مسئلې دي ،چي نصوص په هغو کي متعارض وي، دوهم هغه ډول مسئلې دي ،چي په هغو کي نصوص متعارض نه وي مګر دزياتو معناوو او وجوهاتو احتمال لري، دريم هغه مسئلې دي ،چي نه نصوص پکښې متعارض وي او نه زياتي معناوي

[1]: الفقيه والمتفقه، للخطيب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ٦٧و ٦٨ ط : دارالافتاء سعوديه رياض ، سنه ۱۳۸۹ هـ ق

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احتمالات لري. په لومړی قسم کي ،چي تعارض موجود وي مجتهدته داجتهاد اړتیا ده او مقلد ته دتقلید اړتیا ده، دوهم قسم ته ظني الدلالت ویل کېږي داچي په دوی کي دیوه احتمال تعین کېږي نو بیا هم اجتهاد او تقلید ته اړتیا سته او دریم قسم ته قطعي دلایل ویل کېږي په دغه قسم کي نه اجتهاد جایز دئ او نه تقلید جایز دئ.(۱)

دپورتنیو خبرو په نظر کي نیولو سره دا خبره معلومېږي ،چي دیوه امام دتقلید څخه مطلب دا نه دئ ،چي نوموړی امام خپله داسي ځوک دئ ،چي وجوبا دي یې تقلید وسي او یادي واجب الاطاعت ورته وویل سي او اتباع دي یې وسي او یا دي نوموړي امام دشریعت جوړونکی ، شارع او ددین د قانون جوړونکی وبلل سي ، په هره خبره کي دي دده پیروي واجب وګڼل سي بلکي ددې مطلب دادئ ،چي اصلا پیروي دقرآن او حدیث ده داچي په پېچلو مسائلو کي په قرآن او حدیث باندي پوهاوی ګران کار دئ او دغه امام ددغه پېچلو مسائلو حل او دقرآن او حدیث صحیح تعبیر په خپل ځور فکر باندي کړی دئ نو ددغه امام پر تعبیر باندي او دمسئلو پر حل باندي اعتماد وکړل سي همدا لامل دئ ،چي په څرګندو او یقیني مسئلو کي تقلید نه دئ لازم، ځکه په هغه ځای کي دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم داطاعت کولو مقصد دتقلید پرته په اسانۍ سره لاسته راوړل کېدای سي.

لکه مخکي ،چي مو وویل ،چي کله دامام تقلید وکړل سي نو امام ته یوازي شارح ویل کېږي او بالذات واجب الاتباع نه دئ همدا داخبره

---

(۱): الاقتصاد في التقلید والاجتهاد ص : ۳۴ ط : دهلي ،ددیارلسمي شبهي په جواب کي.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله دتقلید په تعریف کي داخله ده ځکه علامه ابن الهمام رحمه الله او علامه ابن نجیم رحمه الله دتقلید دتعریف په هکله داسي فرمايي:

التقليد العمل بقول من ليس قوله احدى الحجج بلاحجة منها(۱)

ژباړه : تقلید دې ته ویل کېږي ،چي دکوم چا قول دشریعت ماخذ نه وي ، دهغه پر خبره (قول) ددلیل دغوښتلو پرته عمل وکړل سي.

دپورته تعریف څخه په ښکاره معلومیږي ،چي مقلد دخپل امام قول شرعي ماخذ نه ګڼي ځکه شرعي ماخذ یوازي قرآن او حدیث ، دقرآن او حدیث په رڼا کي اجماع او قیاس دي، مقلد ځکه دامام پر خبره باندي اعتماد لري ،چي امام دقرآن او حدیث په پوهاوي کي پوره لاس رسی او بصیرت لري ، مقلد وايي کوم مطلب ،چي امام دقران او حدیث څخه اخستی دئ هغه زما لپاره داعتماد وړ دئ، دپورته خبرو په نظر کي نیولو سره تاسو ښه په عدل او انصاف سره پرېکړه وکړئ ،چي په دا ډول تقلید کي ،چي لوړیې بیان سته څه دګناه او یا دشرک خبره سته؟ که یو څوک خپل امام شارع بولي او خپله امام ددین قانون جوړونکی او یا امام بالذات واجب الاطاعت بولي نو دا خوښکاره خبره ده ،چي دغه کار ته شرک ویل کېږي، او که څوک خپل امام شارع نه بلکي ددین دقانون شارح وبولي ، ترخپل ځان دهغه ذکاوت او فهم ښه وبولي ، دخپل نظر په پرتله دهغه نظر ښه وبولي اوهغه امام ،چي کوم تعبیرات کړي دي تر خپل تعبیر دهغه پر تعبیر باندي اعتماد وکړي په ځانګړې توګه په اوس وخت کي ،چي علمي خلا خورا زیاته ده ، داسي کار کول

---

[1]: تیسیر الحریر لامیر بادشاه البخاري ج : ۴ ص : ۲۴۶، ط : مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـق وفتح الغفار شرح المنار لابن نجیم ،ج : ۲ ، ص :۳۷ ، ط: مصر ، نېټه : ۱۳۵۵ هـ ق

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه یوازي ،چي لازمي دئ بلکي ددې کار څخه تېښته او ځان خلاصولناممکن دي ، ددې مثال دپاکستان قانون وبولئ ،چي نن په ټوله پاکستان کي پلی ، دغه قانون ،چي کله مدون اوترتیب سو نو په کتابي بڼه په هیواد کي خپور سو په دغه قانون باندي په پاکستان کي په میلنونو انسانان عمل کوي ، ستاسوپه آند دغه خلک نو ټوله قانون ګوري بیا عمل په کوي؟ حال دا چي دهیواد بې سواده خلک څه ،چي ډېر تعلیم یافته خلک هم ددې غوښتنه نه کوي ،چي موږ قانون په کتاب کي وګورو بیا عمل په وکړو بلکي دلوړو پوهانو لپاره هم ،چي کله په دغه قانون کي څه ناڅرګندتیا تر سترګو سي نو دیوه وکیل څخه پوښتنه کوي اودهغه وکیل پر خبره باندي اعتماد کوي ، تاسو فکر وکړئ څوک ،چي سالم فکر ولري هغه به داخبره ومني ،چي وکیل دقانون جوړونکی دئ؟ اویا عامو خلکو دوکیل خبره منلې ده دا نو دا معنا ،چي وکیل په قانون کي پوره اختیار لري؟؟؟ تغیر او تبدیل ورکولای سي؟ بلکي یوازي وکیل دقانون معبر دئ عام خلک دده پر تعبیر باندي اعتماد کوي. په دغه ډول دقران او حدیث معامله هم ده کله ،چي په قرآن او حدیث کي څه ګران ځای راسي نو عام خلک نه په پوهیږي نو خلک دمجتهدینو لوري ته رجوع کوي څو هغه یې ورته تفسیر او تشریح کړي ، عام خلک ددوی پر دغه تفسیر او تشریح باندي اعتمادوکړي همدې خبري ته تقلید وایي همدا وجه ده ،چي موږ پر عامو خلکوباندي دا الزام نه سو لګولای ،چي دوی دي دقرآن او سنت پرځای دمجتهدینو امامانو اتباع وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقلید دوه صورتونه

تقلید دوه ډوله دئ لومړی داچي مقلد دځان دتقلید لپاره یو خاص مجتهد ونه ټاکي بلکي په یوه مسئله کي دیوه امام تابعداري وکړي او په بله مسئله کي دبل امام تابعداري وکړي دغسي تقلید ته مطلق تقلیداو یا عام تقلید وایي.

دوهم ډول تقلید هغه تقلید دئ ،چي یو کس یو خاص امام وټاکي په ټولو مسئلو کي دهمدغه امام تابعداري کوي ، دغه تقلید ته شخصي تقلید وایي.

دتقلید ددواړو ډولونو حقیقت دادئ ،چي یو کس په خپل نظر ، فکر او فهم سره دقرآن او حدیث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای او په مجتهدینو کي دیو کس پر بصیرت ، پوهه او فهم باندي اعتماد ولري ، ددغه مجتهد پر تشریحاتو باندي ،چي دقران او حدیث لپاره یې کړي دي پر هغه اعتماد ولري ، کوم مسائل ،چي نوموړي مجتهد دقرآن او حدیث څخه استنباط کړي وي پر هغه باندي اعتماد ولري بیا عمل په وکړي . داسي تقلید کول نه یوازي ،چي جایز دئ بلکي پر واجب والي باندي یې په قرآن او حدیث کي ګڼ شمېر دلایل شتون لري.

❁❁❁

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقلید ثبوت په قرآن سره

کوم تقلید ،چي پورته بیان سو اصولي لاربښووني یې خپله په قرآن کي سته څکه الله جل جلاله فرمایي:

لومړی آیت : يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ (۱)

ژباړه : اې ایمان لرونکو ! دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم پیروي وکړئ او د (اولي الامر) اطاعت او پیروي وکړئ.

په پورته آیت کي ،چي د (اولي الامر) لفظ ذکر سوی دئ ځینو علماوو یې په تفسیر کي لیکلي دي ،چي مراد څني دمسلمانانو حاکمان او واکمنان دي او ځینو بیا ویلي دي ،چي د (اولي الامر) څخه مراد دفقه علماء او پوهان دي یعني داچي دفقه دعلماوو اطاعت دي وکړل سي ، داچي د (اولي الامر) څخه مراد علماء سي دا تفسیر حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ، حضرت مجاهد رحمه الله ، حضرت عطاء بن ابي رباح رحمه الله ، حضرت عطاء بن السائب رحمه الله ، حضرت حسن بصري رحمه الله ، حضرت ابوالعالیة رحمه الله او داسي نورو علماوو خوښ کړی دئ.(۲)

بله خبره لادا ده ،چي دپورتنیو علماوو تفسیر امام رازي رحمه الله خورا په ډېرو دلایلو تائید کړی دئ او همدا تفسیر ته یې ترجیح ورکړې ده او

---

[1]: سورة نساء الاية ۵۹

[2]: دحضرت عبدالله بن عباس تفسیر دمعاویه بن صالح او علي بن طلحة له طریقه روایت سوی دئ ، ابن جریر ج : ۵ ص : ۸۸ ، الاتقان ، نوع ۸۰

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې لیکلي دي ،چې د (اولي الامر) دلفظ څخه علماء مرادول اولي او غوره کار دئ.([1])

ابوبکر جصاص رحمه الله بیا دپورتنیو دوو تفسیرونو په اړه وایي : دواړه تفسیرونه درست دي او په خپل منځ کي کوم تعارض هم نه لري ځکه ،چې دمسلمانانو دواکمنانو اطاعت دي په سیاسي چارو کي او دعلماو و اطاعت دي په مذهبي چارو کي وکړل سي.([2])

علامه ابن القیم رحمه الله فرمايي: دآمرانو او واکمنانواطاعت هم په حقیقت کي دعالمانو اطاعت او پیروي ده ځکه آمران هم په خپل حکومت او دولتي چارو کي دعالمانو پابند دي څه ډول ،چې اسلامي لاربنووني عالمان و واکمنانو ته ښیي په هغه ډول به واکمنان عمل کوي لنډه داچي دواکمنانو اطاعت دعالمانو اطاعت دئ.

علامه ابن القیم رحمه الله فرمايي:

فطاعة الامرآء تبع لطاعة العلماء.([3])

ژباړه : دواکمنانو پیروي دعالمانو دپیروی تابع ده.

په هر صورت که دپورته آیت تفسیر په نظر کي ونیول سي نو مسلمانانو ته لاربنوونه کوي ،چې دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړئ ، دهغه عالمانو اطاعت وکړئ ،چې دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دويناوو شرحه تاسو ته کوي په کومو ويناوو ،چې تاسو نه پوهېږئ هغه تاسو ته درښيي. دغه اطاعت ،چې په ايت کي ذکر سو او لازم وګڼل سو همدا اطاعت دتقلید اصطلاحي نوم دئ.

---

[1]: تفسیر کبیر ج : ۳ ص : ۳۳۴.

[2]: احکام القران للجصاص ج : ۲ ص ۲۵۶ باب في طاعة اولي الامر.

[3]: اعلام الموقعین لابن القیم ، ج : ۱ ص : ۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آيت پسې الله جل جلاله فرمايي:

فَإِن تَنَـٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ....(۱)

ژباړه: كه ستاسو په منځ كي دكومي مسئلې اړونده اختلاف پيښ سي نو تاسو الله جل جلاله او دالله جل جلاله رسول ﷺ ته رجوع وكړئ كه تاسو پر الله جل جلاله او دقيامت پر ورځ باندي ايمان لرئ.

داچي پورتني آيت ،چي داولي برخي په تعقيب راغلى دئ- وكتل سي نو داسي بريښي لكه داچي دهغه تفسير مستقله جمله وي ،چي مجتهدينو ته خطاب سوى دئ.

ابوبكر جصاص رحمه الله پر دې خبره اسرار كوي ،چي داولي الامر څخه علماء مراد او دخپلي خبري دتائيد لپاره ليكي:

وقوله تعالي عقيب ذالک فَإِن تَنَـٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ يدل علي ان اولي الامر هم الفقهاء لانه امر سائر الناس بطاعتهمثم قال فان تنازعتم الخ فامراولي الامر برد المتنازع فيه الي كتاب الله وسنة نبيه ﷺ اذا كانت العامة ومن ليس من اهل العلم ليست هذه منزلتهم لانهم لايعرفون كيفية الردالي كتاب الله والسنة ووجوه دلائلها علي احكام الحوادث فثبت انه خطاب للعلماء.(۲)

ژباړه: لكه ،چي الله جل جلاله دايت په لومړى كي برخه داولي الامر داطاعت امر وكړ، دستي يې ورپسې وويل ،چي كه ستاسو ته په كومه مسئله كي اختلاف پيدا سو نو الله جل جلاله او رسول الله ﷺ لوري ته رجوع وكړئ ، ددغه خبري څخه ښكاره معلوميږي ،چي داولي الامر څخه مراد فقهاء

۱: سورة نساء الاية ۵۹

۲: احكام القران ج : ۲ ص : ۲۵۷

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ځکه الله جل جلاله ټولو خلکو ته امر وکړ ،چي تاسو دفقهاوو اطاعت وکړئ او بیا یې فقهاوو ته وفرمایل ،چي که ستاسو په کومه مسئله کي اختلاف پېښ سي نو قرآن او حدیث ته رجوع وکړئ ، داحکم یوازي فقهاوو ته دئ ځکه عام او بې علمه خلک ددې مقام څخه برخمن نه دي ځکه هغوته دا نه معلومېږي ،چي دقرآن اوحدیث څخه دي کومي مسئلې ثابتي سي او څنګه دي ثابتي سي، همدا ډول عامو خلکو ته نه معلومېږي ،چي نوي مسئلې څنګه استنباط سي ، نه داستنباط علم ورسره سته او نه یې دلایل ورته معلومېږي ،چي مسئلې دي یې په متې استنباط کړي نو بالاخره داخبره ثابته سوه ،چي دا خطاب یوازي علماوو ته دئ.

مشهور اهل حدیث علامه نواب صدیق حسن خان صاحب رحمه الله هم په خپل تفسیر فتح البیان کي په دې خبره اعتراف کړی ،چي د (فان تنازعتم) خطاب مجتهدینو ته دئ ځکه دی فرمایي:

والظاهر انه خطاب مستقل مستانف موجه للمجتهدین.([1])

ژباړه :ښکاره خبره داده ،چي دایو مستقل خطاب دئ او مجتهدینو ته متوجه دئ.

دپورته ټولو خبرو څخه داخبره څرګندیږي ،چي کوم خلک ،چي داجتهاد وړتیا نه لري هغو ته اجازه نسته ،چي په اختلافي مسائلو کي دي مستقیما قرآن او حدیث ته رجوع وکړي او بیا دي په خپله رایه او نظر باندي پرېکړه وکړي بلکي لومړی وهغه خلکو ته خطاب دئ ،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای، په

[1]: تفسیر فتح البیان ج : ۲ ص : ۳۰۸ ، ط : مطبعة العاصمة قاهره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطاب کي داخبره پر دوی باندي لازمه کړل سوې ده ،چي دوی به دالله جل جلاله او رسول الله ﷺ اطاعت کوي داطاعت طريقه داده ،چي دوی به اولي الامر يعني دعالمانو څخه دمسئلو پوښتني کوي او بيا به عمل په کوي ، ددغه آيت په دوهمه جمله کي بيا وعالمانو يعني مجتهدينو ته خطاب دئ او الله جل جلاله ورته فرمايلي دي ،چي که تاسوته په کومه مسئله کي اختلاف پيدا سو نو قرآن او حديث ته رجوع وکړئ او دخپل فهم ، بصيرت او فکر په کار اچولو سره دقرآن او حديث څخه مسئلې استنباط کړئ خلاصه دا ،چي دپورتني آيت په لومړۍ جمله کي مقلدينو ته دتقليد کولو امر سوی دئ او په دوهمه جمله کي يې مجتهدينو ته داجتهاد حکم سوی دئ.

دوهم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُواْ بِهِۦ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ .....(۱)

ژباړه : کله ،چي دامن او ويري اړوند کوم کار پيښ سي نو دوی يې نشر کړي (که دوی تر نشر وړاندي دغه خبره) رسول الله ﷺ ته راجع کړې وای او خپل اولي الامر ته يې راجع کړې وای نو په دوی کي ،چي کوم خلک استنباط کولای سي هغوی به حقيقت حال ډېر ښه معلوم کړی وای.

[1]: نساء ، اية ۸۳

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آیت شانزول داسي و ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي ،چي به کله څه دویري او یا دامن خبره پیښه سوه نو ددغه زمانې منافقینو به دغه خبره پر ځو بڼي باندي واړول ځو په ښارونو کي دویري فضا خپره کړي ، دمنافقانو ددغه کار تر اغېز به ځیني ساده مسلمانان لاندي راغلل او دوی به هم داخبري کولې ځو الله جل جلاله آیت کریمه نازل کړ، او دوی یې ددغه کار څخه منعه کړه اولارښوونه یې ورته وکړه ،چي کله تاسو ته کومه دامن او ویري خبره ورسیږي نو ددې پرځای ،چي تاسو پرخپل سرباندي عمل کوئ لومړی داخبره اولي الامر ته ورسوئ په هغو کي ،چي کوم خلک دتحقیق او استنباط څښتنان دي هغه به دخبري اساس معلوم کړي ،تاسو ته به یې بیان کړي بیا به تاسو په اصلي خبره خبر سئ ، خلاصه داچي دپورتنی آیت څخه معلومیږي ،چي دمسلمان کار دا نه دئ ،چي هره خبره یې تر غوږه ورسېده باید دستي په خپل فکر عمل په وکړي باید لومړی داخبره پوهانو ته ورسوي هغو ،چي کوم نظر ورکړ، په هغه باندي بیا عمل وکړي.

پورتنی آیت که څه هم په یوه خاصه موضوع کي نازل سوی دئ مګر دتفسیر او اصول فقه دا منل سوې قاعده ده ،چي کله دمسائلو او احکامو استنباط دقرآن څخه کېږي نو که څه هم شان نزول یې خاص وي پاملرنه ورته پکار نه ده دقرآن دالفاظو عمومیت ته پاملرنه پکار ده او دالفاظو عمومیت ته اعتبار ورکول کېږي ، ددغه قاعدې په نظر کي نیولو سره دپورتني آیت څخه موږ ته داسي لارښوونه کېږي ،چي کوم خلک ،چي دبصیرت او ذکاوت والا نه دي هغو ته ،چي کومه خبره ورسیږي هغوی حق نه لري ،چي په خپل سر باندي او په خپل فکر سره پرېکړه وکړي بایددوی هغه کسانو ته رجوع وکړي ،چي هغوی داستنباط اهلیت او وړتیا ولري کله ،چي هغوی دخپل بصیرت او پوهي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رڼا کي کوم حکم وکړ، عام خلک دي بيا په هغه سره عمل وکړي . همدغه کار ته تقليد ويل کېږي.

امام رازي رحمه الله دپورتني آيت لاندي ليکي:

فثبت ان الاستنباط حجة والقياس اما استنباط او داخل فيه فوجب ان يكون حجة اذا ثبت هذا فنقول : الاية دالة علي امور احدها ان في احكام الحوادث مالايعرف بالنص بل بالاستنباط وثانيها ان الاستنباط حجة وثالثها ان الامي يجب عليه تقليد العلماءفي احكام الحوادث.([1])

ژباړه : نو داخبره ثابته سوه ،چي استنباط حجت دئ او قياس يا خو خپل استنباط دئ اويا په دې کي داخل دئ په هر صورت قياس هم حجت دئ کله ،چي داخبره ثابته سوه نو موږ وايو : پورتنی آيت پر څو خبرو باندي دلالت کوي : لومړی داچي په نوو پيدا سوو مسائلو کي ځيني داسي مسئلې سته ،چي دنص څخه په څرګند ډول نه معلومېږي بلکي په استنباط معلومېږي، دوهمه خبره دا معلومه سوه ،چي استنباط حجت دئ ، دريمه خبره دا معلومه سوه ،چي پر امي باندي لازمه ده ،چي په نوو پيدا سوو مسائلو کي دعلماوو تقليد وکړي.

ځينو علماوو پر پورتنی خبر باندي اعتراض کړی دئ ،چي په آيت کريمه کي خو دجنګ بيان سوی دئ دامن حالات به څنګه دجنګ پر حالاتو باندي قياس کړل سي؟([2])

دپورتني اعتراض جواب خو موږ لومړی ويلی و ،چي قانون داسي دئ ،چي دآيت عامو الفاظو ته اعتبار ورکول کېږي او دشانزول خاصو

---

[1]: تفسير کبير ج : ۳ ص : ۲۷۲

[2]: تحريک ازادي فکر مجله ،ص : ۳۱ دمولانا محمد اسماعيل سلفي دلوري څخه

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو ته اعتبار نه ورکول کېږي دهمدې خبري په تائيد امام رازي رحمه الله ليکي:

ان قوله (واذا جاءهم امر من الامن او الخوف) عام في كل ما يتعلق بالحروب وفيما يتعلق بسائر الوقائع الشرعية لان الامن والخوف حاصل في كل ما يتعلق بباب التكليف فثبت انه ليس في الايت ما يوجب تخصيصها بامر الحروب.([1])

ژباړه : دالله جل جلاله دا وينا ،چي کله دامن اوويري خبره پېښه سي ـ دالله جل جلاله دغه حکم عام دئ په جنګي اونورو ټولو شرعي چارو پوري اړه لري ځکه امن او وېره داسي څه دي ،چي دتکليف په هر ډګر پوري اړه لري بالاخره داخبره ثابتيږي ،چي په آيت کي ،چي کوم امر سوی دئ يوازي په جنګي چارو پوري اړه نه لري.

همدا ډول امام ابوبکرحصاص رحمه الله هم دپورتني اعتراض جواب په همدغه ډول کړی دئ او ورسره تر څنګ يې دځينو نورو شبهاتو ليري والی هم کړی دئ ، همدا لامل دئ ،چي داهل حديثو مشهور عالم نواب صديق حسن خان پورتني آيت دقياس دجواز لپاره دليل بللی دئ ځکه نوموړی عالم په خپل تفسير کي داسي ليکي:

في الاية اشارة الي جواز القياس وان من العلم ما يدرک بالاستنباط.([2])

ژباړه : په پورتني آيت کي دقياس جواز ته اشاره ده ځکه ځيني پوهه په استنباط سره درک کېدای سي.

که پورتنی آيت يوازي دامن او ويري دزمانې پوري خاص سي او ددغه زمانې پرته بل شي په ثابت نه سي نو دپورتني آيت څخه به څنګه قياس ثابت سي.

---

[1]: تفسير کبير ج : ۳ ص : ۲۷۳

[2]: تفسير فتح البيان ج : ۲ ص : ۳۳ ، دنواب صديق خان تفسير.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم آیت:

الله جل جلاله فرمايي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿۱۲۲﴾ (۱)

ژباړه: ولي د دوی څخه یوه ډله دهري ډلي څخه نه وزي څو په دین کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم وویروي ښایي خپل قوم به دالله جل جلاله دنافرمانۍ څخه وساتي.

په پورته آیت کریمه کي پر دې خبره باندي ټینګار سوی دئ، چي ټول مسلمانان دي په جهاد او نورو کارونوکي بوخت نه پاتیږي بلکي یوه ډله دي دالله جل جلاله په دین باندي دپوهاوي لپاره ځانونه وقف کړي څو خلکو ته دالله جل جلاله ددین احکام ورسوي هغو خلکو ته، چي ځانونه يې ددین په نورو څانګو بوخت کړي دي او ددین داحکامو دزده کړي لپاره يې وخت نه دئ پیداکړی، همدا لامل دئ، چي پورتنی آیت پر هغو کسانو باندي، چي علم يې زده کړی دئ دا خبره لازمه کړې ده، چي دوی به خلکوته دالله جل جلاله ددین احکام ورزده کوي او پر هغو کسانو باندي، چي په نورو څانګو بوخت دي دا خبره يې لازمه کړې ده، چي دهمدغه کسانو څخه به زده کړه کوي او عمل به په کوي څو په دې لاره سره دالله جل جلاله دنافرمانۍ څخه ځانونه وژغوري. امام ابوبکر جصاص رحمه الله پر همدې خبره باندي دتبصرې په بڼه لیکي:

فاوجب الحذر بانذارهم والزم المنذرين قبول قولهم.(۱)

[1]: سورة توبة الاية ۱۲۳

سرچینه: تعلیم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر علماوو لازمه ده ،چي خلک دالله جَلَّ جَلَالُهُ څخه وبېروي او پر خلکو باندي لازمه ده ،چي ددوی قول ومني.
يعني علماوو ،چي دالله جَلَّ جَلَالُهُ ددين احکام يې زده کړی دي داخبره پر لازمه ده ،چي الهي احکام خلکو ته ورسوي او پر خلکوباندي ددوی اطاعت لازم دئ ،حاصل داچي خلکو ته پکارده ،چي دالله جَلَّ جَلَالُهُ دپورتني آيت حکم ومني دعلماوو خبري دي ومني او دالله جَلَّ جَلَالُهُ دنافرمانۍ څخه دي ځانونه خلاص کړي.

څلورم آيت:

الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايي:

فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (٢)

ژباړه : که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.
په پورتني آيت کي انسانانو ته اصولي لارښوونه سوې ده ،چي کوم کسان ،چي ديوه فن په اړه معلومات نه لري هغوی دي دعالمانو څخه پوښتنه وکړي او بيادي عمل په وکړي همدې کار ته تقليد ويل کېږي.
علامه الوسي رَحِمَهُ اللهُ ليکي:

واستدل بها ايضا علي وجوب المراجعة للعلماء فيما لايعلم وفي الاكليل: للجلال الدين السيوطي انه استدل بها علي جواز تقليد العامي في الفروع.(٣)

ژباړه :په پورتني آيت کي پردې خبره باندي هم دليل ويل کېدای سي ،چي په هغه خبرو کي ،چي چاته يې علم نه وي علماوو ته رجوع کول

١: احكام القران لجصاص ج : ٢ ص : ٢٦٢ باب طاعة الرسول الله صلى الله عليه وسلم.

٢: سورة النحل الاية ٤٣

٣: روح المعاني ج : ١٤ ص : ١٤٨.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واجب دي ، علامه سيوطي رحمه الله په اکليل نومي کتاب کي ليکي: په پورتني آيت کي پردې خبره باندي هم دليل دئ ،چي عامو خلکو ته په فروعي مسئلو کي تقليد کول جايز دئ.

که پورتنی آيت کريمه دتقليد لپاره ددليل په توګه وويل سي نو ځينو خلکو ته دا نيوکه ور پرزړه کېږي ،چي کله دمکې مشرکينو دحضرت محمد صلى الله عليه وآله وسلم درسالت څخه منکر سوه او دا يې ويل ،چي موږ ته ولي درسالت په توګه يوه ملايکه نه راځي؟ الله جل جلاله دا آيت نازل کړ:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ إِلَّا رِجَالاً نُّوحِىٓ إِلَيۡهِمۡۚ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (۱)

ژباړه : موږ ترتا وړاندي نور خلک هم درسولانو په ډول لېږلي وه ، که تاسو نه پوهېږئ نو دا اهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.

په پورتني آيت کي ،چي(اهل ذکر) ياد سوي دي ،دځينو مفسرينو په آند دا اهل کتابو علماء ځيني مراد دي ، دځينو په آند هغه علماء ځيني مراد دي ،چي درسول الله صلى الله عليه وآله وسلم په زمانه کي يې اسلام راوړی وو ، دځينو په آند اهل قرآن ځيني مراد دي.

مطلب دا چي دټولو مفسرينو پردې خبره باندي اتفاق دئ ،چي دپورتني آيت مطلب دادئ ،چي مخکني ټول انبياء عليهم السلام انسانان وه ملايکي نه وې له همدې دپورتني آيت دسباق ، سوق او سياق څخه هيڅ دتقليد او اجتهاد خبره نه معلوميږي؟

(۱): سورة النحل الاية ۴۳

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنی سوال جواب دادئ : ،چي دآیت شریف څخه په دلالت النص باندي تقلید معلومیږي، او پر تقلید باندي دلالت کوي ، حاصل داچي داهل الذکر څخه ،چي هرڅوک مراد وي خو دوی ته درجوع حکم هغه چاته سوی دئ ،چي په هغو کي ذاتي ناپوهي نغښتې وي ، داخبره هغه وخت منل کېدای سي ،چي کله دا اصل ومنل سي ،چي هر پوه دي عالم ته رجوع کوي او دغه اصل دپورتني آیت څخه معلومیږي ،بالاخره پورتنی آیت دتقلید لپاره استدلال کېدای سي ، بله خبره داده ،چي مخکي موږ ویلي وه ،چي ټول فقهاء او مفسرین لاندي قاعده بیانوي:

العبرة لعموم اللفظ لا لخصوص المورد.

ژباړه : اعتبار عمومي الفاظو ته دئ خاص هغه مورد ته اعتبار نه ورکول کېږي په کوم کي ،چي آیت نازل سوی وي.

که څه هم پورتنی آیت دمکې دمشریکانو په جواب کي نازل سوی دئ خو دآیت الفاظ عام دي نو ځکه دآیت څخه دشک پرته دا اصول ثابتیږي ،چي هغه خلک ،چي علم نه لري هغه دي علماوو ته رجوع وکړي او پوښتنه دي ځني وکړي ، همدا خبره دتقلید مفهوم دئ ځکه خطیب بغدادي رحمه الله فرمایي:

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي الذي لايعرف طريق الاحكام الشرعية فيجوز له ان يقلد عالما ويعمل بقوله قال الله تعالي فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٧)(١)

ژباړه : داچي تقلید به چاته جایز وي (باید وویل سي ،چي تقلید) دهغه عام سړي لپاره جایز دئ ،چي شرعي احکام نه پېژني داسي سړي ته جایز

[1]: الفقه والمتفقه للخطيب البغدادي رحمه الله ج : ٢ ص : ٦٧ ط : دارالافتاء سعودية رياض.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ ،چي دیوه عالم تقلید وکړي او په خبره یې عمل وکړي ځکه الله جل جلاله فرمایي: که تاسو نه پوهېږئ نو د اهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.
تر دې خبري وروسته علامه خطیب بغدادي رحمه الله په خپل سند سره د حضرت عمرو بن قیس رحمه الله قول رانقل کړی دئ ،چي د اهل ذکر څخه مراد علماء دي.

دتقلید ثبوت په حدیث سره

لکه د قرآن د آیاتونو څخه ،چي دتقلید ثبوت وسو په همدې ډول د ډېرو احادیثو څخه هم دتقلید جواز ثابتېږي ،چي ځیني احادیث یې په لاندي ډول دي:

۱: عن حذیفة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اني لاادري مابقائي فیکم فاقتدوا باللذین من بعدي ابي بکر وعمر رضي الله عنهما.([1])

ژباړه :دحذیفة رضي الله عنه څخه روایت دئ ، دی فرمایي ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: زه نه یم خبر ،چي زه به په تاسو کي څومره عمر یم نو تاسو زما وروسته په ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه پسي اقتداء وکړئ.
په پورتني حدیث کي یوه خبره دیادولو وړ ده هغه دا چي په حدیث کي د اقتداء لفظ استعمال سوی دئ دغه لفظ دې ته ویل کېږي ،چي دیو چا په دیني چارو کي پیروي وسي نه دا چي په انتظامي چارو کي دچا پیروي وسي ځکه دعربي لغت مشهور عالم ابن منظور لیکي: اَلْقُدْوَةُ وَالْقِدْوَةَ ما تسننت به.

[1]: رواه الترمذي وابن ماجة واحمد ، مرقاة المفاتیح ج : ۵ ص: ۵۴۹ باب مناقب ابي بکر رضي الله عنه وعمر رضي الله عنه.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : قدوة دې ته ويل کيږي ،چې دچا پر سنت باندي عمل وکړل سي.
نوموړی عالم زياتوي: القدوة الاسوة.(١)
ژباړه : قدوة نمونې ته وايي.
پورتنی لفظ په قرآنکريم کي دانبياؤ عليهم السلام او صالحينو داطاعت لپاره استعمال سوی دئ ځکه الله جل جلاله فرمايي:
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ......(٢)
ژباړه: داهغه کسان دي ،چي هدايت ورته کړل سوی دئ تاسو هم ددوی په هدايت پسي اقتداء وکړئ.
همدا ډول درسول الله صلى الله عليه وسلم دوفات په قصه کي داسي راځي:
يقتدي ابوبکر رضي الله عنه بصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم والناس مقتدون بصلوة ابوبکر رضي الله عنه .(٣)
ژباړه : ابوبکر رضي الله عنه په رسول الله صلى الله عليه وسلم پسي اقتدا کړې وه او خلکو په ابوبکر رضي الله عنه پسي اقتدا وکړه.
په مسند احمد کي دحضرت ابووائل رحمه الله څخه روايت دئ ، دی مبارک فرمايي:
قَالَ جَلَسْتُ إِلَى شَيْبَةَ بْنِ عُثْمَانَ فَقَالَ جَلَسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي مَجْلِسِكَ هَذَا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَدَعَ فِي الْكَعْبَةِ صَفْرَاءَ وَلَا بَيْضَاءَ إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ النَّاسِ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ ذَلِكَ لَكَ قَدْ سَبَقَكَ صَاحِبَاكَ لَمْ يَفْعَلَا ذَلِكَ فَقَالَ هُمَا الْمَرْءَانِ يُقْتَدَى بِهِمَا(٤)
ژباړه : ابووائل رحمه الله فرمايي: زه يوه ورځ دشيبة بن عثمان رحمه الله سره ناست وم ، شيبة بن عثمان رضي الله عنه راته وويل: يوه ورځ ستا پر ځای باندي

١: لسان العرب ج : ٢ ص : ٣١
٢: الانعام ،اية ٩٠
٣: صحيح بخاري ج : ١ ص : ٩٩ ، باب الرجل ياتم بالامام.
٤: مسند احمد ، ج : ٣ ص : ٤١٠ ، مسند شيبة بن عثمان ورقم الحديث:١٤٨٣٨

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه ناست و او وې ويل : زه داسي اراده لرم ،چي په كعبه كي ،چي كوم سره او سپين زر دي هغه ټوله دخلكو په منځ كي وويشم، شيبه وايي : ما ورته وويل : (اې عمره رضي الله عنه !) تر تا وړاندي دوه صاحبان يعني حضرت محمد صلى الله عليه وسلم او حضرت ابوبكر رضي الله عنه تېر سوي دي هغو خو داسي نه دي كړي لكه ته ،چي يې كوې؟ عمر رضي الله عنه وويل: دوى دواړه داسي خلك وه ،چي اقتدا پسي وسي.

همدا ډول په مسند احمد كي دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ ،چي يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوه مجلس كي وفرمايل: اوس به ستاسو په مجلس كي يو جنتي سړى را داخل سي، دلږ وخت تېرېدو وروسته يو انصاري صحابي مجلس ته راغلى ، په دوهمه ورځ هم دغسي پېښه وسوه او په دريمه ورځ هم وسوه. حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه يوه شپه دغه انصاري صحابي مېلمه كړ، دعبدالله بن عمر رضي الله عنه داسي ګومان و ،چي دغه صحابي به ډېر عبادت كوي (چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په جنتي يادكړ.)خو هغسي نه وه بلكي هغه انصاري صحابي څو اذكار وويل بيا تر سهاره پوري بيده و ، عبدالله بن عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل:زه ستالوري ته ځكه راغلم ،چي تا وازمويم ،چي ته څومره عبادت كوې؟ ترڅو زه په تا پسي اقتدا وكړم هغه صحابي ورته وويل :زه خو خاص عبادت نه كوم مګر يو كار كوم هغه داچي دمسلمان سره په زړه كي حسداو ضد نه ساتم.([1])

[1] اخرجه احمد من طريق عبدالرزاق ثنا معمر عن الزهري ،اخبر انس رضي الله عنه وهو اسناد صحيح، مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۱٦٦، مسندات انس رضي الله عنه

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځايونه ،چي بيان سوه په ټولوځايونو کي اقتدا په ديني کارونو کي داطاعت او پيروی په معنا راغلې ده په ځانګړي ډول په لومړنيو دوو حديثونو کي په خصوصي ډول داقتداء لفظ دابوبکر رضي الله عنه داطاعت لپاره استعمال سوی دئ. همدا لامل دئ ،چي په پورتني حديث کي ،چي دعمر او ابوبکر رضي الله عنهما داقتدا خبره سوې ده موخه ځيني داده ،چي تاسو ددوی دوو په ديني چارو کي پيروي او اطاعت وکړئ ، همدې کار ته تقليد ويل کيږي.

دعبدالله بن عمرو رضي الله عنهما څخه په بخاري او مسلم کي روايت سوی دئ ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي:

۲: " إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد ولكن يقبض العلم بقبض العلماء حتى إذا لم يبق عالما اتخذ الناس رءوسا جهالا فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا "[1]

ژباړه : باور وکړئ الله جل جلاله دخلکو څخه علم داسي نه پورته کوي ،چي دخلکو دزړونو څخه علم وباسي بلکي په داسي ډول يې پورته کوي ،چي علماء مړه سي ، هيڅ عالم به پاته نه سي خلک به خپل رئيسان جاهلان وټاکي نو خلک به پوښتني ځني کوي هغوی به بېله علمه فتواوي ورکوي ، خپله به هم ځانونه ګمراه کوي او نور به هم ګمراه کوي.

پورته حديث ته که وکتل سي په ښکاره معلوميږي ،چي دفتوا کار علماوو ته سپارل سوی دئ يعني داچي عام خلک به پوښتني ځني کوي او علماء به جوابونه ورکوي.همدا دتقليد حقيقت دئ.

[1]: مشکوة المصابيح ج : ۱ ص : ۳۳ ، کتاب العلم ،لومړی فصل.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني حديث کي يوه بله مهمه خبره هم دپام وړ ده هغه دا چي رسول الله ﷺ ديوې داسي زمانې دراتګ خبر ورکړی دئ ،چي په هغه زمانه کي به علماء له منځه ځي او جاهلان خلک به فتواوي ورکوي ، په داسي زمانه کي علماء له منځه تللي وي او جاهلان فتواوي ورکوي په داسي زمانه کي به نو خلکو ته پرته له دې ،چي دپخوانيو علماوو تقليد وکړي بله به کومه لاره ورته پاته وي؟ ځکه علماء به له منځه تللي وي پاته خلک به جاهلان وي او نه به بل داسي څوک وي،چي مستقيما دقرآن او حديث څخه استنباط وکړي په داسي حالت کي به پرته له دي ،چي دپخوانيو علماوو ،چي وفات سوي وي تقليد وکړل سي بله لاره به نه وي. ددې حديث څخه دا معلومه سوه ،چي که په دنيا کي مجتهدين علماء موجود وه نو ددوی څخه دي دمسائلو پوښتني وکړل سي او بيا دي يې تقليد وکړل سي او که په دنيا کي داسي عالم پاته نه سو نو بيا دي دهغو علماوو تقليد وکړل سي ،چي ددنيا څخه تللي او رحلت يې کړی وي او دجاهلانو دفتواوو تقليد دي نه کېږي.

په بل حديث کي راغلي دي:

۳: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " من أفتي بغير علم كان إثمه على من أفتاه....... " . رواه أبو داود([1])

دابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ ،چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم سړي که دعلم پرته فتوا ورکړل نو ګناه به يې هم دده په غاړه وي.

پورتني حديث هم دتقليد پر ثبوت باندي ښکاره دليل دئ ځکه په پورتني حديث کي ويل سوي دي ،چي چا غلطه فتوا ورکړل نو ټوله

[1]: مشكوة المصابيح ، ج : ١ ص : ٣٧ ، كتاب العلم ، فصل الثاني

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه دده پر غاړه لوېږي نو که تقليد جايز نه وای نو ټوله ګناه ولي پرده باندي لوېدل بلکي پر مستفتي باندي به هم ګناه وای ،چي ولي يې ددغه مسئلې دصحت تحقيق نه دئ کړی.

دپورته خبري په نظر کي نيولو سره داخبره ثابته سوه ،چي کوم کس ،چي علم نه لري پر هغه باندي فقط دومري خبره لازمه ده ،چي دخپلو معلوماتو له مخي ديوه داسي عالم څخه پوښتنه وکړي ،چي هغه په قرآن او حديث باندي پوهيږي نور نو که هغه عالم غلطه فتوا ورکړل ټوله ګناه يې دهغه عالم پر غاړه ده ، پوښتونکی دګناه څخه خلاص دئ ګناه يې يوازي پر عالم باندي ده.

په يوه بل روايت کي راځي :

٤: وعن إبراهيم بن عبد الرحمن العذري قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين وانتحال المبطلين وتأويل الجاهلين " . رواه البيهقي([1])

ژباړه : دابراهيم بن عبدالرحمن العذري رحمه الله څخه روايت دئ ، دی وايي ،چي رسول ا لله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا علم به دهر راتلونکي نسل هغه ثقه خلک زده کوي ،چي دغلوکونکو تحريف ، ددرواغجنانو درواغ او دجاهلانو تاويل به ليري کوي.

په پورتني حديث کي دجاهلانو او باطلو انسانانو بدي بيان سوې ده او دا ويل سوي دي ،چي دجاهلانو دتاويل او درواغو ردول دعلماوو فريضه ده ، همدا ډول په حديث کي په ښکاره ډول ويل سوي دي ،چي څوک په قرآن او حديث کي مجتهدانه بصيرت نه لري هغوی نسي کولای ،چي پر خپل فهم او فکر باندي اعتماد وکړي بيا دقرآن او حديث

[1]: مشکوة ، ج : ١ ص : ٣٧، کتاب العلم ، الفصل الثاني.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاويلات وکړي،پکار داده ،چي دقرآن او حديث دښه پوهاوي لپاره دعلم څښتنانو ته رجوع وکړل سي. په پورتني حديث کي داخبره په ښکاره ډول بيان سوې ده ،چي دقرآن او حديث تاويلات يوازي دلوړو عالمانو کار دئ هغه خلک ،چي په علم کي پوره مهارت نه لري هغوی هيڅ حق نه لري ،چي دقرآن او حديث تاويلات وکړي او ددې کار په حديث کي په کلکه بدي او مذمت بيان سوی دئ ، دپورته خبرو څخه معلوميږي ،چي دقرآن او حديث دتاويل لپاره لږ علم بسنه نه کوي بلکي ددې کار لپاره مجتهدانه بصيرت او پوره مهارت ته اړتيا سته.

په بخاري شريف کي تعليقًا او په مسلم شريف کي سندا يو حديث راغلی دئ ،چي ابوسعيد خدري رضي الله عنه روايت کوي ،چي ځيني اصحابان مبارکان نبوي مسجد ته نا وخته راتلل نو رسول الله ﷺ هغوی ته دوختي راتللو او په مخکني صف کي ددرېدو امر وکړ او ټينګار يې پر وکړ او دايې هم ورته وفرمايل:

ايتموا بي وليأتم بكم من بعدكم.([1])

ژباړه : تاسو ماته وګورئ او په ماپسي اقتدا وکړئ، نور خلک دي تاسوته وګوري هغوی دي په تاسو پسي اقتدا وکړي.

درسول الله ﷺ ددغه مبارکي وينا دوه مطلبه کېدای سي يو داچي مخکني خلک دي رسول الله ﷺ ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي او دشا خلک دي دمخکي صف خلکو ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي.

دوهم مطلب دادئ ،چي اصحابان دي ژر ، ژر راسي څو درسول الله ﷺ دلمانځه طريقه ښه زده کړي ځکه هغه نسلونه ،چي وروسته راځي

---

[1]: صحيح بخاري باب الرجل ياتم بالامام وياتم الناس بالماموم ، ج : ۱ ص : ٦٩.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی به داصحابانو څخه درسول الله ﷺ دلمانځه طریقه زده کوي ، په دوی پسي به اقتدا کوي او ددوی تقلید به کوي.

دپورتني حدیث په شرح کي حافظ ابن حجر رحمه الله لیکي :

وقيل معناه تعلموا مني احكام الشريعة ويتعلم منكم التابعون بعدكم وكذالک اتباعهم الي انقراض الدنيا.([1])

ژباړه : ځینو ویلي دي ،چي دپورتني حدیث معنا داده ،چي تاسو زما څخه دشریعت احکام زده کړئ، تابعین به ستاسو څخه شرعي احکام زده کړي، همدا ډول به ددوی متبعین شرعي احکام ددوی څخه زده کوي او دا لړۍ به ددنیا تر پای ته رسېدو پوري روانه وي.

په مسند احمد کي حضرت سهل بن معاذ دخپل پلار څخه روایت کوي :

ان امراة اتته فقالت يارسول الله انطلق زوجي غازيا وكنت اقتدي بصلاته اذا صلى وبفعله كله فاخبرني بعمل يبلغي عمله حتى يرجع.(۲)

ژباړه : یوه ښځه رسول الله ﷺ ته راغلل او ورته وې ویل : اې د الله جل جلاله رسوله ﷺ! زما خاوند غزا ته تللی دئ، زما خاوند داسي و ،چي کله به یې لمونځ کاوه ما به اقتدا پسي کول بلکي په ټولو لونځو کي ما په خپل خاوند پسي اقتدا کول او دهغه پیروي به مي کول، اوس ما ته یو داسي کار راوښیه ،چي زه دخپل خاوند سره په ثواب کي برابره سم څو دی بېرته راځي.

---

[1]: فتح الباري ج : ۲ ص : ۱۷۱ ، ط: ميريه ، س : ۱۳۰۰

[2]: مسند احمد ، ج: ۳ ، ص : ۴۳۹ مسند معاذ بن انس رضي الله عنه واورده الشيمي رحمه الله في مجمع الزوائد وقال رواه احمد وفيه ذبان بن فائد وثقه ابوحاتم وضعفه جماعة وبقية رجاله ثقا ت . الفتح الرباني ج : ۱۴ ص: ۱٦ ، فضل المجاهدين.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حدیث ته که وکتل سي په ښکاره ډول ځني معلومیږي ،چي هغې ښځي رسول الله ﷺ ته وویل ،چي زه دخپل خاوند تقلید کوم ، په لمانځه او نور کارونو کي یې اطاعت کوم، رسول الله ﷺ ددې دتقلید خبره واوریده هیڅ ملامتي یې نه پر وویل ،چي ته ولي تقلید کوې؟
حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما په ترمذي کي روایت کوي ،چي رسول الله ﷺ فرمایي: په کوم کس کي ،چي دوه خصلتونه پیدا سي الله جل جلاله به هغه کس صابر او شاکر ولیکي ، هغه خصلتونه دادي:
من نظر في دينه الي من هو فوقه فاقتدى به ونظر في دنياه الي من هو دونه فحمد لله.(۱)
ژباړه : که چا په دین کي هغه چاته وکتل ،چي تر ده لوړ و او بیا یې پیروي وکړه او په دنیا کي یې و هغه چاته وکتل ،چي ترده کښته وي بیا یې دالله جل جلاله حمد وواية.

داصحابانو په وخت کي ددوی تقلید کول

داصحابانو په زمانه کي هم زیات ځایونه په تقلید عمل سوی دئ یعني کومو اصحابانو ،چي به دعلم لپاره زیات وخت نه سوای مصرفولای یا به یې په یوه خاصه مسئله کي په خپل فکر سره اجتهاد نه سوای کولای نو دنورو داسي اصحابانو څخه به یې پوښتنه کول ،چي هغوی به په قرآن او حدیث کي پوهه درلوده بیا به دوی عمل په کاوه او تقلید به یې کاوه . پاته دي نه وي ،چي دداسي اصحابانو څخه مطلق او مشخص دواړه تقلیدونه ثابت دي ، دمطلق تقلید خو دومره پیښي سته

(۱): جامع ترمذي بشرح ابن العربي رحمه الله ج : ۹ ص : ۱۳ ابواب القیامة.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي درست کتاب ځني جوړيږي خو دييلګي لپاره به يې څو مثالونه دلته راوړو:

۱ : عن ابن عباس قال: خطب عمر بن الخطاب الناس بالجابية وقال: يا أيها الناس من أراد أن يسأل عن القرآن فليأت أبي بن كعب ومن أراد أن يسأل عن الفرائض فليأت زيد بن ثابت ومن أراد أن يسأل عن الفقه فليأت معاذ بن جبل ومن اراد أن يسأل عن المال فليأتني فإن الله جعلني له والياً وقاسماً. رواه الطبراني في الأوسط ([1])

ژباړه : ابن عباس رضي الله عنه فرمايي: عمر بن خطاب رضي الله عنه په جابيه ځای کي خطبه وويل ،په خطبه کي يې داسي وفرمايل: اې خلکو! که څوک غواړي ،چي قرآن زده کړي نو ابی بن کعب رضي الله عنه ته دي ورسي ، که څوک غواړي ،چي ميراث زده کړي زيد بن ثابت رضي الله عنه ته دي ورسي، که څوک په فقه کي زده کړه غواړي معاذ بن جبل رضي الله عنه ته دي ورسي او که څوک مال غواړي ماته دي راسي ځکه الله جل جلاله والي او وېشونکی ګرځولی يم.

په پورتنۍ خطبه کي حضرت عمر رضي الله عنه په ښکاره خلکو ته امر کړی دئ ،چي تاسو په فقه ، ميراث او تفسير په علومو کي دهمدغو علومو ماهرينو ته مراجعه وکړئ ، پوهه ځني تر لاسه کړئ او بيا عمل په وکړئ ، دا هم څرګنده ده ،چي خلک دوه ډوله دي ځيني هغه خلک دي ،چي پوهه په يوشي کي ترلاسه کولای سي خو ددليل دزده کولو جوګه نه وي ، ځيني بيا داسي کسان دي ،چي پوهه ددليل سره ترلاسه

[1]: ذكر الهيثمي رحمه الله وفيه سليمان بن داود بن الحصين لم ار من ذكره. مجمع الزوائد ، ج : ١ ص : ١٣٥، باب اخذ كل علم من اهله. قلت ذكره ابن ابي حاتم في الجرح والتعديل، ج : ٢ ، قسم : ١ ص : ١١١، والخطيب في تاريخ بغداد ج : ١ ص : ٦٢، فلم يصف احدهما بجرح وتعديل، وهو ابن لداود بن الحصين رحمه الله ، تقي.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای سي، پورتنۍ خبره دواړو ډلو کسانو ته راجع ده یعني کوم کسان ،چي ددلیل جوګه دي هغه دي دعلماوو څخه پوهه ددلیل سره ترلاسه کړي او کوم کسان ،چي ددلیل جوګه نه دي هغه دي پوهه ترلاسه کړي ددلیل غوښتنه دي نه کوي ددلیل پرته دي عمل په وکړي.

داصحابانو په زمانه کي کومو اصحبانو ،چي به خپل ځانونه ددې جوګه نه ګڼل ،چي دقرآن او حدیث څخه دي استنباط وکړي هغو به دعلم دماهرینو اصحبانو څخه پوښتنه کول ، مسایل به یې ځني زده کول او بیا به یې عمل په کاوه ،چي مثالونه به یې وروسته راسي.

۲ : عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الدَّيْنُ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى أَجَلٍ فَيَضَعُ عَنْهُ صَاحِبُ الْحَقِّ وَيُعَجِّلُهُ الْآخَرُ فَكَرِهَ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَنَهَى عَنْهُ.([1])

ژباړه : سالم بن عبدالله رضي الله عنه فرمایي: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه پوښتنه وسوه ،چي دیوه کس پر بل سړي باندي تر ټاکلي وخت پوري مال باندي وي دمال مالک پوروړی ته ووایي ،چي زه به څه مال درته معاف کړم خو ته تر میعاد مخکي ماته زما قرض راکړه ـ داسي کړنه جایز ده که یا؟ ابن عمر رضي الله عنهما دا کړنه خوښه نه کړه او هغه کس یې ځني منعه کړ.

پورتنۍ مسئله ،چي ابن عمر رضي الله عنهما جواب کړه په دغه مسئله کي کوم ځانګړی آیت یا حدیث نه دئ راغلی ، کوم جواب ،چي ابن عمر رضي الله عنهما وو ایه دا دده خپل اجتهاد و ، ابن عمر رضي الله عنهما ددلیل پرته هغه ته جواب

[1]: موطا امام مالک، ص : ۲۷۹،ماجاء في الربا في الدین.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وایه هغه کس هم ددلیل پرته ومانه دکوم دلیل غوښتنه یې ونه کړه، همدغه کار ته تقلید ویل کېږي.

۳: عن عبدالرحمن قال سالت محمد بن سیرین عن دخول الحمام ، فقال : کان عمربن الخطاب رضي الله عنه یکرهه.(۱)

ژباړه : عبدالرحمان وایي ،چي ما دمحمد بن سیرین رحمه الله څخه پوښتنه وکړه ،چي دغسل لپاره حمام ته تلل جایز دي؟ ده په جواب کي راته وویل: حضرت عمر رضي الله عنه دا کار نه خوښاوه.

تاسو وګورئ ! محمد بن سیرین رحمه الله څومره جلیل القدر تابعي دئ بیا هم دحضرت عمر رضي الله عنه فقط په دومره وینا قناعت کوي ،چي هغه یې یوازي مکروه ګڼي او دهیڅ ډول دلیل غوښتنه نه کوي سره ددې ،چي په دې اړه زیات مرفوع حدیثونه هم سته ،چي یو یې خپله حضرت عمر رضي الله عنه روایت کړی دئ:

۴: عن سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ خَرَجَ حَاجًّا حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّازِيَةِ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ أَضَلَّ رَوَاحِلَهُ وَإِنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَوْمَ النَّحْرِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ عُمَرُ اصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْمُعْتَمِرُ ثُمَّ قَدْ حَلَلْتَ فَإِذَا أَدْرَكَكَ الْحَجُّ قَابِلًا فَاحْجُجْ وَأَهْدِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنْ الْهَدْيِ.(۲)

ژباړه : سلیمان بن یسار رحمه الله فرمایي: ابو ایوب انصاري رضي الله عنه دحج لپاره راوتلی وو ،چي نابېره پر نازیه نومي ځای باندي ،چي مکې ته پرلاري دیو ځای نوم دئ- سورلۍ یې ورکه سوه ، دلوی اختر دمیاشتي پر لسمه نېټه ورسېدئ پر دغه وخت دحج دارکانو وخت تېر سوی و ، ابوایوب انصاري رضي الله عنه دعمر رضي الله عنه لوري ته ورغلی خپل ټول حالات یې

---

[1]: اخرجه مسدود (المطالب العالیة للحافظ ابن الجر ، ج ۱ ص : ۵۱ ، ح : ۱۸۷)

[2]: موطا امام مالک ص : ۱۴۹ ، هدي من فاته الحج.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته بیان کړ، یعني پوښتنه یې ځني وکړه ،چي زما څخه دحج مناسک تېر سوه زه اوس څه وکړم؟ عمرﷺ په جواب کي ورته وویل: ته ورسه داسي کړني وکړه لکه یو عمره والا ،چي یې کوي یعني دعمرې ارکان ترسره کړه، بیا ځان حلال کړه کله ،چي راتلونکی کال راسي بیا دحج ارکان ترسره کړه کوم حیوان ،چي دي په توان وي هغه هدیه کړه بیا ځان حلال کړه.

په پورتني حدیث کي که تاسو وګورئ ابو ایوب انصاريﷺ دحضرت عمرﷺ څخه دمسئلې پوښتنه وکړه هغه جواب ورکړ، کله ،چي ابو ایوب انصاريﷺ جواب واورېدئ دهیڅ دلیل غوښتنه یې ونه کړه بلکي دحضرت عمرﷺ پر پوهه او علم یې اعتماد وکړ او بیا یې عمل په وکړئ ، نه هم حضرت عمرﷺ ابو ایوب انصاريﷺ ته دلیل وړاندي کړ، همدې کار ته تقلید ویل کېږي.

۵: وعن مصعب بن سعد قال كان أبي إذا صلى في المسجد تجوز وأتم الركوع والسجود وإذا صلى في البيت أطال الركوع والسجود والصلاة قلت يا أبتاه إذا صليت في المسجد جوزت وإذا صليت في البيت أطلت قال يا بني إنا أئمة يقتدى بنا.([1])

مصعب بن سعدﷺ فرمايي: زما پلار سعد ،چي به کله په مسجد کي لمونځ کاوه نو په مختصر ډول به یې لمونځ کاوه خو کله ،چي به یې په کور کي لمونځ کاوه نو ډېر اوږد به یې کاوه ، ماپوښتنه ځني وکړه ،چي اې پلاره ! ته په کور کي اوږد او په مسجد کي مختصر لمونځ کوې په دې کي څه حکمت دئ؟ پلار په جواب کي راته وویل: اې زویه! موږ دقوم امامان یو خلک په موږ پسي اقتداء کوي که موږ په مسجد کي

۱: رواه الطبراني في الكبير ورجاله رجال الصحيح. مجمع الزوائد للهيثمي ج : ۱ ص : ۱۸۲ ، باب الاقتداء بالسلف.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوړد لمونځ وکړو خلک به يې هم کوي او داکار به پر ځان لازم وګڼي حال داچي دومره اوږد لمونځ لازم نه بلکي تقوا ده.

دپورتني روايت څخه معلوميږي چي دمخورو اصحابانو داقوالو ترڅنګ ددوی مبارکانو دافعالو تقليد هم کيږي يعني داچي تش ددوی افعال وليدل سي په کټ مټ ډول يې تقليد وسي ، په داسي حالت کي ،چي يوازي ددوی په ليدلو په اعمالو کي تقليد کيږي ، ددليل غوښتولو خو هيڅ فکر هم نه پيدا کيږي همدا وجه ده چی دوی مبارکان به دومره باريکيو ته متوجه کېدل.

په موطا امام مالک رحمه الله کي روايت دئ:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى عَلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَهُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ عُمَرُ مَا هَذَا الثَّوْبُ الْمَصْبُوغُ يَا طَلْحَةُ فَقَالَ طَلْحَةُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّمَا هُوَ مَدَرٌ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الرَّهْطُ أَئِمَّةٌ يَقْتَدِي بِكُمْ النَّاسُ فَلَوْ أَنَّ رَجُلًا جَاهِلًا رَأَى هَذَا الثَّوْبَ لَقَالَ إِنَّ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ كَانَ يَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُصَبَّغَةَ فِي الْإِحْرَامِ فَلَا تَلْبَسُوا أَيُّهَا الرَّهْطُ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الثِّيَابِ الْمُصَبَّغَةِ.([1])

ژباړه : عمر رضي الله عنه طلحة بن عبيدالله رضي الله عنه داحرام په حالت کي وليدئ ،چي رنګ سوي جامې يې اغوستي وې ، عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه ،چي اې طلحة! دادي څنګه رنګ سوي جامې اغوستي دي؟ طلحة رضي الله عنه په جواب کي وويل : اې اميرالمؤمنين! داجامې په داسي رنګ ، رنګ کړل سوي دي ،چي خوشبويه نه دي ، (داسي رنګ سوي جامې ،چي خوشبويي ونه لري په احرام کي اغوستل جايز دي،) عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل: اې طلحة! تاسو امامان ياست خلک ستاسو کړنو ته ګوري بيا ستاسو پيروي کوي، که يو ناپوه او ناخبره کس ستاسو رنګ سوي

۱: مسند احمد ، ج ۱ ص : ۱۹۲ ، ح : ۶۲۶ ، احاديث عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جامې ويني نو هغه به ووايي ،چي طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه رنګ سوي جامې اغوستي وې نو هغه به هم داکار وکړي خو دافکر به نه کوي ،چي طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه داسي رنګ سوي جامې اغوستي وې ،چي خوشبويي يې نه درلوده ، دوى به دافرق نه کوي هرډول رنګ سوي جامې به اغوندي.

يوه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه په داسي حالت کي وليدئ ،چي يو ډول موزې يې په پښو وې نو حضرت عمر رضي الله عنه ورته وويل:

...فَقَالَ عُمَرُ عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَانَزَعْتَهُمَا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَنْظُرَ النَّاسُ إِلَيْكَ فَيَقْتَدُونَ بِكَ([1])

ژباړه : زما قصد سي ،چي دغه موزې در څخه وکاږم ،ځکه زه وېرېږم ،چي خلک به تا ويني او ستا پيروي به وکړي.

پورتنيو درو پيښو ته که وکتل سي په ښکاره ډول معلومېږي ،چي هغه اصحابان ،چي په علم کي يې مهارت درلودئ سره ددې ،چي دهغو داقوالو تقليد کېدئ ددوى دافعالو تقليد هم کېدئ داچي يوازي دهغه دعمل په ليدلو سره يې تقليد کېږي په داسي صورت کي ښځي ددليل غوښتلو فکر لاهم نه پيداکېږي همدا وجه وه چي دوى مبارکانو به په خپلو اعمالو ترسره کولو کي ډېر احتياط څخه کار اخيستی او نورو ته به يې هم دا توصيه کول ،چي په اعمالو کي داحتياط څخه کار واخلي.

۷: وعن حارثة بن مضرب قال كتب عمر إلى أهل الكوفة قد بعثت عمارا أميرا وعبد الله بن مسعود معلما وزيرا وهما من النجباء من أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم من أهل بدر فاقتدوا بهما واسمعوا من قولهما ... ([1])

---

[1]: الاستيعاب لابن عبدالبر تحت الاصابة ج : ۲ ص : ۳۱۵، ولاصابه للحافظ ابن حجر رحمه الله ج : ۲ ص ۳۶۱، ولاعلام الموقعين لابن القيم ، ج ۲ ص : ۱۷۱.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : دحارثة بن مضرب څخه روايت دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دکوفې خلکو ته ولیږئ او بیا یې دکوفې خلکو ته یو لیک ولیکئ په لیک یې دوی ته ولیکل: ما تاسو ته عمار بن یاسر رضي الله عنهما داميرپه توګه در ولیږئ او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه مي دمعلم او وزيرپه توګه در ولیږئ دوی دواړه درسول الله صلی الله علیه وسلم دسپيڅلو اصحابانو څخه دي ، بدریان صحابه دي تاسو یې تقلید وکړئ او ددوی ویناوو ته غوږ کښېږدئ.

۸ :... فَمَنْ عَرَضَ لَهُ مِنْكُمْ قَضَاءٌ بَعْدَ الْيَوْمِ فَلْيَقْضِ بِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَلْيَجْتَهِدْ رَأْيَهُ...([۲])

ژباړه : حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دقضاء اصول بيانول په اصولو بيانولو کي يې داسي وفرمايل: کوم چاته که دقضا معامله ور دغاړه سوه نو فيصلې دي دالله جل جلاله په کتاب (قران) سره کوي ، که يې دکومي مسئلې حل په قرآن کي پيدا نه کړ، نو درسول الله صلی الله علیه وسلم داحاديثو په رڼا کي دي فيصله کوي ، که يې په قرآن او نبوي احاديثو کي حل پيدا نه کړ، نو دصالحينو او سلفو علماوو دويناوو مطابق دي مسئله حل کړي

۱: رواه الطبراني ورجاله رجال الصحيح غير حارثة وهو ثقة.مجمع الزوائد ، ج : ۹ ص: ۲۹۱ ، ط : المکتبة الشاملة.

۲: سنن النسائي ، ج :۲ ، ص : ۳۰۵ ، کتاب ادب الاقضية ، الحکم بالاتفاق اهل العلم وسنن الدارمي ، ج :۱ ص : ۵۴ ، مقدمة ، باب الفتيا وما فيه من الشده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یې په درو واړو کې حل پیدا نه کړ، نو په خپل اجتهاداو رایه دي مسئله حل کړي.

په پورتني روایت کې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څلور مرتبې بیان کړي دي لومړی داچې مسئله به دقرآن په رڼا کې حلیږي ، دوهمه مرتبه داحادیثو ده ، دریمه مرتبه دسلفو صالحینو دویناوو ده ، څلورمه مرتبه داجتهاد او قیاس ده.

په پورتنی روایت کې یوه خبره زیاته دپام وړ ده هغه داچې لومړی مرتبه دقرآن ده دوهمه مرتبه دحدیث ده نو په کومه مسئله کې ،چې قرآن ته رجوع وسي هیڅ یو عقل لرونکی کس ددې مطلب دا نه اخلي ،چې په داسي صورت کې دي نو حدیث بیخي له پامه وغورځول سي او دقرآن تفسیر ، ترجمه او مطلب اخستل دي په خپل فکر او رایه سره وسي بلکي دټولو علماوو پردې خبره اتفاق دئ ،چې دقرآن په تفسیر کې باید لومړی حدیث ته رجوع وسي او دقرآن تشریح به داحادیثو په رڼا کې کېږي که یې تشریح په احادیثو کې موجوده وه. که داسې ونه کړو یعني دقرآن تشریح داحادیثوپه رڼاکې ونه کړو نوحتما به داسي وایو ،چې زناکونکی ،چې کله زنا وکړي په قرآن کې ورته سل درې سزا ټاکل سوې ده اوس نو که احادیثو ته رجوع ونه کړل سي نو باید وویل سي ،چې رجم په قرآن کې نه سته په دې عمل نه کړل کېږي (العیاذ بالله) ځکه دزنا حکم واضح دئ کوم تفصیل ته اړتیانه لري حال داچې دا دټول امت پردې خبره اتفاق دئ ،چې رجم په احادیثو ثابت دئ باید عمل په وسي .

همدا ډول دصالحینوویناوو ته دریم مقام ورکړل سوی دئ په دې لحاظ که څوک په قرآن او احادیثو عمل کوي ددې معنا دا نه ده ،چې دصالحینو ویناوو ته دي هیڅ پاملرنه کېږي بلکي دقرآن او احادیثو تشریح اوتفصیل به دصالحینو او اسلافو دویناوو مطابق کېږي،

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی دفیصلو په رڼا کي به په قرآن او حديث عمل کېږي ، دتقليد مفهوم اومطلب دادئ ،چي که کومه مسئله دقرآن او حديث څخه په ځرګنده توګه نه معلومېدل نو بيا دي دبېلابيلو ممکنو معانيو څخه ديوې معنا په ټاکلوکي ديوه مجتهد قول ته وکتل سي او هغه معنا دي وټاکل سي لکه مخکي ،چي يې بيان وسو ،چي عبدالله بن مسعود ﷺ يو ځوک قاضي ټاکلی و او بيا يې ورته توصيه کول.

دپورته خبرو څخه دا معلومېږي ،چي تقليد کول يوازي دجاهل کار نه بلکي علماوو ته هم پکاردئ ،چي په احکامو کي پر خپلو رايو باندي اعتماد ونه کړي بلکي داسي ځوک ،چي په علم کي تر ده لوړ وي هغه ته دي وګوري او دويناوو تقليد دي يې وکړي دا بيا بېله خبره ده ،چي دجاهل او عالم دتقليد ترمنځ توپير سته ،چي وروسته به يې بيان راسي.

دپورتنی تشريح څخه دعلامه ابن القيم دويناوو ټول اعتراضات جواب سوه ،چي دپورتنی روايت پراستدلال باندي يې کړي وه.(١)

۹ : كان ابن عمر ﷺ لايقرء خلف الامام ، قال فسالت القاسم بن محمد عن ذالک فقال ان تركت فقد تركه ناس ، يقتدي بهم وان قرئت فقد قرءه الناس يقتدي بهم ، وكان القاسم ممن لايقرء.(٢)

ژباړه : حضرت سالم بن عبدالله رحمه الله فرمايي: ابن عمر ﷺ په امام پسي قرئت نه وايه نو ما دحضرت قاسم بن محمد رحمه الله څخه پوښتنه

---

[١]: اعلام الموقعين ، ج ٢ ص : ١٧٨.

[٢]: موطا امام محمد رحمه الله ، ص : ٩٦ ، اصح المطابع ، باب القرءة خلف الامام وفيه اسامة بن زيد المدني وثقه يحيي بن معين وابن عدى رحمه الله وضعفه بعضهم موقال ، الحافظ في التقريب صدوق بهم.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ،چي ابن عمرﷺ ولي په امام پسي قرئت نه وايي ، حضرت قاسمﷺ په جواب کي راته وویل: که غواړي ،چي په امام پسي قرئت ووايي کولای سې ځکه ډېرو داسي کسانو په امام پسي قرئت ویلی دئ ،چي ددې جوګه دي ،چي اقتدا پسي وسي او که ته غواړې ،چي قرئت په امام پسي نه ووايي نو هم کولای سې ځکه ډېر داسي کسان سته ،چي په امام پسي يې قرئت نه دئ ویلی او هغه داسي کسان دي ،چي ددې وړ دي ،چي اقتدا پسي وسي.

حضرت قاسمﷺ ،چي دسترو تابعینو څخه دئ او دمدینې داوو سترو فقهاوو له ډلي څخه دئ هغه په څرګند ډول دا جمله ویلې ده ،چي کله ددلایلو تعارض راسي نو بیا دي دهر امام په ښه نیت تقلید وکړل سي.

عن الحسن انه سئله رجل اتشرب من ماء هذه السقاية التي في المسجد فانها صدقة ، قال الحسن : قدشرب ابوبکر وعمرﷺ من سقاية ام سعد فمه.([1])

ژباړه : په کنز العمال کي دطبقات ابن سعد په حواله يو روايت دئ ،چي دحضرت حسنﷺ څخه يو چا پوښتنه وکړه ،چي ته دمسجد ددغه اوبو څخه اوبه څیښې حال داچي داصدقه دي؟ حضرت حسنﷺ په جواب کي ورته وویل: حضرت ابوبکرﷺ او حضرت عمرﷺ دام سعد دصدقه سوي ویالې څخه اوبه څیښلي دي نو ما هم دغسي وکړه لکه دوی دوو مبارکانو ،چي کړی وه.

که دغه روايت ته وکتل سي نو ګویا حضرت حسنﷺ یوازي دشیخینو دعمل تقلید وکړ، دکوم دلیل غوښتنه يې ونه کړه.

[1]: کنزالعمال ، ج ۳ ص : ۳۱۸، کتاب الزکات فصل في المصرف.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته ،چي بیان سوه دا دمبارکو اصحابانو دتقلید ځو مثالونه وه ،چي په لنډ ډول بیان سوه که نه نو په دغه ډول په کتابونو کي خورا زیاتي پیښي راغلي دي.

علامه ابن القیم فرمایي:

والذین حفظت عنهم الفتوی من اصحاب رسول الله ﷺ مائة ونیف وثلاثون نفسا مابین رجل وامراة.([1])

ژباړه : کومي فتواوي ،چي درسول الله ﷺ داصحابانو ﷡ څخه ساتل سوي دي څه باندي یو سل او دېرش فتواوي دي ،چي نارینه او ښځینه دواړه پکښي داخل دي.

پورته فتواوي ،چي اصحابانو کړي دي په دغه فتواوو کي دواړي طریقې په کار لوېدلي دي یعني داچي ځیني فتواوي داسي دي ،چي دقرآن او حدیث څخه دلیل ورته ویل سوی دئ او دځینو لپاره بیا دلیل نسته بیله دلیله فتواوي صادري سوي دي ،چي مثالونه یې مخکي بیان سوه.

دنورو مثالو لپاره دي لاندي کتابونه مطالعه کړل سي:

کتاب الاثار للامام ابي حنیفة ، مصنف عبدالرزاق ، مصنف ابن ابي شیبة رحمه الله ، شرح معاني الاثار ، للطحاوي ، المطالب العالیة للحافظ ابن حجر.

دپورته کتابونو په څېر نور کتابونه هم سته ،چي دتقلید مثالونه پکښي وي.

❁❁❁

[1]: اعلام الموقعین لابن القیم ، ج ۱ ص : ۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحابانو په زمانه کي شخصي تقليد

پورته ،چي کوم مثالونه بيان سوه دمطلق تقليد مثالونه وه يعني داچي داصحابانو دتقليد مثالونه وه ،چي کله به يې ديوه عالم تقليد کړی و او کله به يې دبل عالم تقليد کړی و، ديوه خاص فرد تقليد يې نه و کړی داصحابانو دتقليد داسي ډېر مثالونه هم سته ،چي شخصي تقليد يې کړی وي يعني ديوه خاص فرد تقليد يې کړی وي لکه ،چي ځيني مثالونه يې په لاندي ډول دي:

لومړی نظير :

أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ امْرَأَةٍ طَافَتْ ثُمَّ حَاضَتْ قَالَ لَهُمْ تَنْفِرُ قَالُوا لَا نَأْخُذُ بِقَوْلِكَ وَنَدَعُ قَوْلَ زَيْدٍ.(1)

ژباړه: دمديني څه خلکو دابن عباس رضي الله عنهما څخه دهغه ښځي په اړه پوښتنه وکړه ،چي تر طواف زيارت وروسته حايضه سي ،چي دغه ښځه به دطواف وداع لپاره پاتيږي او که دطواف وداع پرته تلای سي يعني داچي طواف وداع دې ته معاف دئ که يا؟ ابن عباس رضي الله عنهما ورته وويل : هو ، تلای سي، هغو خلکو ورته وويل : موږ ستا په خبره دزيد رضي الله عنه قول نه سو پرېښودای.

پورتنی روايت دعبدالوهاب ثقفي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت کي دمديني دخلکو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانبالي افتينا او لم تفتنا ،زيد بن ثابت يقول لاتنفر.(1)

---

(1) رَوَاهُ خَالِدٌ وَقَتَادَةُ عَنْ عِكْرِمَةَ ، بخاري ، کتاب الحج ، باب اذا حاضت المراة بعد ما افاضت . ح : ۱۶۳۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که ته موږ ته فتوا راکړې او که يې را نه کړې موږ ستا په فتوا عمل نه کوو ځکه دزيد رضي الله عنه فتوا داسي ده ،چي دغه ښځه دطواف پرته نه سي تلای.

پورتنی روايت دمسند ابوداود طياليسي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت کي دمديني دخلکو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانتابعک يا ابن عباس رضي الله عنهما! وانت تخالف زيدا فقال سلوا صاحبتكم ام سليم رضي الله عنها.(۲)

ژباړه : اې ابن عباسه! په دغه مسئله کي موږ ستا پيروي نه کوو ځکه ته دزيد شخه په دې مسئله کي مخالفت کوې، ابن عباس رضي الله عنهما ورته وفرمايل: تاسو مدينې ته تر رسېدو وروسته دام سليم شخه پوښتنه وکړئ ، زما خبره صحيح ده.

په پورتنی پيښه کي دابن عباس رضي الله عنهما او دمدينې دخلکو دخبرو شخه دوې خبري په ځرګند ډول معلوميږي لومړۍ داچي دمدينې خلکو دزيد بن ثابت رضي الله عنه شخصي تقليد کاوه ، دده دوينا پرته يې دبل چا وينا نه منل بلکي داسماعيلي معجم شخه داهم معلوميږي ،چي ابن عباس رضي الله عنهما دخپلي فتوا دثبوت لپاره دام سليم او نور اصحابانو احاديث هم بيان کړي دي ځکه کله ،چي ابن عباس رضي الله عنه مدينې منورې ته راغلی خلک ملاقات ورته راغلل او ورته وې ويل:

وجدنا الحديث ماحدثتنا.(۳)

ژباړه : موږ هغه حديث پيدا کړ، ،چي تا موږ ته بيان کړی و.

---

[1]: فتح الباري ، ج : ۳ ، ص: ۴۶۸، ط :ميريه ، کال : ۱۳۰۰ ، عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

[2]: مسند ابوداود الطياليسي ، ص : ۲۲۹ ، مرويات ام سليم رضي الله عنها

[3]: عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي دمدینې دخلکو دزید ﷺ پر علم او فتوا باندي اعتماد و، نو کله ،چي یې دابن عباس ﷺ فتوا دزید ﷺ دفتوا څخه مخالفه ولیدل نو ځکه یې دابن عباس ﷺ فتوا ونه منل، دوی یوازي دزید ﷺ وینا دځان لپاره دلیل وګرځاوه دابن عباس ﷺ دفتوا دنه منلو لپاره یې بل کوم دلیل نه درلودئ.

دوهمه خبره دپورتنۍ پیښې څخه دامعلومیږي ،چي ابن عباس ﷺ خلک ولیدل ،چي شخصي تقلید یې کاوه ده ځني منعه نه کړل ،چي دغسي تقلید شرک ، یا معصیت دئ دا مه کوئ بلکی دوی ته یې امر وکړ، ،چي تاسو دتحقیق لپاره ام سلیم ته ورسئ او بیا بېرته زید ﷺ ته رجوع وکړئ، کله ،چي دغه خلک مدینې ته ورسېده نو دابن عباس ﷺ دلارښووني سره سم دتحقیق او څېړني لپاره ام سلیم ته ورغلل ، کله ،چي یې تحقیق وکړ، خبره هم هغسي وه لکه ،چي ابن عباس ﷺ وایه ، نو بېرته دزید ﷺ ولوري ته راغلل ، زید ﷺ هم څېړنه وکړه او په پایله کي دخپلي فتوا څخه واوښتی، وروسته بیا خلکو دغه حال ابن عباس ﷺ ته بیان کړ.

دپورتنیو روایتونو څرنګوالی مسلم ، نسائي ، بیهقي او داسي نورو کتابونو کړی دئ.(۱)

ځینو خلکو ددغه دلیل څخه داسي جواب ویلی دئ ،چي که دمدینې خلک مقلدین وای نو بیا ولي ام سلیم ته ورتلل.(۲)

۱: فتح الباري ج : ۳ ص : ۴٦۷ تر ۴٦۹

۲: تحریک ازادي فکر. ص ۱۳٦ ، دمولانا محمد اسماعیل سلفي رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنۍ نیوکي بنیاد پر غلط فهمۍ باندي ولاړ دئ ځکه دغیر مقلدینو لهآنده دتقلید څخه وروسته داحادیثو تقلید ګواګي حرام دئ حال داچي داسي نه ده ځکه تقلید فقط دې ته وايي ،چي یو څوک مستقیمًا دقران او احادیثو څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای ، نه ظاهري تعارض رفع کولای سي او نه دناسخ او منسوخ توپیر کولای سي ،همداسي دیوه مجتهد څخه دمسئلې سوال کوي او هغه جواب ورکوي ،دی یې ددلیل پرته مني ، بیا عمل په کوي همدا دتقلید مفهوم دئ ، ددې معنا دانه ده ،چي دی نو ددې اجازه نه لري ،چي احادیث زده کړي او یا دي تر تقلید وروسته په احادیثو کي څېړنه وکړي بلکي تر تقلید وروسته هر وخت دمقلد پرمخ داحادیثو دزده کړي او تحقیق دروازه خلاصه ده همدا وجه ده ،چي په سلهاوو مقلدینو دخپل امام شخصي تقلید کړی دئ او ورسره یې دقرآنکریم تفاسیر او داحادیثو شروح لیکلي دي، په کوم مسئله کي ،چي په څرګند ډول ورته معلومه سي ،چي نوموړې مسئله دقرآن یا حدیث څخه ښکاره مخالفه ده نو دخپل امام دتقلید پرځای په هغه حدیث عمل کوي ،چي پوره تحقیق به یې وروسته راسي. همدا وجه ده ،چي کوم مقلد ته دخپل امام وینا دحدیث خلاف معلومه سي دتحقیق حق لري دغه تحقیق دتقلید خلاف کار نه دئ ، په پورتنۍ پېښه کي دتقلید او تحقیق دواړو لپاره لاري ستّه ځکه پر دغه مهال زید ﷺ ژوندی دئ هغه دتحقیق په پایلو خبر کړل سو ، زید ﷺ ،چي کله خبر سو نو دخپل پخواني قول څخه یې رجوع وکړه بالاخره ددغه تحقیق په برکت دزید ﷺ مقلدین دحدیث دمخالف څخه خلاص سوه او دخپل امام دمخالفت څخه هم خلاص سوه، البته په پورتنۍ پېښه کي دمدینې دخلکو داخبره زیاته دپام وړه ده ،چي ابن

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس رضی الله عنهما ته یې وویل : موږ دزید رضی الله عنه خبره نه پرېږدو ، موږ ستا په خبره عمل نه کوو. ددوی دغه وینا شخصي تقلید بلل کېږي.

دوهم نظیر :

په بخاري شریف اونورو کتابونو کې یوه پېښه دهزیل بن شر حبیل څخه رانقل سوې ده ،چې ځینو خلکو دابو موسي اشعري رضی الله عنه څخه دیوې مسئلې پوښتنه وکړه ده مبارک جواب ورکړ، دلیل یې ورته ووایه او دایې هم ورته وویل ،چې تاسو ددې مسئلې په اړه دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه هم پوښتنه وکړئ ، خلکو دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه فتوا دابوموسی اشعري رضی الله عنه دفتوا څخه خلاف وه ، خلک بیا راغلل ابو موسي اشعري رضی الله عنه ته یې خبر ورکړ، ،چې دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه فتوا ستا دفتوا څخه خلاف ده ، ده مبارک په جواب کې ورته وویل:

لاتسالوني مادام هذا الحبر فیکم.

ژباړه : تاسو زما څخه پوښتنه مه کوئ څو ،چې دغه ستر عالم یعني عبدالله بن مسعود رضی الله عنه په تاسو کې موجود وي.

مسند احمد بیا دغه الفاظ په لاندې ډول رانقل کړي دي:

لاتسالوني عن شيئ مادام هذا الحبر بین اظهرکم.

ژباړه : تاسو زما څخه دهیڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چې دغه ستر عالم یعني عبدالله بن مسعود رضی الله عنه په تاسو کې موجود وي.(۱)

تاسو وګورئ ابو موسی اشعري رضی الله عنه خلکو ته مشوره ورکوي ،چې عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ژوندی دئ تاسو هم دده مبارک څخه په ټولو

۱: صحیح بخاري ، کتاب الفرائض ، باب میراث ابنت ابن مع ابنت ، ج : ۲ ص : ۹۹۷، ح : ۶۲۳۹، مسند احمد ، ج : ۱ ، ص : ۴۶۴، احادیث عبدالله بن مسعود رضی الله عنه

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئلو کي پوښتنه کوئ او هم دده تقلید کوئ ، دغه کار ته شخصي تقلید ویل کېږي.

ځیني خلک پر پورتنۍ خبره باندي داسي نیوکه کوي ،چي ابوموسی اشعري رضي الله عنه دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه په شتون کي دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل، دا په دې معنا دئ ،چي تقلید ښه کار نه دئ.

ابوموسی اشعري رضي الله عنه ،چي کله دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل دا په دې معنا نه دئ ،چي دنورو اصحابانو تقلید دي نه کېږي ،هغو ته دي رجوع نه کېږي بلکي په هغه وخت کي لوی ، لوی اصحابان موجود وه ددوی مبارکانو دتقلید څخه هیڅ منعه نه سوای کولای.

نیوکه کونکی زیاتوي: دپورتنی خبري حاصل داکېږي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کړل کېږي؟(۱)

جواب دادئ: ،چي دغه پېښه په کوفه کي منځته راغلې ده په دغه زمانه کي تر عبدالله بن مسعود رضي الله عنه لوی عالم په کوفه کي نه و، دغه پېښه دحضرت عثمان رضي الله عنه په خلافت کي منځته راغلې ده.(۲)

په دغه زمانه کي حضرت علي رضي الله عنه کوفې ته تشریف نه و راوړی له همدې امله ابن مسعود رضي الله عنه په دغه وخت کي تر ټولو لوی عالم و، ددې سره که دابوموسي اشعري رضي الله عنه دوینا علت همدا سي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کېږي نو بیا هم دده مبارک دخبروو خلاصه داده ،چي ابن مسعود رضي الله عنه ښه عالم دئ ځو ،چي دی

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸

۲: عمدة القاري ، ج : ۱ ، ص : ۹۸ ، فتح الباري ، ج : ۱۲ ، ص : ۱۴.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندی وي ، دده په شتون کي دده څخه دمسئلو پوښتني کېږي او زما څخه هیڅ پوښتني مه کوئ ځکه په کوفه کي ترټولو ښه عالم دی دئ.

په معجم طبراني کي هم یو روایت راغلی دئ ،چي دابوموسي اشعري ﷺ څخه درضاعت دیوې مسئلې پوښتنه وسوه ده په جواب کي همغه خبره وکړه ،چي پورته ذکر سوه یعني داسي یې وویل:

لاتسالوني عن شيئ ماقام هذا بين اظهرنا من اصحاب رسول الله ﷺ .

ژباړه : تاسو زما څخه دهیڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چي درسول الله ﷺ داصحابانو څخه یو څوک په موږ کي موجود وي.(۱)

ابو موسي اشعري ﷺ ،چي په کوم محیط اوچاپیریال کي اوسېدئ هغه پردې دلالت کوي ،چي ده مبارک کومه لارښوونه کړې ده یوازې دشخصي تقلید خبره ده. ددې څخه په څرګند ډول ثابتیږي ،چي داصحابانو په زمانه کي شخصي تقلید منعه نه و.

[1] مجمع الزوائد ، ج : ۴ ص : ۲۶۲، باب الرضاع. په کنزالعمال کي دعبدالرزاق په حواله هم داسي جمله سته ،چي وايي:لاافتیکم ماکان بها، ج : ۶ ، ص : ۱۴۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم نظير:

په ترمذي، سنن ابوداود او داسي نورو كتابونو كي دمعاذبن جبل رضي الله عنه څخه يو روايت رانقل سوى دئ:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي إِذَا عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ قَالَ أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ أَجْتَهِدُ رَأْيِي وَلَا آلُو فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ.([1])

ژباړه: معاذبن جبل رضي الله عنه وايي، چي رسول الله صلى الله عليه وسلم زه يمن ته ليږلم نو ما ته يې وويل: كه تاته يوه مسئله راسي نو ته به څنګه فيصله كوې؟ ما ورته وويل: ،چي دالله جل جلاله دكتاب په رڼا كي به يې كوم، رسول الله صلى الله عليه وسلم راته وويل: كه دغه مسئله په قرآن كي نه وه بيا به يې څنګه فيصله كوې؟ ما ورته وويل: دنبوي احاديثو په رڼاكي يې فيصله كوم، رسول الله صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل: كه دغه مسئله په احاديثو كي نه وه بيا به يې څنګه فيصله كوې؟ ما ورته وويل: بيابه يې په خپله رايه، فكر او اجتهاد سره فيصله كوم اوكوشش به كوم، چي حقه فيصله وكړم. رسول الله صلى الله عليه وسلم زما په دغه خبرو سره خوشاله سو او لاس يې زما پر سينه راكښېښودئ او وې فرمايل: الله جل جلاله لره دي حمد وي، چي دالله جل جلاله درسول صلى الله عليه وسلم قاصد ته يې دداسي تګ لاري توفيق وركړ، چي دالله جل جلاله رسول صلى الله عليه وسلم په راضي كېږي.

---

[1]: سنن ابي داود، كتاب الاقضيه، باب الاجتهاد الراي في القضاء، ح: ٣١١٩، ج: ٩، ص: ٤٨٩، ط: المكتبة الشاملة، الاصدارالثاني.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی روایت او پېښه دتقلید او اجتهاد په مسئله کي داسي ډېره ده ،چي څومره غور او فکر پر کېږي په هغه کچه مشکلات له منځه په ځي . په دې روایت کي زموږ اصلِ موخه یوه لوري ته ده هغه دا چي رسول الله ﷺ دخپلو فقیه عالمانو اصحابو څخه یو تن فقیه عالم معاذ رضي الله عنه دیمن خلکو ته دقاضي او معلم په توګه ولېږی او پرهغوی باندي یې دده اتباع او پیروي لازمه وګرځول. رسول الله ﷺ نه یوازي ،چي معاذ رضي الله عنه ته یې په قرآن او دحدیث دمسائلو حل وفرمایه بلکي ددې اجازه یې هم ورکړه ،چي په خپله رایه او فکر سره اجتهاد وکړي او بیا یې مسائلي په رڼا کي حل کړي. دا چي رسول الله ﷺ دیمن پر خلکو لازمه کړه ،چي دمعاذ رضي الله عنه اتباع وکړي په دې کي خو نو بل شی نه سي جوړېدای پرته له دې ،چي رسول الله ﷺ دوی ته دشخصي تقلید امر وکړ بلکي ورباندي لازم یې کړ.(¹)

¹ دشخصي تقلید لپاره ،چي ما کوم حدیث ددلیل په توګه وړاند کړ، پردغه استدلال باندي یو چا اعتراض کړی دئ،چي ما او زما په څېر نورو مقلدینو علماؤ ته مشرکین او کافران وایي، نوموړی په خپل اعتراض کي لیکي: لومړی باید وکتل سي ،چي دغه حدیث صحیح دئ که یا؟(التحقیق في جواب التقلید)، نوموړي کس ورپسي پر دغه حدیث باندي دابوداود دحاشیې ټول هغه اعتراضات رانقل کړی دي ،چي علامه جوزقاني رضي الله عنه پر نوموړي حدیث باندي کړي دي.
ددغه اعتراض په اړه باید وویل سي ،چي کوم کس ،چي دغه اعتراضات کړي دي هغه خپله هم دتقلید مرتکب ګرځېدلی دئ ، بیا دا،چي دحدیث درد لپاره یې ولي یوازي دخپل کتاب لپاره دجوزقاني پر نیوکو باندي بسنه کړې ده دبل لوري څخه یې ولي کوم تردید نه دئ راوړی ، دوهم دا،چي دجوزقاني دنیوکو لپاره جوابونه سوي دي که ده یوازي دابن القیم رحمه الله تحقیق کتلی وای لابه یې شبهات رفعه سوي وای، ابن القیم دجوزقاني داعتراضاتو جوابونه کړي دي او ویلي یې دي د

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاذ ﷺ ،چي کله یمن ته تلی نو دیوه زور ځواکي واکمن په توګه نه بلکي دیو معلم او مفتي په توګه تللی دئ ، څوک ،چي دا فکر کوي ددغه حدیث تعلق دقضا او واکمنۍ سره دئ دافتا سره تعلق نه لري دا فکر بېخي درست نه دئ ځکه دبخاري شریف په یوه روایت کي راځي:

۶۲۳۷ - عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ أَتَانَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِالْيَمَنِ مُعَلِّمًا وَأَمِيرًا فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَجُلٍ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ ابْنَتَهُ وَأُخْتَهُ فَأَعْطَى الِابْنَةَ النِّصْفَ وَالْأُخْتَ النِّصْفَ.(۱)

ژباړه : اسود بن یزید رحمه الله فرمایي: موږ ته معاذ ﷺ دامیر او معلم په توګه راغلی نو موږ دیوه کس په اړه پوښتنه ځني وکړه ،چي وفات سوی وي او ترشایې یوه خور او یوه لور پاته وي ،چي میراث یې څنګه وېشل کېږي؟ معاذ ﷺ په جواب کي راته وویل: نیم مال یې دلور دئ او نیم مال یې دخور دئ.

پورتني روایت ته که وکتل سي نو معاذ ﷺ دیوه مفتي په توګه خلکو ته جواب ورکړی دئ او کوم دلیل یې هم نه دی ورته بیان کړی او نه هغو ددلیل غوښتنه کړې ده او بیا دمعاذ ﷺ دغه فیصله هم قبوله سوې ده. معاذ ﷺ که څه هم په ښکاره دلیل نه دئ بیان کړی خو دمعاذ ﷺ

معاذ ﷺ کوم حدیث ،چي اصحابانو رانقل کړی دئ په هغو کي څوک متهم ، کذاب او مجروح نسته. همدا ډول ابن القیم دغه حدیث دخطیب بغدادي په حواله دیوې بلي طریقې څخه هم رانقل کړی دئ او ویلي یې دي: عن عبادة بن نسي عن عبدالرحمن بن غنم عن معاذ...او بیا یې لیکلي دي: وهذا اسناد متصل ورجاله معروفون بالثقه. نوموړی عالم دپورتني تحقیق په تعقیب زیاتوي: دغه حدیث دامت دتلقي بالقبول په وجه هم ددې جوګه دئ ،چي په استدلال کي دي وکارول سي. اعلام الموقعین ، ج : ۱ ص : ۱۷۵ ، تر ، ۱۷۶. نیوکه کونکی او دغه فکر کونکی مولانا محمد اسماعیل سلفي رحمه الله دئ ، تحریک ازادي فکر ، ص: ۱۴۰

۱: بخاري ، کتاب الفرایض ، باب المیراث ،ج : ۲ ، ص : ۹۹۷، ح :۶۲۳۷.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيصلې دقرآن او حديث سره مطابقي وې ځکه تاسو دمعاذ ﷺ يوې بلې فتوا ته وګورئ ،چي هلته ده مبارک درسول اللهﷺ حديث رانقل کړی دئ دده مبارک دغه فتوا په لاندي ډول ده:

عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ بِالْيَمَنِ فَارْتَفَعُوا إِلَيْهِ فِي يَهُودِيٍّ مَاتَ وَتَرَكَ أَخًا مُسْلِمًا فَقَالَ مُعَاذٌ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ الْإِسْلَامَ يَزِيدُ وَلَا يَنْقُصُ فَوَرَّثَهُ.([1])

ژباړه:ابي الاسود ديلمي ويلي دي ،چي معاذ ﷺ په يمن کي يوه مسئله ديهودي په اړه بيان کړه ،چي هغه مړ سوی و او ترشايې ورور مسلمان پاته سوی و په اړه يې داپوښتنه راپورته سوې وه ،چي دغه مسلمان ديهودي په مال کي ميراث وړلای سي که يا؟ معاذ ﷺ وفرمايل: ما درسول اللهﷺ څخه اورېدلي دي ،چي اسلام زيادت کوي کمښت نه کوي نو ځکه زما څېړنه او فکر دادئ ،چي دمسلمانی په وجه بايد څوک دميراث څخه محروم نه سي، بالاخره معاذ ﷺ مسلمان ته ديهودي ورور ميراث ورکړ.([2])

په پورتني روايت کي معاذ ﷺ داسي حديث په دليل کي ووايه ،چي دميراث دموضوع سره هيڅ اړه نه لري ، داچي ده مبارک داسي حديث وايه دا دده خپل اجتهاد او څېړنه وه خو بيا هم ديمن خلکو هغه قبول کړ.

[1]: مسنداحمد ، ج : ۵ ، ص : ۲۳۰ ، او ۱۳٦ ، ح : ۲۱۰۴۵ ، واخرجه الحاکم رحمه الله وقال صحيح الاسناد لم يخرجاه ، وقال الذهبي رحمه الله صحيح ، مستدرک حاکم ، ج : ۴ ، ص: ۳۴۵ ،

[2]: پاته دي نه وي ،چي دا دمعاذ ﷺ خپل تحقيق او فکر و که نه نو دجمهورو اصحابانو رضي الله عنهم او فقهاوو له انده مسلمان دکافر څخه ميراث نه سي وړلای ځکه رسول اللهﷺ فرمايي: لايرث المسلم من الکافر.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پەمسند احمد او معجم طبراني کي يو بل روايت هم راځي:

٢١٠٦٣ ... أنَّ مُعَاذًا قَدِمَ عَلَى الْيَمَنِ فَلَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَوْلَانَ ... فَسَلَّمَتْ عَلَى مُعَاذٍ ... فَقَالَتْ مَنْ أَرْسَلَكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ قَالَ لَهَا مُعَاذٌ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ الْمَرْأَةُ أَرْسَلَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْتَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَلَا تُخْبِرُنِي يَا رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهَا مُعَاذٌ سَلِينِي عَمَّا شِئْتِ...([1])

ژباړه : کله ،چي معاذ ﷺ يمن ته راغلی نو دخولان قوم څخه يوه ښځه ورته راغله سلام يې ورته وواېه او بيا يې ځني وپوښتل : اې سړيه ! ته چا رالېږلی يې؟ معاذ ﷺ ورته وويل : زه دالله ﷻ رسول ﷺ رالېږلی يم، ښځي ورته وويل: ايا ته رسول الله ﷺ رالېږلی يې؟ ، دالله ﷻ درسول ﷺ استازی يې؟ ، اې دالله ﷻ درسول استازې؟ ته موږ ته ددين احکام نه راښيې معاذ ﷺ ورته وويل: زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه وکړه ،چي ستا خوښه وي؟.

دپورتني حديث څخه معلوميږي ،چي معاذ ﷺ يوازي دوالي او واکمن په توګه يمن ته نه و لېږل سوی بلکي معاذ ﷺ درسول الله ﷺ استازی او نماينده و، دده دنده داوه ،چي الهي احکام خلکو ته ورزده کړي ، همدا لامل و ،چي هغې ښځي دده څخه پوښتنه وکړه او ده ورته وويل ،چي ته زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه کوه ،چي ستا زړه غواړي.

[1]: اورده الهيثمي في مجمع الزوائد ، ج : ۴ ، ص : ۳۰۷، ۳۰۸، باب حق الزوج علي المرء وقال رواه احمد والطبراني من رواية عبدالحميد بن بهرام عن شهر وفيها ضعف وقد وثقا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني حديث په اخره کي هغې ښځي دمعاذ رضي الله عنه څخه پوښتلي دي ،چي پر ښځه باندي دخپل مېړه څه حقوق دي؟ معاذ رضي الله عنه داسلام داصولو مطابق جواب ورکړی دئ او دجواب په ويلو سره يې دې ته کوم آيت يا حديث ددليل په توګه نه دی ويلی ، ددې څخه دامعلومېږي ،چي معاذ رضي الله عنه يوازي داننتظامي چارو دسرته رسولو لپاره نه و لېږل سوی بلکي معاذ رضي الله عنه درسول اللهﷺ دنماينده په توګه ديمن خلکو ته ورغلی و او دايې دنده وه ،چي خلکو ته دشريعت احکام ورزده کړي او خلک دده تقليد وکړي.

بله خبره لاداده ،چي رسول اللهﷺ دمعاذ رضي الله عنه په اړه داسي فرمايلي دي:

اعلمهم بالحلال والحرام.

ژباړه :په اصحابانو رضي الله عنهم کي ترټولو زيات په حلالو اوحرامو ښه عالم معاذ رضي الله عنه دئ.(۱)

په بل ځای کي رسول اللهﷺ دمعاذ رضي الله عنه په اړه داسي فرمايلي دي:

انه يحشر يوم القيامة بين يدى العلماء نبذه.(۲)

ژباړه : الله ﷻ به معاذ رضي الله عنه دقيامت په ورځ داسي را وپاځوي ،چي دعلماوو قيادت به کوي او ددوی څخه به دومره مخکي وي څومره ،چي غشي ځي ،ځکه معاذ رضي الله عنه نه يوازي ،چي ديمن خلکو دده تقليد کاوه بلکي نورو اصحبانو رضي الله عنهم هم دده تقليد کاوه.

[1]: رواه النسائي ،والترمذي وابن ماجة باسانيد صحيحة حسنة ، وقال الترمذي: هو حديث حسن، صحيح، تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمه الله ، ج : ۱ ، ص : ۹۹.

[2]: اخرجه احمد في مسنده عن عمر رضي الله عنه وفي رواية برثوة والرتوة والنبذة كلاهما رمية سهم. الفتح الرباني ، ج : ۱ ص : ۳۵۲.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢١٠٥٢ - ... عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ قَالَ أَتَيْتُ مَسْجِدَ أَهْلِ دِمَشْقَ فَإِذَا حَلْقَةٌ فِيهَا كُهُولٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (وفي رواية كثير بن هشام فاذا هي ثلاثين كهلا من اصحاب رسول اللهﷺ)وَإِذَا شَابٌّ فِيهِمْ أَكْحَلُ الْعَيْنِ بَرَّاقُ الثَّنَايَا كُلَّمَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ رَدُّوهُ إِلَى الْفَتَى فَتًى شَابٌّ قَالَ قُلْتُ لِجَلِيسٍ لِي مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ...([1])

ژباړه : ابومسلم خولاني وايي:زه ددمشق دخلكو مسجد ته ورغلم كه مي كتل په دې مسجد كي يوه ډله سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، په يوه روايت كي راغلي دي ،چي دېرش تنه سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، ناڅاپه مي يو ځوان وليدئ ،چي ستركي يې توري وي غاښونه يې سپين وه ځلېدل ، كله ،چي به دا اصحابانو رضي الله عنهم په يوه مسئله كي اختلاف سوه نو دغه ځوان ته به يې رجوع كول ، دغه ځوان به فيصله وركول،ما دڅنګ ديوه ملګري څخه پوښتنه وكړه ،چي دا څوک دئ؟ هغه ملګري راته وويل: دا معاذ بن جبل رضي الله عنه دئ.

تاسو وګوري معاذ بن جبل رضي الله عنه داسي يو څوک و ،چي ويوې ډلي اصحابانو رضي الله عنهم دده تقليد كاوه او ده به يې اختلافي مسئلې ور فيصله كولې.

ديوه بل روايت الفاظ داسي راغلي دي:

اذا اختلفوا في شيئ اسندوه اليه وصدروا عن رايه.([2])

ژباړه : كله ،چي به ددوی ترمنځ كومه اختلافي مسئله راغلل نو دغه مسئله به يې معاذ رضي الله عنه ته سپارل او دده رايه به يې قبلول.

[1]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ح :٢١٠٥٢، ج : ٥ ، ص : ٢٣٦

[2]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ج : ٥ ، ص : ٢٣٣

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه داچي معاذ ﷺ دهغه ښو علماوو او فقهاوو له ډلي څخه دئ ،چي رسول الله ﷺ خپله ورته (اعلم بالحلال والحرام) ورته ويلي دي او خپله اصحابانو ﷺ هم دده تقليد کړی دئ. کله ،چي رسول الله ﷺ معاذ ﷺ يمن ته ولېږی نو دقضاء څخه نيولې بيا ترپوره تعليم ، افتاء او نور مسؤليتونه يې ده ته حواله کړل ، رسول الله ﷺ ديمن پر خلکو لازم وګڼل ،چي دده اطاعت وکړي او ديمن خلکو هم داسي وکړل دده تقليد يې وکړ، همدا دشخصي تقليد حقيقت دئ.

څلورم نظير :

په سنن ابوداود کي روايت دئ :

٣٦٨ – ... عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ قَالَ قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْيَمَنَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا قَالَ فَسَمِعْتُ تَكْبِيرَهُ مَعَ الْفَجْرِ رَجُلٌ أَجَشُّ الصَّوْتِ قَالَ فَأُلْقِيَتْ عَلَيْهِ مَحَبَّتِي فَمَا فَارَقْتُهُ حَتَّى دَفَنْتُهُ بِالشَّامِ مَيِّتًا ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى أَفْقَهِ النَّاسِ بَعْدَهُ فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَلَزِمْتُهُ حَتَّى مَاتَ[1]

حضرت عمرو بن ميمون رحمة الله عليه وايي : کله ،چي رسول الله ﷺ معاذ ﷺ يمن ته داستازي په توګه راو لېږئ نو ما دسهار په لمانځه کي دده تکبير واورېدئ ،چي اواز يې ډک او دروند و نو زما مينه ورسره پيداسوه او بيا دده مبارک دمرګ تر مهاله زه څني جلا نه سوم تر داسي بريده ،چي ما په خپل لاس باندي په شام کي دفن کړ، بيا په خلکو کي ښه عالم وليدئ نو زه ابن مسعود ﷺ ته راغلم او دمرګ ترمهاله پوري څني جلا نه سوم.

[1]: ابوداود ، باب اذا اخر الامام الصلوة عن الوقت ، ج : ١ ، ص : ٦٢، ومسند احمد ، ج : ٥ ، ص : ١٣١

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني روايت کي دحضرت ميمون رحمة الله عليه وينا ،چي زه دمعاذ رضي الله عنه سره ملګری وم تر هغه وخت پوري ،چي دی ژوندی و او بيا ،چي کله دی وفات سو نو ما ابن مسعود رضي الله عنه ته ځکه رجوع وکړه ،چي ابن مسعود رضي الله عنه تر معاذ رضي الله عنه وروسته ښه عالم و، دده مبارک دغه وينا پردې باندي دلالت کوي ،چي لومړی بايد هغه چا ته رجوع وکړل سي ،چي هغه ترټولو ښه عالم وي تر هغه وروسته بيا هغه چاته رجوع وکړل سي ،چي تر پاته خلکو ښه عالم وي مطلب داچي ميمون رحمة الله عليه دمعاذ رضي الله عنه په ژوند کي ابن مسعود رضي الله عنه ته هيڅ رجوع نه کول دمسائلو زده کړه يې يوازي دمعاذ رضي الله عنه څخه کول داچي ميمون رحمة الله عليه يوازي دمعاذ رضي الله عنه تقليد کوي او ابن مسعود رضي الله عنه ته دده په ژوند کي نه ورځي همدا دشخصي تقليد معنا ده.

څو بېلابېل مثالونه

۵ : داصحابانو رضي الله عنهم په څېر ډېرو تابعينو هم تقليد کړی دئ ځينو تابعينو يو صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او ځينو بيا بل صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او دوی مبارکانو يې شخصي تقليد کړی دئ لکه ،چي امام شعبي رحمة الله عليه فرمايي:

من سره ان ياخذ بالوثيقة في القضاء فلياخذ بقول عمر و رضي الله عنه ([1])

ژباړه :که څوک په دې خوشالېږي ،چي په قضا کي وثيقه واخلي نو دعمر رضي الله عنه قول دي ټينګ ونيسي.

٦ : حضرت مجاهد رحمة الله عليه فرمايي:

[1]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۵

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اذا اختلف الناس في شيئ فانظروا ما صنع عمر فخذو به.(۱)

ژباړه : كله ،چي دخلكوپه كومه مسئله كي اختلاف پيدا سي نو و دي ګوري ،چي عمر رضي الله عنه په دغه اړه څه كړي دي همدغسي دي وكړي.

۷ : دابراهيم نخعي په اړه اعمش رحمة الله عليه ليكي:

انه كان لايعدل بقول عمر رضي الله عنه وعبدالله رضي الله عنه اذا اجتمعا فاذااختلفا كان قول عبدالله رضي الله عنه اعجب اليه.(۲)

ژباړه : ابراهيم نخعي رحمة الله عليه دحضرت عمر رضي الله عنه او عبدالله رضي الله عنه په قول عمل كاوه كله ،چي به دوى دواړه سره متفق وه خو كله ،چي به يې په منځ كي اختلاف پيښ سو نو دابراهيم نخعي رحمة الله عليه دعبدالله رضي الله عنه په قول عمل كول خوښ وه.

۸ : حضرت ابوتميمه رحمة الله عليه فرمايي:

قدمنا الشام فاذا الناس مجتمعون يطيفون برجل ، قال قلت من هذا ، قالوا هذا افقه من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم هذاعمر والبكائي رضي الله عنهما.(۳)

ژباړه : موږ شام ته راغلو كه مو كتل خلك پر يو كس باندي شاوخوا راټول دي او پر راګرځي ، دى وايي ،چي ماديوه چا څخه پوښتنه وكړه ،چي دا كس څوک دئ؟ دوى راته وويل: دا په ژونديو اصحابانوكي ترټولو ښه فقيه دئ.

۹ : امام محمدبن جرير طبري رحمة الله عليه فرمايي:

لم يكن احد له اصحاب معروفون حرروا فتياه ومذاهبه في الفقه غير ابن مسعود رضي الله عنه وكان يترک مذهبه وقوله لقول عمر رضي الله عنه وكان لايكاد يخالفه في شيئ من مذاهبه ويرجع

---

[1]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۵

[2]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۳ ، ۱۴

[3]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

من قوله الى قوله وقال الشعبي كان عبدالله لايقنت ، وقال : ولوقنت عمر لقنت عبدالله.(۱)

ژباړه : دابن مسعود رضي الله عنه پرته بل ځوک داسي نسته ،چي دومره ډېر شاګردان دي يې وي، فتاواوي او فقهي مذاهب دي يې مدون سوي وي ،سره ددې ،چي ابن مسعود رضي الله عنه دحضرت عمر رضي الله عنه دومره تقليد کاوه ،چي خپله وينا يې دعمر رضي الله عنه دوينا په مقابل کي پرېښوول په هيڅ شي کي يې ورسره مخالفت نه کاوه، امام شعبي رحمة الله عليه فرمايي: ابن مسعود رضي الله عنه قنوت نه لوستى ، که عمر رضي الله عنه لوستلى واى نو ده هم خامخا لوستى.

پورته ،چي بيان سوه داټول دشخصي تقليد مثالونه وه البته يوه خبره ديادولو وړ ده هغه داچي تقليد دمقلد په اعتبار درجې لري ، ددغه درجو په اعتبار سره کله داسي ،چي يو مقلد سره ددې ،چي دخپل امام تقليد کوي مګر بيا هم په ځينو مسائلو کي ورسره اختلاف کوي ، دې ته هم شخصي تقليد ويل کېږي لکه ځيني حنفي مشايخ ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په خلاف يې ځيني ځايونه فتوا ورکړې ده ،خو بياهم دوى ته دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مقلدين ويل کېږي، ددې خبري پوره تفصيل به انشاء الله وروسته راسي. دپورتنيو خبرو په نظر کي نيولوسره ويلاى سو ،چي ابن القيم رحمة الله عليه دتقليد په وړاندي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو داختلافاتو کوم مثالونه ويلي په هغو سره زموږ استدلال نه اغېزمن کېږي.(۲)

---

(۱): اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱٦

(۲): علامه ابن القيم رحمة الله عليه ،چي دتقليد په خلاف کوم اوږد بحث کړى دئ او زياتي نيوکي او اعتراضونه يې باندي وارد کړي دي ددغه اعتراضونه لپاره پوره تفصيل

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاصل داچي دپورتنيو روايتونو څخه داخبره په ثبوت رسيږي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه كي په دواړه تقليدونو يعني په شخصي او مطلق دواړو سره عمل سوى دئ ، داچي دوى مباركانو دواړه ډوله تقليد كړى دئ نو حقيقت هم دادئ ،چي هغه كس ،چي داصل په اعتبار سره دقرآن او حديث څخه مستقيما دمسئلو استنباط نه سي كولاى هغو ته دا جايزه او صحيح ده ،چي دواړه ډوله تقليد وكړي ځكه حضرت شاه والي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه ليكي:

وليس محله فيمن لايدين الا بقول النبي صلى الله عليه وآله وسلم ولايعتقد حلالا الا ما احله الله ورسوله ولاحراما الا ما حرم الله ورسوله لكن لما يكن له علما بماقاله النبي صلى الله عليه وآله وسلم ولابطريق الجمع بين المختلفات من كلامه ولابطريق الاستنباط من كلامه اتبع عالما راشدا علي انه مصيب فيما يقول ويفتي ظاهرا متبع سنة رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فان خالف مايظنه اقلع من ساعته من غير جدال ولا اصرار فهذا كيف ينكره احد مع ان الاستفتاء ولافتاء لم يزل بين المسلمين من عهد النبي صلى الله عليه وآله وسلم ولافرق بين ان يستفتي هذا دائما او يستفتي هذا حينا وذالک حينا بعد ان يكون مجمعا علي ماذكرناه.(۱)

ژباړه : كوم څوک ،چي دتقليد په اړه بد وايي دهغه اطلاق پر هغه چا نه كيږي ،چي دالله جل جلاله اورسول الله صلى الله عليه وآله وسلم دويناوو پرته دبل چا قول حجت او دليل نه مني ، عقيده يې داوي ،چي فقط كوم څه ،چي الله جل جلاله او رسول صلى الله عليه وآله وسلم حلال كړي دي هغه حلال دي او فقط كوم څه ،چي الله جل جلاله او

لرونكي او قناعت وركونكي جوابونه يې دهر جز لپاره په ج: ۲ ص : ۴ تر ٦ پوري په انهارالسكن كي وګورئ ،چي داعلاء السنن مقدمه ده. همدا ډول وګورئ: الفائده الثالثة دمولانا حبيب احمد كيرانوي تاليف، ط : كرا،چي ، كال : ۱۴۷۸

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱، ص : ٥٦، ط: مكتبة سلفية لاهور، نېټه : ۱۴۲۵هـ ، عقد الجيد، ص: ۳۹، ط : مجتبايي ، ډهلی ، نېټه : ۱۴۴۴، هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه رسولﷺ حرام کړي وي هغه حرام دي مګر داچي درسول اللهﷺ احاديث ورته معلوم نه وي ، نه درسول اللهﷺ دمتعارضو احاديثو په تطبيق پوهيږي ، نه درسول اللهﷺ داحاديثو څخه دمسائلو داستنباط په طريقه پوهيږي نو ځکه ديوه داسي عالم تقليد وکړي ،چي دهدايت لاره يې خپله کړې وي او په ښکاره دسنتو متبع وي نوموړی کس دي ددغه عالم اتباع او پيروي ځکه وکړي ،چي دده په آند نوموړی عالم حق ته رسېدلی وي او دده په ګومان نوموړی عالم پر هدايت او دسنت متبع وي خو کله ،چي دده دغه ګومان غلط ثابت سو نو دڅه جنګ جګړې پرته دده دتقليد څخه لاس واخلي، دداډول تقليد څخه څنګه انکار وکړل سي؟ لکه دفتوا او فتوا ورکولو سلسله ،چي درسول اللهﷺ دزمانې څخه راپيل ده ، کله ،چي پوښتنه کول جايز سوه نو بيا په دې کي هيڅ فرق نسته ،چي يو کس ديوه خاص عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته شخصي تلقيد ويل کيږي او داچي کله ديوه عالم ، څخه پوښتنه کوي او کله بيا په بله مسئله کي دبل عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته مطلق تقليد وويل سي. البته داخبره لازمي ده ،چي په پوښتل سوي عالم کي به پورته ذکر سوي شرطونه موجود وي.

شخصي تقليد ته اړتيا

اصلاً د شخصي او مطلق دواړو تقليدونو څخه په يوه باندي عمل کول جايز دي ،خو داچي اللهﷻ ددې وروستی زمانې پر علماوو باندي خپل خاص رحمت کړی دئ ، دوی ته يې داسي ذکاوت ، فکر او پوهه ورکړې ده ،چي دمعاصري زمانې بدلېدونکي حالات درک کولای سي او نظر ورباندي ورکولای سي ، دوی ديوه ځواکمن مصلحت پر بنسټ

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي داسي پرېکړه کړې ده ،چي په دواړه ډوله تقليدونو کي دي يوازي په شخصي تقليد عمل وکړل سي يعني داچي کله مقلد ديوه امام خبره عملي کوي او کله دبل امام خبره عملي ددې پرځای دي ديوه امام تقليد دي وسي.

اوس پوښتنه داده ،چي دغه ځواکمن مصلحت نو څه شي دئ؟

دپورتنۍ پوښتني په جواب کي بايد لومړی داخبره وسي او په ذهن کي وساتل سي ،چي خواهش پرستي هغه سخته او ناوړه ګناه ده ،چي ډېر وخت انسان تر کفره پوري رسوي، همدا لامل دئ ،چي په قرآنکريم کي په بېلابيلو ځايونو کي پر ددې خبره باندي ټينګار سوی دئ ،چي انسان بايد په کلکه دخواهشت پرستۍ څخه ځان وساتي ، دقرآنکريم په ډېرو آياتونو او احاديثو کي ددې خبري تلقين ورکړل سوی دئ ،چي تاسو بايد دخواهش پرستۍ څخه ځانونه وژغورئ.

دخواهش پرستۍ څخه يو ډول داهم ده ،چي يوڅوک بداو ګناه حرام بولي مګر دخواهش پرستۍ په وجه په دغه ګناه اوحرام کارلاس پوري کوي دا ډول خواهش پرستي که څه هم لويه ګناه ده مګر يوه ورځ نه يوه ورځ انسان پرخپله ګناه باندي پښېمانه کېږي او توبه ايستونکی جوړېږي.

دخواهشت پرستۍ دوهم ډول دادئ ،چي انسان دخواهشت پرستۍ په غلامۍ کي تر داسي بريده ورسېږي ،چي حلال حرام وبولي او حرام حلال وبولي او ددين څخه دلوبو ګين جوړ کړي ، ښکاره خبره ده ،چي دخواهشت پرستۍ دغه دوهم صورت زيات دروند او سخت تاوان لرونکی دئ. دفقه شريفي علماوو ثابته کړې ده ،چي دخلکو ديانت ورځ تربلې دټيټ والي پر لوري ځي که دمطلق تقليداجازه ورکړل سي نوډېر خلک به په قصده او ډېر خلک به دناپوهۍ په وجه په خواهشت

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرستۍ اخته سي. دمثال په ډول دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه پر مذهب دبدن څخه په وينه وتلو باندي اودس ماتيږي او دامام شافعي رحمة الله عليه پر مذهب دبدن څخه په وينه وتلو باندي اودس نه ماتيږي ، كه ،چيري دمطلق تقليد اجازه ورکړل سي نو يوکس به دګرمۍ په موسم کي دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه په مذهب وي په وينه سره به اودس ماتوي او نوی اودس به تازه کوي ، ديخنۍ په موسم کي به دامام شافعي رحمة الله عليه په مذهب وي په وينه سره به اودس نه ماتوي او نوی اودس به نه تازه کوي ،بې اودسه به پرلمانځه درېږي، همدا ډول دامام شافعي رحمة الله عليه مذهب دادئ ،چي كه ديوچا پر ښځه باندي لاس ولګېدئ اودس يې مات دئ او دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه پر مذهب ددغه کس اودس نه دئ مات. اوس خواهشت پرست يا ناپوه انسان به دخپلي اسانۍ په وجه په دغه ځای کي دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه په مذهب وي ، دامام شافعي رحمة الله عليه له نظره به بې اوسه پرلمانځه باندي ودرېږي ،مطلب داچي دکوم امام قول ،چي ده ته اسانه وي هغه به عملي کوي او دکوم امام قول ،چي ده ته ګران وي دهغه څخه به مخ اړوي همدا ډول به دده نفس دهغه امام ،چي دده دطبيعت سره يې قول سم دئ دهغه دقول پر صحت به شاهدي ورکوي، ددغه کار په کولو سره به نوموړی کس په غير شعوري ډول په خواهشت پرستۍ اخته سوی وي او شرعي احکام به دنفساني خواهشات تابع محض ګرځېدلي وي ، كه خدای مه کړه داسي وسي نو دداسي کړني په حرمت کي دمسلمان امت څخه هيڅا اختلاف نه دئ کړی ، علامه ابن تيميه رحمة الله عليه دنوموړي کار خرابي په ګوته کوي او فرمايي:

وقدنص الامام احمد وغيره ان ليس لاحد ان يعتقد الشيئ واجبا او حراما ثم يعتقده غير واجب او حراما ،ثم يعتقده غيره واجب اومحرم بمجرد هواه ،مثل ان يكون طلبالشفعه الجوار يعتقدها انها حق له ثم اذا طلبت منه شفعة الجوار اعتقدها انها ليس ثابتة او مثل من

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعتقد اذاکان اخا مع جد ان الاخوه تقاسم الجد فاذا صار جدا مع اخ اعتقد ان الجد لالقاسم الاخوة... فمثل هذا ممن یکون في اعتقاده حل الشيئ وحرمته ووجوبه وسقوطه بسبب هواه هو مذموم مجروح خارج عن العدالة وقد نص احمد وغیره علي ان هذا لایجوز.([1])

ژباړه : امام احمد او نورو داخبره څرګنده کړې ده ،چي چا ته ددې خبري اجازه نسته ،چي شی دي واجب یا حرام وبولي او بیا دي دنفسي هوا په غوښتنه هغه شی نه واجب او نه حرام وبولي، دمثال په ډول کله ،چي نو موړی کس دچا څخه دشفع غوښتنه کوي نو دی دامام ابو حنیفة رحمه الله مذهب اختیاروي ،چي شفع دده حق دئ او که دده څخه چا دشفع غوښتنه وکړه نو دی دامام شافعي رحمه الله مذهب اختیاروي ،چي دشفع حق ثابت نه دئ. او یاداچي که دیو سړي ورور مړ سي او نیکه یې هم ژوندی وي نو دده دا عقیده وي یعني دهغه مذهب پیروان وي ،چي ورور د نیکه سره میراث وړلای سي او که دی خپله نیکه وي لمسی یې مړسي نو دده دا عقیده وي یعني دهغه مذهب پیروان وي ،چي دنیکه سره ورور میراث نه سي وړلای داسي کړنه یعني داچي دنفسي خواهشاتو په سبب دیو شي حلالوالی یا حرام والی ثابتوي او یا دیو شي دوجوب او جواز حکم کوي داسي کړنه بده ، غلطه او دعدالت څخه دباندي کړنه ده، امام احمد او داسي نورو علماوو په همدغه خبره سره تصریح کړې ده او داکار یې ناجایز ګڼلی دئ.

په بل ځای کي لیکي:

[1]: الفتاوی الکبري لابن تیمیه رحمه الله ، ج: ۲ ، ص : ۲۳۷ ، ط : دارالکتب الحدیث مصر ،التزام مذهب والمسائل التي یذکر فیها وجهان.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکونون في وقت یقلدون من یفسده وفي وقت یقلدون من یصححه بحسب الغرض والهوی ومثل هذا لایجوز باتفاق الائمة.

ژباړه : داسي خلک يو وخت دداسي امام تقليد کوي ،چي نکاح فاسدوي او بل وخت بيا دداسي امام تقليدکوي ،چي نکاح صحيح کوي دخپل نفسي هوا په وجه باندي داسي کړنه دټولو امامانو په آند نه ده جايزه.

ځو کرښي وروسته ليکي:

ونظیرهذا ان یعتقد الرجل ثبوت شفعه الجوار اذا کان طالبا لها وعدم ثبوتها اذا کان مشتریا فان هذا لایجوز باالاجماع وکذا من صحة ولایة الفاسق في حاله نکاحه وبني علي فساد ولایته حال طلاقه لم یجز ذالک باجماع المسلمین ،ولوقال المستفتي المعین انا لم اکن اعرف ذالک وانامن الیوم التزم ذالک لم یکن ذالک لان ذالک یفتح باب التلاعب بالدین وفتح الذریعة الي ان یکون التحلیل والتحریم بحسب الاهواء.(۱)

ژباړه : ددې مثال داسي دئ لکه يو سړی ،چي دشفع دعوه کوي نو دشفع پر ثبوت باندي عقيده لري خو کله ،چي بيا رانيونکی وي نو بيا دشفع دنه ثبوت عقيده لري، داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروا دئ، همدا ډول کوم سړی ،چي دنکاح دقيام پر مهال دفاسق ولايت جايز بولي خو کله ،چي مغلظ طلاق ځني واقع سي نو بيا دفاسق ولايت بې ځايه بولي او نکاح فاسده بولي ،داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروادئ او که کوم مستفتي ووايي ،چي دغه نوي لاره ماته پخوا معلومه نه وه اوس معلومات راته وسو زه اوس عقيده ورته لرم داخبره هم دمنلووړ نه ده ځکه په داسي کړنه سره ددې لاره خلاصيږي ،چي په

---

[1] ایضا فتاوای ابن تیمیمه ، ج : ۲ ص : ۲۸۵ ، ۲۸٦ ، فیمن تزوج امراة بولایة فاسق.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دين خلک بازۍ وکړي او ددې ذريعه جوړه سي ،چي حلال او حرام دهوا پر بنسټ باندي صورت ونيسي.

حاصل داچي دخپل نفساني خواهشاتو پر بنسټ يو شی ته کله حلال او کله حرام ويل او يا دخپل ځاني ګټي په وجه باندي کله مذهب منل او کله نه منل لوی جرم او سخته ګناه ده آن تردې ،چي هيڅوک ورته روا او جايز کار نه وايي.

که څه هم په دې اړه زيات نصوص راغلي دي او دعلماوو څرګندوني هم په دې اړه خورا زيات دي خو موږ دلته يوازي دابن تيميه رحمة الله عليه په ويناوو باندي بسنه وکړه ځکه کوم کسان ،چي تقليد ته جايز کار نه وايي هغه هم دابن تيميه رحمة الله عليه علميت او لوړ منزلت پېژني، که څه هم ابن تيميه رحمة الله عليه خپله هم شخصي تقليد نه مني مګر دا وايي ،چي څوک دخپلو خواهشاتو په وجه کله يوه مذهب ته ځي او کله بل مذهب دا کار دټول امت په اجماع سره جايز نه دئ.

څرنګه ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو په زمانه کي دالله جل جلاله وېره زياته وه په هغه وخت کي مطلق تقليد جايز و ، ځکه په هغه وخت کي دا وېره نه وه ،چي خلک دي دخپلو ځاني خواهشاتو په وجه کله يو شی حلال وبولي او کله دي يې حرام وبولي يعني داچي کله دي ديوه مجتهد خبره ومني او کله دي دبل مجتهد خبره ومني ، په هغه وخت کي پر مطلق تقليد باندي هيڅ بنديز نه و کوم چا ،چي به مطلق تقليد کاوه هيچا بد نه باندي ويل ، کله ،چي ددې وروستۍ زمانې فقهاوو وليدل ،چي دخلکو ديانت پر کمېدو دئ ، ورځ تربلي خلک دخپلو خواهشاتو تابع کېږي ، پر خلکو باندي خواهشات غالبه کېږي نو ځکه دغه فقهاوو ديوه انتظامي مصلحت په وجه باندي دا پرېکړه وکړه ،چي شخصي تقليد دي لازم سي او مطلق تقليد دي پاته کړل سي يعني مطلق تقليد

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي جایز نه سي که څه هم دغه پرېکړه یوه شرعي فتوا نه ده بلکي دیوه انتظامي مصلحت پربنسټ دغه پرېکړه سوې ده.

دشخصي تقلید دوجوب وجهه دصحیح مسلم شارح شیخ الاسلام علامه نووي رحمة الله علیه داسي لیکلې ده:

ووجهه انه لوجاز اتباع ای مذهب شاء لافضي الي ان یلتقط رخص المذاهب متبعا هواه ویتخیر بین التحلیل والتحریم والوجوب والجواز وذالک یودي الي انحلال ربقه التکلیف بخلاف العصر الاول فانه لم تکن المذاهب الوافية باحکام الحوادث مهذبة وعرفت فعلى هذا یلزمه ان یتجهد في اختیار مذهب یقلده علي التعین .([1])

ژباړه :دشخصي تقلید دوجوب وجه داده ،چي که ددې اجازه ورکړل سي ،چي هر سړي دي دخپلي خوښي جواب سوې مسئله رااخلي په هر مذهب کي ،چي دده دطبیعت سره سم حل سوې وي په هغه دي عمل کوي نو خلک به دخپلو نفساني هواوو تابع وګرځي ، حلالوالی ، حراموالی ، جواز او وجوب اختیار به دخلکو په لاس کي سي کوم شی ،چي په هرمذهب کي اسانه و هغه به عملي کوي اوکوم شي ، چي ګران وي هغه به نه کوي ، په لومړیو وختو کي مطلق تقلید ځکه جایز و ،چي په هغه وختو کي زیات نوي مسائلي نه وي حل سوي نو بناءً په اوس وخت کي لازمي ده ،چي هر څوک شخصي تقلید وکړي.

علامه نووي رحمة الله علیه په خپله لیکنه کي ویلي دي ،چي که دمطلق تقلید ښکاره اجازه خلکو ته ورکړل سي نو خلک به دخپل طبیعت مطابق حلال ، حلال بولي اوحرام به دخپل طبیعت مطابق حرام بولي ، دشرعي احکامو پابندي به بېخي له منځه ولاړه سي ، دلانبه روښانتیا لپاره

[1] المجموع شرح المهذب ، للنووي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ص : ۹۱، ط : مطبعه العاصمه قاهره ، مقدمه ، فصل في اداب المستفتي ، مسئله نمبر: ۳.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلاى سو ،چي داصحابانو رضي الله عنهم دزمانې څخه تراوسه پوري په زرهاوو علماء او مجتهدين راغلي دي دهر يوه په مذهب کي داسي اسانتياوي سته ،چي دنورو په مذهبو کي بيا نه وي، همدا ډول ټول مجتهدين داسي نه دي ،چي هيڅ غلطي ځني نه وي سوې بلکي دهر يوه په مذهب کي داسي څو مسئلې سته ،چي دامت دجمهورو علماوو له نظره خلاف وي . که دمطلق تقليد دروازه خلاصه پرېښوول سي او خلکوته اجازه ورکړل سي نو يقينا به خلک دمجتهدينو دمذهبونو څخه دخپلي خوښي مسئلې راټولي کړي او بيابه عمل په کوي نو يقينا به هغه خبره سي کومه ،چي امام نووي رحمة الله عليه ورته اشاره کړې ده ، دمثال په ډول دامام شافعي رحمة الله عليه پرمذهب باندي شطرنج کول جايز دي ، همدا ډول عبدالله بن جعفر ته ددې خبري نسبت کېږي ،چي دده له آنده موسيقي جايزه وه.(۱)

دحضرت قاسم رحمة الله عليه څخه روايت دئ ،چي دده په آند صوري تصويره جايز دي.(۲)

امام اعمش رحمة الله عليه ته ددې خبري نسبت کېږي ،چي دده پر مذهب باندي په روژه کي خوله بندول دسپېدو څخه نه بلکي دلمر ختو څخه پيلېږي.(۳)

۱: انحاف السادة المتقين، للزبيدي رحمة الله عليه ، ج : ٦ ، ص : ۴۵۸ ، ۴۵۸

۲: نووي شرح مسلم ،ج : ۲ ص : ۱۹۹ ، باب صورة الحيوان.

۳: روح المعاني للالوسي ، ج : ۲ ص : ٦٧، سورة بقرة الاية ۱۸۷ ، دعلامه الوسي رحمة الله عليه څخه داسي جمله رانقل سوې ده ،چي ډېره دلچسپه ده: خالف الاعمش ولايتبعه الا الاعمي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عطاء بن ابي رباح رحمة الله علیه فرمايي: که داختر ورځ دجمعې دورځي سره برابر سي نو په دغه ورځ باندي دماپښين لمونځ نسته او نه دجمعې لمونځ سته بلکي تر مازديګر پوري هيڅ لمونځ نسته.(۱)

دداودظاهري رحمة الله علیه او ابن حزم رحمة الله علیه څخه داسي رانقل سوي دي ،چي څوک که دکومي ښځي سره نکاح کول غواړي نو دهغې ښځي کتل داسي جايز دي ،چي لوڅه وي.(۲)

ابن سحنون رحمة الله علیه او څه نورو علماوو ته ددې خبري نسبت کېږي ،چي ددوی له آنده دښځي سره په دبره کي وطي کول جايزدي.(۳)

حاصل داچي که هر چا ته اجازه ورکړل سي ،چي مطلق تقليد وکړي نو ډېر خلک به داسي وي ،چي دخپل نفس دپيروی په وجه به هر هغه مسئله ،چي يې خوښه سي په هغه به عمل کوي بلکي دټولو مذهبونو څخه به اسانه ، اسانه مسئلې راټولي سي يو نوی دين او مذهب به ځني جوړ سي او ددغه مذهب او دين بنسټ ايښودونکي به نفس او شيطان وي، ددين څخه به دلوبو يو شی جوړ سي داسي کړنه دهيڅ مذهب په رڼا کي جايزه نه ده لکه ،چي حضرت معمر رحمة الله علیه فرمايي:

لو ان رجلا اخذ بقول اهل المدينة في استماع الغناء واتيان النساء في ادبارهن ، وبقول اهل مكة في المتعة والصرف وبقول اهل الكوفة في المسكر شر عباد الله.(٤)

۱: تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ، ص : ۳۳۴.

۲: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج : ۲ ، ص : ۱۷۰، فتح الملهم ، ج : ۳ ص : ۴۷۶.

۳: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله علیه ، ج : ۳ ، ص: ۱۸۶، ۱۸۷.

۴: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله علیه، ج : ۳ ، ص: ۱۸۷، كتاب النكاح، نمبر ۱۵۴۲، عقد الجيدو ص: ۶۲.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : كه يو څوک دموسيقۍ داورېدلو او دښځو سره دلواطت اړونده دمديني دخلكو څه خبري ومني، دمتعي اوصرف اړونده دمكې دخلكو څه خبري ومني ، دمنشياتو اړونده دكوفې دخلكو څه خبري ومني نو دغه كس به دالله جل جلاله دشريرو بندګانو څخه وي.

همدا وجه ده ،چي وروستيو فقهاوو شخصي تقليد لازمي ګرځولی دئ څو خلكو ددې لاره پيدا نه سي ،چي حلال او حرام دخپلو طبيعتونو سره برابر وټاكي.

علامه عبدالرؤف مناري رحمة الله عليه په دې اړه خورا تفصيلي بحث كړی دئ نوموړی عالم ددغه مسئلې اړونده ابن الهمام رحمة الله عليه قول رانقل كړی دئ اوليكلي يې دي:

والغالب ان مثل هذا التزامات لكف الناس عن تتبع الرخص ([1])

ژباړه : غالبه داده ،چي دغه التزامات له دې امله دي ،چي خلک دنفسي غوښتنو پر بنسټ داسانيو دلټولو څخه منع كړل سي.

علامه ابواسحاق شاطبي رحمة الله عليه په خپل كتاب الموافقات كي په دې اړه تفصيل واره بحث كړی دئ او ويلي يې دي:

دبېلابيلو مذاهبو څخه اسانه شيان راجمع كول او بيا عمل په كول سخت ناروا دئ.

نوموړي عالم پر دغه موضوع باندي خورا زيات دلايل ويلي دي په لړ كي يې دمالكي مذهب ديوه مشهور عالم مازري رحمة الله عليه پيښه رانقل كړې ده ،چي دده مبارک څخه پر يوه غير مشهور قول باندي دفتوا غوښتنه وسوه ده نه ومنل او په جواب كي يې وويل:

---

[1]: فيض القدير ، شرح جامع الصغير .للمناوي رحمة الله عليه ، ج : ۱ ص : ۲۱۱

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولست ممن يحمل الناس علي غير المعروف المشهور من مذهب مالك رحمة الله عليه واصحابه لان الورع قل ،بل كاد يعدم والتحفظ علي الديانات كذالک وكثرت الشهوات وكثر من يدعي العلم ويتجاسر علي الفتوي فيه فلو فتح لهم باب في مخالفت المذهب لاتسع الخرق علي الراقع، وهتكوا حجاب هيبة المذهب وهذا من المفسدات التي لاخفاء بها.([1])

ژباړه: زه دهغو خلکو څخه نه یم ،چي خلک دې ته اماده کړم ،چي دامام مالک رحمة الله عليه او دده دملګرو په غیر مشهورو اقوالو باندي عمل وکړي ځکه اوس خلک په تقوا کي کم راغلي دي بلکي تقوا بېخي له منځه تللې ده ، ددینداری دساتني احساس کم سوی دئ ، دخلکو نفساني خواهشات زیات سوي دي ،دعلم دعوه کونکي زیات سوي دي ،په معاملاتو کي په فتوا ورکول کي تېز او دلاوره دي، له همدې امله که دمالکي مذهب څخه دمخالفت دروازه خلاصه سي نو داصلاح تر هڅي به فساد ډېر سي ، دمذهب دویري (دبدبې) ،چي کومه پرده غوړېدلې ده هغه به څیري سي ، دایو داسي فساد دئ ،چي دخلکو څخه هیڅ پټ نه دئ او نه څوک ځني منکر کېدای سي.

علامه شاطبي رحمة الله عليه زیاتوي:

فانظر كيف لم يستجز وهو المتفق علي امامته الفتوي بغير مشهور المذهب ، ولابغير مايعرف منه بناء علي قاعدة مصلحية ضرورية ، اذ قل الورع والديانة من كثير ممن ينتصب لبث العلم والفتوي ،كما تقدم تمثيله فلو فتح لهم هذا الباب لانحلت عري المذهب بل جميع المذاهب.([2])

---

[1]: الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، كتاب الاجتهاد

[2]: : الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، ۱۴۷ ، كتاب الاجتهاد ، الطرف الاول ، مسئله : ۳ ، فصل : ۵

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : تاسووګورئ ! علامه مازري رحمة الله عليه څنګه دمالکي مذهب په غيرمشهورو اقوالو باندي فتوا غلطه وبلل، دده مبارک دغه وينا دمصلحت اوضرورت دقاعدې پر بنسټ بنا ده ځکه دډېرو هغو خلکو څخه تقوا او ديانت کم سوی دئ ،چي دعلم او فتوا په نشر اوخپراوي کي بوخت دي ، لکه مخکي ،چي يې مثالونه تېر سوه ، که دوی ته دمالکي مذهب دباندي اجازه ورکړل سي نو نه يوازي مالکي مذهب بلکي ټول مذهبونه به له منځه ولاړسي.

ابن خلدون رحمة الله عليه دشخصي تقليد دسببونو په اړه داسي ليکلي دي:

ووقف التقليد في الامصارعند هؤلاء الاربعة ودرس المقلدون لمن سواهم وسد الناس باب الخلاف وطرقه لما كثر تشعب الاصطلاحات في العلوم ولما عاق عن الوصول الي رتبة الاجتهاد ولماخشي من اسناد ذالک الي غير اهله ومن لايوثق برايه ولابدينه فصرحوا بالعجز والاعواذ وردوا الناس الي تقليد هؤلاء كل من اختص به من المقلدين وخطروا ان يتداول تقليدهم لما فيه من التلاعب .([1])

ژباړه: په ټولوښارونو کي دڅلورو امامانو تقليد حصرکړل سوی دئ دنورو امامانو تقليدله منځه تللی دئ ، خلکو دڅلورو امامانو سره داختلافاتودروازه بنده کړې ده يو لامل يې دادئ ،چي دعلومو اصطلاحات په لاس راوړل خورا پېچل سوي دي او داجتهاد تر بريده رسېدل ګران کار جوړ سوی دئ، بل لامل يې دادئ ،چي که داجتهاد لاره خلاصه سي نو دنااهله خلکو په لاس به اجتهاد ورسي ، که داسي وسي نو داسي خلک به داجتهاد څخه ګټه پورته کړي ،چي دهغوی رايه او نظر داعتماد وړ نه وي همدا لامل و ،چي علماوو داجتهاد څخه عجز

[1]: مقدمة ابن خلدون رحمة الله عليه ، ص: ۴۴۸، ط : مكتبة تجاريه كبر مصر، كتاب : ۱ ، باب : ۹، فصل : ۷.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلان کړ، او خلک يې دڅلورو امامانو شخصي تقليد ته را وبلل او دا يې هم خلکو ته وښوول ،چي دوی دي مذهبونه بدلول او رابدلول نه کوي يعني داچي کله يو مذهب انتخابوي او کله دي بل مذهب انتخابوي داسي دي نه کوي ځکه که داسي کړنه جايز سي نو په دين به دبازيو کولو سبب جوړ سي ، حاصل داچي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شفافيت او صفوف زيات و په هغه وخت کي مطلق تقليد کېدئ ځکه ددوی سره درسول الله صلی الله علیه وسلم دملګرتيا فيوضات وه او ددوی نفسونه بېخي مغلوب وه په ځانګړي ډول په شرعي احکامو کي پر دوی باندي بېخي ددې وېره نه وه ،چي دوی دي دخواهشاتو پيروي وکړي ، همداوجه وه ،چي په هغه وخت کي شخصي او مطلق دواړه تقليدونه جايز وه ځکه په هغه کي دنفسي خواهشاتو دپيروی وېره نه وه ، وروسته ،چي دغه وېره پيداسوه نو تقليد يوازي په شخصي تقليد کي منحصر سو.

حقيقت دادئ ،چي که داسي نه وای سوي يعني يوازي دشخصي تقليد دلزوم پرېکړه نه وای سوې نو شرعي احکام به پر بې ساري ډولو باندي څرګند سوی وای په دين کي به داسي تفرق رامنځته سوی وای ،چي حل به يې بيا ناشونی وای.

حضرت شاه ولي الله رحمة الله علیه ليکي:

واعلم ان الناس کانوا في المائة الاولي والثانية غير مجتمعين علي التقليد لمذهب واحد بعينه وبعد المائتين ظهر فيهم المتذهب للمجتهدين باعيانهم وقل من کان لايعتمد علي مذهب بعينه وکان هذا هو الواجب في ذالک الزمان .([1])

[1]: الانصاف في بيان سبب الاختلاف ، ص : ۵۷ تر ۵۹، باب : ۴ ، ط: مجتبائي ، کال : ۱۹۳۵، اردو ترجمه والا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : یوه سئ! په لومړۍ اودوهمه پیړۍ کې خلک پر یوه مذهب باندې راغونډ نه وه تر دوو پیړیو وروسته دټاکلي مجتهد دتقلید رواج پیل سو ترداسي بریده ،چې ډېرکم خلک داسي پیدا کېدل ،چې دیوه مذهب تقلید به یې نه کاوه.

ځینو خلکوته داسوال پیداکېږي ،چې کوم شی داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کې لازمي نه و اوس نوولې لازمي سي په دې اړه ده مبارک قناعت بخشه جواب ویلی دئ اوفرمایلي یې دي:

قلت الجواب الاصلي هو ان یکون في الامة من یعرف الاحکام الفرعیة من ادلتها التفصیلیة ، اجمع علي ذالک اهل الحق ومقدمة الواجب واجبة ، فاذا کان للواجب طرق متعددة وجب تحصیل طریق من تلک الطرق من غیر تعین ،واذا تعین له طریق واحد وجب ذالک الطریق بخصوصه ... وکان السلف لایکتبون الحدیث ثم صار یومنا هذا کتابة الحدیث واجبة لان روایة الحدیث لاسبیل لها الیوم الامعرفة هذه الکتاب وکان السلف لایشتغلون بالنحو واللغة وکان لسانهم عربیا لایحتاجون الي هذه الفنون ثم صاریومناهذا معرفة اللغة العربیة واجبة لبعد العهد عن العرب الاول وشواهد ما نحن فیه کثیرة جدا وعلي هذا ینبغي ان یقاس وجوب التقلید لامام بعینه فانه قد یکون واجبا وقد لایکون واجبا.

ژباړه: ددغه پوښتني په جواب کې وایم ،چې په حقیقت کې خو باید په امت کې داسي وي ،چې شرعي احکام ددلایلو سره په تفصیلي ډول پېژني څو خلک مسائلي ځني زده کړي اوبیا عمل په وکړي ، پردې خبره باندې دټول امت اجماع ده البته دواجب لپاره مقدمه هم واجب دي یعني داچې که دواجب دادا لپاره ډېرې لارې وي نو دیوې لارې په انتخاب سره دواجب غوښتنه پوره کېږي او که دواجب ادا لپاره یوه لاره وي نو دهمدې لارې لاسته راوړل هم واجب دي دمثال په ډول زموږ اسلافو احادیث نه لیکل خو زموږ په زمانه کې داحادیثو لیکل واجب دي ځکه ددې پرته بله لاره نه پاته او نه دروایت لپاره بل مرجع کېدای سي

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول زموږ اسلاف په صرف ، نحو او دلغتو په علوموبوخت نه وه ځکه عربي ژبه دهغو مورنۍ ژبه وه ، دوی صرف ، نحو او داسي نورو علومو ته اړتیا نه درلوده مګراوس دعربي ژبي زده کړه واجب ګرځېدلې ده مګر موږ داسي نه یو ځکه موږ دعربو څخه ډېر لیري یو حتما پورتنیو فنونو ته اړتیا لرو.

ددې څخه دا معلومه سوه ،چي دزمانې تغیر او بدلون په وجوباتو کي هم بدلون راوستای یعني داچي یو شی په یوه زمانه کي واجب نه وي وروسته بیا واجب سي لکه پورته ،چي یې مثالونه ذکر سول ددغه جملې څخه شخصي تقلید هم دئ ،چي په تېره زمانه کي واجب نه و او اوس واجب ګرځېدلی دئ

شاه ولي الله رحمة الله علیه لیکي:

فاذا كان انسان جاهل في بلاد الهند وماوراء النهر وليس هناک عالم شافعي ولامالكي ولاحنبلي ولا كتاب من كتب هذه المذاهب وجب عليه ان يقلد لمذهب ابي حنيفة رحمة الله عليه ويحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقه الشريعة ويبقي سدى مهملا، بخلاف ما اذا كان في الحرمين.([1])

ژباړه : ک،چیري کوم ناپوه کس په هندوستان او یا ماوراء النهر کي وي او هلته نه شافعي ، نه مالکي او نه حنبلي عالم وي ، نه ددغه مذهبونو څخه کوم کتاب وي پر نوموړي کس باندي دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه تقلید واجب دئ ، همدا ډول دده مبارک دمذهب څخه وتل ورته حرام دي ځکه په دغه حالت کي نوموړی کس دشریعت دپابندۍ څخه بېخي ازادیږي او که په حرم شریف کي و بیا نو هر مذهب ،چي یې خوښ وي هغه انتخابولای سي.

[1]: الانصاف ، ص : ۶۹ تر ۷۱ .

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې وروستۍ زمانې علماوو ،چي دشخصي تقليد په مټ دکومو لويو ګناهونو مخه نيولې ده شاه ولي الله رحمة الله عليه اشاره ورته کړې ده او ليکلي يې دي:

وبالجملة فالمتذهب للمجتهدين سر الهمه الله تعالي العلماء وجمعهم عليه من حيث يشعرون او لايشعرون.([1])

ژباړه : خلاصه داچي مذهب انتخابول داسي يو پټ سر دئ ،چي الله جل جلاله دعلماوو په زړونو کي واچوئ او دوی يې په شعوري او غيرشعوري توګه باندي متفق کړل.

په بل ځای کي شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي :

ان هذه المذاهب الاربعة المدونة المحررة قد اجتمعت الامة او من يعتد به منها علي جواز تقليدها الي يومنا هذا وفي ذالک من المصالح ما لايخفي لاسيما في هذه الايام التي قصرت فيها الهمم جدا واشربت النفوس الهوي واعجب کل ذي راي برايه.([2])

ژباړه : بيشکه دغه څلورمذهبونه ،چي تدوين سوي دي او په ليکلي ډول پاته دي ، ددغه مذهبونو د تقليد پرجواز باندي دټول امت اجماع ده، په دغه کار کي ،چي کومي ځانګړتيا وي سته بېخي ښکاره دي په ځانګړې توګه زموږ په زمانه کي ،چي همتونه ټيټ سوي دي او خواهشت پرستۍ دخلکو په رګونو باندي ننوتلي دي کوم کسان ،چي نظر لري هغه هريو پر خپل نظر باندي پرېکړه کوي.

دشخصي تقليد دلزوم يو څرګند مثال

[1]: الانصاف ، ص : ۶۴

[2]: حجة الله البالغة ، ج :۱ ص : ۵۴. باب حکاية اهل الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه فرمايلي دي:

په لومړيو پېړيو كي خلک ديوه ټاكلي مجتهد پر تقليد باندي راجمع نه وه وروسته بيا دشخصي تقليد پر كولو باندي متفق سوه او شخصي تقليد واجب وګرځېدئ ، يو ښكاره مثال يې دحضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه كي دقرآن راجمع كېدل دي، دابن جرير رحمة الله عليه او نورومشهور نظرونو مطابق حضرت عثمان رضي الله عنه داوو حروفو څخه شپږ حروف له منځه يو وړل يوازي دقريشو حرف يې پرېښودئ نور ټول حروف يې وسوځل ، تاسو وګورئ درسالت په زمانه كي ، حضرت ابوبكر رضي الله عنه دخلافت په زمانه كي اودحضرت عمر رضي الله عنه په خلافت كي دپورتني كار اجازه نه وه بلكي داوو قرئتونو څخه ،چي به هر چا غوښتي هغه به يې لوستلاى سواى خو كله ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه پوه سو ،چي كه دغه اختلاف پاته سي نو ددغه اختلاف څخه به فتنه جوړه سي نوځكه يې ددې اقدام وكړ او هغه شپږ حروف يې له منځه يووړل او يو دقريشو حرف يې پرېښودئ او پرهمدې حرف باندي يې تلاوت لازم وګرځاوه.

حافظ ابن جرير طبري رحمة الله عليه دپورتنۍ خبري لامل داسي بيانوي:

فكذالک الامة امرت بحفظ القرآن وقرائته وخيرت في قرائته باى الاحرف السبعة شاءت قرئت ، لعله من العلل اوجبت عليها الثبات علي حرف واحد قرائته بحرف واحد ، ورفض القرائت بالاحرف الستة الباقية.[1]

ژباړه : همدا ډول ټول امت ته امر كړل سوى و څو دقرآن حفظ وكړي او تلاوت يې وكړي خوپه دې لاره كي اختيار وركړل سوى و ،چي داوو حروفو څخه يې هر حرف خوښ وي پر هم هغه طريقه دي يې وايي خو

[1]: تفسير ابن جرير طبري رحمة الله عليه ج : ۱ ص : ۱۹

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو لاملونو په وجه پر امت باندي لازمه کړل سوه څو پرېوه حرف باندي تلاوت وکړي او پاته شپږ حروف پرېږدي.

داسي پوښتنه حتما پیدا کېږي ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي اوه واړه حرفونه ويل جايز وه وروسته ناجايز سوه يوازي يوه طريقه جايز سوه نو کوم شی ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي جايز و هغه شی نو ولي وروسته ناجايز وګرځېدئ؟

ددغه سوال په جواب کي ابن جرير طبري رحمة الله عليه ليکي:

امت په لومړيو کي داوو واړو حروفو اجازه ورکړل سوې وه ،چي تلاوت باندي وکړي خو دغه کار پردوی باندي واجب يا فرض نه و، وروسته امت په دې کي مصلحت وليدئ ،چي يوازي يوه حرف پاته او نور له منځه ولاړ سي نو همداسي يې وکړل هغه يو حرف يې پرېښودئ او نور يې له منځه يو وړل.

ابن جرير طبري رحمة الله عليه زياتوي:

كان الواجب عليهم من الفعل مافعلوا اذاكان الذي فعلوا من ذالک كان هو النظر للاسلام واهله فكان القيام بفعل الواجب عليهم بهم اولي من فعل مالو فعلوه كانوا الي الجناية الي الاسلام واهله اقرب منهم الي السلامة من ذالک.([1])

ژباړه :کوم کار ،چي ددوی مبارکانو دنده وه هغه کار دوی ترسره کړ،کوم کار،چي دوی ترسره کړی دئ يعني داوو حروفو څخه يې يو پرې ايښی دئ او نور يې له منځه وړي ددوی مبارکانو دغه کار داسلام او مسلمانانو لپاره زيات ګټمن دئ تر هغه ،چي دا کار يې نه وای ترسره کړی دهغه فتنه به داسلام او مسلمانانو لپاره زياته وای.

[1]: تفسير ابن جرير ، ج : ۱ ، ص : ۲۲ ، مقدمة.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته بحث ،چي ذکر سو دا دابن جرير رحمة الله عليه دنظر سره برابر و خو ددې نظر پرته دحضرت عثمان رضي الله عنه دکړني ،چي داوو حرفونو څخه يې يو پرېښودئ په اړه بل نظر هم سته ،چي امام مالک رحمة الله عليه ، علامه ابن قتيبة رحمة الله عليه ، ابوالفضل الرازي رحمة الله عليه ، علامه ابن الجزري رحمة الله عليه او داسي نورو لوړو علماوو غوره کړی دئ. دغه علماء وايي ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه نور شپږ حروف لمنځه نه دي وړي بلکي هغه حروف اوس هم په تواتر سره سته ، لوستل کېږي او محفوظ دي دحضرت عثمان رضي الله عنه يوازنی کار داو ،چي يو دقرآنکريم اړونده ده يو ټاکلی رسم الخط وټاکی.(۱)

دغه دوهم نظر ته زياتو علماوو رجحان ورکړی دئ په هر صورت که دغه نظر ومنل سي نو داهم دشخصي تقليد لپاره يو ښه مثال دئ ځکه ،چي دحضرت عثمان رضي الله عنه تر دغه کار وړاندي قرآنکريم په ډول ، ډول رسم الخطونو باندي ليکل کېدئ او ترتيب يې هم بېل ،بېل و ده مبارک دخاص مصحلت پر بنسټ دټولو رسم الخطونو څخه يو خاص رسم الخط وټاکی ، خاص ترتيب يې ورکړ، دنورو رسم الخطونو جواز يې له منځه يو وړئ او وې سوځل ، يوازي ټاکلی رسم الخط يې پرېښووئ.(۲)

په هر صورت کي که حضرت عثمان رضي الله عنه نور حروف لمنځه وړي وي يو يې پرې ايښي وي ، که يې خاص رسم الخط ټاکلی وي په دواړو صورتو

۱: ددغه نظر دپوره تفصيل لپاره وګورئ : غرائب للنيشاپوري رحمة الله عليه بهامش ابن جرير، ج :۱ ص :۲۱ ، فتح الباري ، ج : ۹ ، ص : ۲۵، ۲۶. ط : بهيه

۲: ددغه موضوع دپوره تحقيق لپاره دي دشيخ الاسلام محمد تقي صاحب علوم القران کتاب وکتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دتقلید لپاره مثال دئ او دا حال په کتې متې ډول مخته راغلی دئ ځکه داصحابانو رضي الله عنهم اوتابعینو په زمانه کي شخصي تقلید واجب نه و ، وروسته علماوو دیوه خاص مصلحت پربنسټ باندي شخصي تقلید لازم وګرځاوه همدا وجه ده ،چي دغه کار ته بدعت نه ویل کېږي ځکه دحضرت عثمان رضي الله عنه پورتنی کړنه دتقلید دجواز لپاره ښه دلیل دئ.

که ،چیري امت ته دیوې ځانګړي موخي لپاره ځو لاري ورکړل سوي وي نو دوی دهغو لارو څخه یوه لاره وټاکي دخپلي زمانې داصلاحاتو په نظر کي نیولو سره او دفساد دله منځه وړلو لپاره دا کار کولای سي ،چي یوه لاره وټاکي او نوري پریږدي، دشخصي تقلید اړونده په دې لړ کي نور څه نه دي سوي.

دځلور مذهبونو تخصیص

کله ،چي دشخصي تقلید حقیقت او اړتیا څرګنده سوه نو یو بل سوال پیدا کېږي هغه داچي شخصي تقلید لازم سوه نوبیا ولي دځلورو خاصو امامانو تخصیص وسو؟ ،چي خامخا به ددغه ځلورو مذهبونو تقلید کېږي دبل مذهب تقلید جایز نه دئ حال داچي نور وتلي علماء هم سته لکه سفیان ثوري رحمة الله علیه ، امام اوزاعي رحمة الله علیه ، عبد الله بن مبارک رحمة الله علیه ، اسحاق بن راهویة رحمة الله علیه ، امام بخاري رحمة الله علیه ، ابن ابي لیلي رحمة الله علیه ، ابن شبرمة رحمة الله علیه ، حسن بن صالح رحمة الله علیه او داسي نور ډېر علماء او مجتهدین وه دهغو تقلید ولي نه کېږي ،چي ددغه ځلورو خاصو امامانو تقلید کېږي؟ ددغه پوښتني جواب دادئ ،چي دپورتنیو علماوو ،چي نومونه یې دځینو ولیکل سوه او دځینو نومونه، نه دي لیکل سوي دنه تقلید لامل یې مجبوریت دئ ځکه ددوی مبارکانو

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهبونه په مدون او ليکلي ډول نه دي ساتل سوي ، که ددوی مذهبونه په مدون شکل باندي پاته وای نو يقيني خبره ده ،چي ددوی تقليد به هم داسي کېدای لکه ددغه څلور مذهبونو تقليد ،چي کېږي ، وجه يې هم داده ،چي ددغه علماوو نه کتابونه په مدون شکل پاته دي او نه يې دمذهب علماء ستهنو ځکه ددوی دتقليد لپاره هيڅ لاره نه ده پاته.

مشهور محدث علامه عبدالرؤف مناري رحمة الله عليه دامام ذهبي رحمة الله عليه څخه داسي نقل کړی دئ:

ويجب علينا ان نعتقد ان الائمة الاربعة والسفيانين والاوزاعي وداود الظاهري واسحاق بن راهوية وسائر الائمة علي هدى ...وعلي غير المجتهد ان يقلدمذهبا معينا...لكن لايجوز تقليد الصحابة وكذا التابعين كما قاله امام الحرمين من كل من لم يدون مذهبه فيمتنع تقليده غير الاربعة في القضاء والافتاء لان المذاهب الاربعة انتشرت وتحررت حتي ظهر تقييد مطلقها وتخصيص عامها بخلاف غيرهم لانقراض اتباعهم وقد نقل الامام الرازي رحمة الله عليه اجماع المحقيقين علي منع العوام من تقليد اعيان الصحابة واكابرهم.([1])

ژباړه : پر موږ باندي لازمه ده ،چي داسي عقيده ولرو ،چي څلور ګوني امامان ، سفيان ثوري ، سفيان بن عينه ، امام اوزاعي ، داود ظاهري اسحاق بن راهوية او نور ټول امامان پر هدايت باندي دي ...کوم کس ،چي خپله مجتهد نه وي پر هغه کس باندي واجبه ده ،چي ديوه خاص امام تقليد وکړي ...البته دحرمينو دامام په آند دهغه اصحابانو ، تابعينو او امامانو ،چي مذهب يې مدون نه وي تقليد يې نه دئ جايز ، دڅلورو امامانو ماسوا دبل چا پر قول باندي په قضا او افتاء کي پرېکړه کول جايز نه دي ځکه څلور ګوني مذاهب خپاره سوي ، ليکل سوي دي ،

[1] فيض القدير ، شرح الجامع الصغير للمناوي رحمة الله عليه ج : ۱، ص : ۲۱۰، حديث اختلاف امتي رحمة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامو الفاظو تخصیصات او دمطلق الفاظ قیود یې څرګند سوي دي او دنورو مذهبونو پیروان له منځه تللي دي ، امام رازي رحمة الله علیه پر دې خبره باندي دامت اجماع رانقل کړې ده ،چي عوام خلک دي داصحابانو او نورومخورو اکابرینو دتقلید څخه منع سي.

پورتني خبره علامه نووي رحمة الله علیه داسي رانقل کړې ده:

وليس له المتذهب بمذهب احد من ائمة الصحابة رضي الله عنهم وغيرهم من الاولين وان كانوا اعلم واعلي درجة من بعدهم لانهم لم يتفرغوا لتدوين العلم وضبط اصوله وفروعه فليس لاحد منهم مذهب مهذب محرر مقرر وانما قام بذالک من جاء بعدهم من الائمة الناحلين لمذاهب الصحابة والتابعين القائمين بتمهيد احكام الوقائع قبل وقوعها الناهضين بايضاح اصولها وفروعها كمالک رحمة الله علیه وابي حنيفة رحمة الله علیه ([1])

ژباړه : اصحابان رضي الله عنهم او دلومړۍ پېړۍ وتلي او مخور علماء که څه هم دعلم او مرتبې له اړخه تر وروستیو علماوو لوړ دي مګر دوی ته ددې زمنه نه ده برابره سوې ،چي دوی دي خپل علم تدوین کړي ، داصولو او فروعو مسائلي دي ضبط کړي همدا لامل دئ ،چي هیچا ته ددې اجازه نسته ،چي په دوی کي دي دیوه تقلید وکړي ځکه په دوی کي یو هم داسي کس نه دئ پیدا سوی ،چي لیکلی او ټاکلی مذهب دي ولري پر همدې بنسټ باندي دفقه شریفي تدوین وروستیو علماوو ته پاته سوی دئ داسي امامان ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعینو مذاهب یې دګل،چین په څېر راټول کړل او داسي مسائل او احکام یې وضع کړل ،چي لاپېښ سوي نه وه ، دوی مبارکانو خپل مذاهب ، اصول او فروع څرګند او تدوین کړل لکه امام مالک رحمة الله علیه او امام ابوحنیفة رحمة الله علیه.

---

[1]: المجموع شرح المذهب للنووي رحمة الله علیه ج : ۱ ص : ۹۱ ، فصل في اداب المستفتي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم پردې موضوع باندې دډېرو علماوو اقوال سته مګر موږ دلته یوازې دلنډوالي او اختصار په وجه ددووعلماوو ویناوې رانقلوو ځکه دغه علماء دعلم او دیانت په اعتبار سره تر نورو لوړ مقام لرې نوموړي دوه علماءیو ابن تیمیه رحمة الله علیه دئ او بل شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله علیه دئ.

علامه ابن تیمیة رحمة الله علیه په خپله فتاوا کې لیکي:

ولیس في الکتب والسنة فرق في الائمة المجتهدین بین شخص وشخص فمالک واللیث بن سعد والاوزاعي والثوري هؤلاء ائمة في زمانهم وتقلید کل منهم کتقلید الاخر لایقول مسلم انه یجوز تقلید هذا دون هذا ولکن من منع من تقلید احد هؤلاء في زماننا فانما یمنعه لاحد شیئین احدهما اعتقاده انه لم یبق من یعرف مذاهبهم وتقلید المیت فیه خلاف مشهور فمن منعه قال هؤلاء موتی ومن سوغه قال لابد ان یکون في الاحیاء من یعرف قول المیت الثاني ان یقول الاجماع الیوم قد انعقد علي خلاف هذا القول ... واما اذا کان القول الذي یقول به هؤلاء الائمة او غیرهم قد قال به بعض علماء الباقیة مذاهبهم فلاریب انه قوله مؤید بموافقة هؤلاء ویعتضد به.([1])

ژباړه : دقرآن او حدیث په اعتبار سره دمجتهدینو اوامامانو ترمنځ کوم توپیر نسته .امام مالک رحمة الله علیه ، سفیان الثوري رحمة الله علیه اوزاعي رحمة الله علیه لیث بن سعد رحمة الله علیه دغه ټول دخپلي زمانې امامان وه داسي یې تقلید کېږي لکه دنورو ،چي تقلید کېږي هیڅ مسلمان داسي نه سي ویلای ،چي په دغه امامانو کي دیوه امام تقلید جایز نه دئ او دبل امام تقلید جایز دئ البته دکومو امامانو تقلید ،چي منعه کړل سوی دئ ددوو وجوهاتو له امله سوی دئ:

[1]: الفتاوی الکبري لابن تیمیة رحمة الله علیه ، ج : ۲ ص : ۴۴۲، فیمن صلي خلف الصف منفردا.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی داچي ،چي دهغو امامانو پيروان پاته سوي نه دي ، داسي څوک نسته ،چي دهغو امامانو دمذهبونو په اړه دي ورته پوره معلومات وي ، اودوفات سوي په تقليد كي دعلماوو خپل منځی اختلاف خورا مشهور دئ ، څوک دوفات سوي امام تقليد جايز نه بولي او څوک ،چي يې جايز بولي هغه وايي حتما به په ژوندو كي داسي څوک وي ،چي دوفات سوي عالم په اقوالو پوره علم لري. داچي دچا دمذهب په اړه پوره معلومات نه وي نو دداسي چا نو څنګه تقليد وسي، دكومو امامانو مذهبونو ته ،چي زياته توجه سوې ده كه څه هم دغه امامان وفات سوي دي يعني ژوندي نه دي خو تر دوی وروسته علماء يې دمذهب په اړه پوه او ژور معلومات لري او پيروان يې هم پاته دي له همدې امله ددوی تقليد لازمي دئ.

دوهمه وجه دهغو علماوو دمذهبونو دنه پاتېدو داده ،چي دامت اجماع ددوی دقول خلاف واقع سوي ده .كومه خبره ،چي دهغه علماوو څخه پاته وي ،چي ددې مجتهدينو دقول سره برابر وي نو دشک پرته دوروستيو علماوو وينا دهغه پخوانيو علماوو دوينا تائيد كوي.

يو بل مخور او ستر عالم شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه په خپل كتاب عقد الجيد كي په دې اړه خورا تفصيلي بحث كړی دئ او ددغه موضوع لپاره يې بېل باب ټاكلی دئ او دهغه باب نوم دئ: (باب تاكيد الاخذ بهذه المذاهب الاربعة والتشديد في تركها والخروج عنها) ددغه باب پيل په لاندي الفاظو سوی دئ:

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلم ان في الاخذ بهذه المذاهب الاربعة مصلحة عظيمة وفي الاعراض عنها كلها مفسدة كبيرة ونحن نبين ذالک بوجوه ...الخ (1)

ژباړه : پوه سئ! دڅلور ګونو مذهبونو په غوروالي کي لوی مصلحت پروت دئ ،چي مخ ځني اړول ډېر لوی فساد منځته راوړي او دا موږ په څو وجوهاتو بيانوو :

ترپورتنۍ خبري وروسته شاه صاحب رحمه الله ياد وجوهات په پوره تفصيل سره بيان کړي ، ددغه ټولو وجوهاتو دلته دعربي متن سره بيانول خورا اوږ کار دئ ځکه اوږدوالی منځته راوړي موږ يې دلته يوازي خلاصه بيانوو :

۱ : په شريعت دپوهاوي لپاره داسلافو پر ويناووباندي اعتمادکول دټول امت په اجماع لازمي دئ ،مګردايوه خبره لازمي ده هغه داچي هغه وخت ددوی مبارکانوپر ويناوو باندي اعتماد کېدای سي ،چي دغه ويناوي په صحيح سند ترموږپوري راسېدلي وي اويا په صحيح ډول تدوين سوي وي ، داهم لازمي ده ،چي وروستيوعلماوو ددوی پرويناووباندي شروحي کړي وي ، ددوی ويناوي يې څرګندي کړي وي او که ددوی يو نظر دڅو معناوو احتمال لري نو يوه خاصه معنايې ځني ټاکلې وي اوتر بحث کولو وروسته يې راجح کول ځني معلوم کړی وي ، همدا ډول کله داسي وي ،چي ديوه مجتهد قول عام وي مګر دده دغه قول څخه کوم خاص صورت مراد دا وي ،چي يوازي هغه علماء په پوهيږي ،چي په دنوموړي مجتهد په مذهب کي برلاسی او معلومات ولري ، دا هم لازمي ده ،چي ددغه مذهب علماء به داسي صورتونه

1: عقد الجيد في احكام الاجتهاد والتقليد ، ص : ۳۱ ، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح کړي او ټاکلي وي او دداسي مسائلو علتونه به يې څرګند کړي ، په کوم مذهب کي ،چي داشرطونه موجود وي يعني دغه کارونه ورته سوي دهغه مذهب تقليد کېدای سي او که پورتني کارونه ،نه وي ورته سوي دهغه مذهب تقليد نه سي کېدای ، موږ ،چي ا وس وګورو نو دڅلورمشهورو مذهبونو پرته دبل مذهب لپاره پورته کارونه ، نه دي سوي ، يوازي زيديه او امامية ډلي ددې څخه مستثني دي ځکه هغوی بدعتيان (روافض) دي دهغوی تقليد کول او يا يې پر ويناووباندي اعتمادکول جايز نه دئ.

۲: شاه ولي الله رحمة الله عليه دڅلورګونو مذهبونو دتقليد دوهمه وجه داسي بيان کړې ده:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

اتبعواالسواد الاعظم.

ژباړه : تاسو دسواد اعظم پيروي وکړئ.

داچي دڅلورومذهبونوپرته نور حق مذهبونه نسته نو ځکه دڅلور مذهبونوپيروي کول دسواد اعظم اتباع ده او ددې څلورو مذهبونو څخه مخالفت دسواد اعظم څخه مخالفت دئ.

۳: شاه والي الله رحمة الله عليه دڅلورګونو مذهبونو دتقليد دريمه وجه داسي بيان کړې ده:

که چيري دڅلورو مذهبونو پرته دنورو مجتهدينو پر قول دفتوا اجازه ورکړل سي نو عُلَمَاءِ سُوء (خواهش پرسته علماء) به دخپلو نفساني خواهشاتو په وجه خپله وينا او فتوا دسلفو علماوو څخه يوه پخواني مشهور عالم ته منسوبوي او دا به وايي ،چي دا وينا فلانکی عالم کړې ده او دهغه څخه ثابته ده ، همدا لامل دئ ،چي دکوم مذهب

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دڅرګنوالي لپاره ،چې زيات شمېر علماء بوخت وي دداسي مذهب په پيروي کي پورتنی خطر موجود نه وي .
پاته دي نه وي ،چې په ټوله دنيا کي داسي نه ده بلکي دځينو مجتهدينو ځينو اقوال پيدا کېږي مګر ددغه اقوالو په وړاندي ددې سخته وېره ده ،چې دغه ويناوي به غلطي تعبير سوي وي نو ځکه ځان ځني ژغورل لازمي دئ څو ددې لاره ډب سي ،چې خلک دځپلي خوښي پايله ځني وباسي.(۱)

دتقليد بېلابېلي درجې

الله جل جلاله لره دي حمد وي دپورتني بحث څخه دا خبره ثابته سوه ،چي دڅلورو مذهبونو څخه ديوه مذهب تقليد کول لازمي دئ ، يعني داچي دڅلورو امامانو څخه ديوه امام پر شخصي تقليدباندي زيات ټينګار کېږي.
اوس موږ تاسو ته يو اړين او ګټور وړانديز کوو ،چې دتقليد ددرجو اړونده دئ يعني داچي تقليد بېلابېلي درجې لري او دتقليد دبېلوالي له امله بېلابېل احکام لري ، که ددغه درجو توپير ونسي نو زيات تاوانونه به رامنځته سي کوم خلک ،چي پرتقليد باندي نيوکي او اعتراضونه کوي زماله آنده دوی دتقليد ددرجو ترمنځ توپير نه سي کولای او يا دتقليد درجې نه ورته معلومېږي نظر ځني اړوي موږ ددغه درجو بيان په لاندي ډول باندي کوو :

[1] عقد الجيد في احكام الاجتهاد والتقليد ، ص : ۳۱ ، ۳۳، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمة الله عليه ، داردو ترجمې سره.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

والله الموفق للحق والصواب.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوامو خلکو تقلید

ترټولو وړاندي دعوامو دتقلید درجه ده دلته په دې ځای کي دعوامو خلکو څخه لاندي کسان مراد دي:

الف : هغه خلک ،چي دعربي ژبي اونورو اسلامي علومو اړونده هیڅ معلومات نه لري نور علوم لازم نه دي په هغه کي که معلومات لري او که يې نه لري خو دلته یوازي اسلامي علوم مراد دي.

ب : هغه کسان ،چي په عربي ژبه پوهیږي مګر په تفسیر ، فقه ، حدیث او نورو اړونده دیني علومو داسي نه پوهیږي ،چي پر استاد باندي يې ویلي وي او په حقیقي ډول په پوه وي.

ج : هغه کسان ،چي په رسمي ډول داسلامي علومو څخه فارغه وي مګر په تفسیر، حدیث او فقه کي پوره مهارت ، بصیرت او بر لاسی نه لري.

پورته درې ډلي خلک ،چي ذکر سوه درې واړه ډلي دعوامو په لړلیک کي داخل دي یعني داچي په تقلید کي دعوامو په څېر دي دتقلید په موضوع کي ددوی اودعوامو حکم یو دئ. ددغه خلکو لپاره پرته له دې ،چي محض تقلید وکړي بله چاره نه لري ځکه په دوی کي هیڅ داسي استعداد نه سته ،چي دوی دي مستقیما دقرآن او حدیث څخه استنباط وکړي.یا دي دمتعارضو احادیثو تطبیق وکړي او بیا دي دترجیح فیصله وکړي له همدې امله پردغه کسانو باندي لازمه ده ،چي دوی دیوه مجتهد لمن ټینګه ونیسي دهغه څخه دیني احکام زده کړي او بیا عمل په وکړي ځکه دوی خپله اجتهاد نه سي کولای نوبله چاره نه

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري پرته له دې ،چي تقليد وکړي لکه ،چي علامه خطيب بغدادي رحمة الله عليه ليکي:

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي الذي لايعرف طرق الاحكام الشرعية فيجوز له ان يقلد عالما ويعمل بقوله ... ولانه ليس من اهل الاجتهاد فكان فرضه التقليد كتقليد الاعمي في القبلة فانه لما لم يكن معه آلة الاجتهاد في القبلة كان عليه تقليد البصير فيها.([1])

ژباړه : داچي چاته تقليد جايز دئ ؟ هغه عام سړى دئ هغه سړى ،چي دشرعي احکامو طريقې نه ورته معلوميږي نو داسي کس ته پکارده ،چي ديوه عالم تقليد وکړي او بيا يې په وينا عمل وکړي ... ځکه داسي کس داجتهاد کولو جوګه نه دئ نو پرده باندي تقليد کول فرض دئ لکه ړوند سړى ،چي په قبله کي دليدونکي کس تقليد کوي په داسي حال کي ،چي دړانده سره دقبلې پيدا کولو کومه آله شتون نه لري دداسي ړانده لپاره لازمي ده ،چي دليدونکي کس دقبلې په تعين کي تقليد وکړي.

ددغه مرتبې لرونکي کس ته هيڅ جايزه نه ده ،چي ددلائلو په بحث ځان مشغول کړي يا دا ،چي راجح قول په خپل فکر سره پيدا کړي او بيا په هغه عمل وکړي ځکه داسي کس ددې جوګه نه دئ ،چي دمجتهدينو دلايل سره پرتله کړي او بيا پردې پريکړه وکړي ،چي دغه قول راجح دئ او دامرجوح دئ ، دغه کس ته فقط دومره پکار ده ،چي دکوم مجتهد شخصي تقليد وکړي او عمل په وکړي ترداسي بريده که داسي کس ته يو حديث په مخه ورغلى ،چي دده دامام دنظر سره مخالف و بيا هم دده لپاره لازمي او فرض ده ،چي دخپل امام تقليد وکړي اودحديث په اړه

[1]: الفقيه المتفقه للخطيب البغدادي ،ج : ۱ ، ص : ٦٨ ، ط: دارالافتاء السعودية ، رياض . نېټه : ۱۳۸۹هـ

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي داسي فکر وکړي ،چي زه دحدیث په مفهوم پوه سوی نه یم او یا دي داسي فکر وکړي ،چي زما دامام سره حتما داسي قوي دلیل سته ،چي تردې حدیث قوي دئ.

که څه هم په ښکاره داخبره ډېره عجیبه معلومیږي ،چي مقلد دي دحدیث عمل پرېږدي دمجتهد قول دي عملي کړي او دحدیث دي تاویل کړي مګر دداسي مقلد لپاره ،چي اوس موږ بحث کوو بله چاره نسته ځکه که دغه ډول مقلد په حدیث عمل کولو باندي اجازه ورکړل سي اوددې اجازه ورکړل سي ،چي هر کله دي دخپل امام قول دحدیث څخه مخالف ولیدئ دامام قول پرېږده په حدیث عمل کوه نو یو لوی تاوان به رامنځته سي او پایلي به یې ډېري خطرناکه وي ، بالاخره به دغه کس په یولویه ګمراهي کي لوېدلی وي ځکه دقران او حدیث څخه دمسائلو استنباط خوار وسیع ، عمیق او پراخ فن دئ که دیو کس ټول عمر هم په دغه فن کي مصرف سي بیا هم ورته ګرانه ده ،چي دقران او حدیث څخه دي دمسائلو استنباط وکړي ځکه ډېر وخت داسي پیښیږي ،چي دیوه حدیث څخه یو مفهوم ثابت سي مګر دقرآن او حدیث دنورو دلایلو په رڼا کي بېخي بل مفهوم ثابت سي اوس نو که ،چیري یو عام سړی دحدیث په لیدلو سره دحدیث په ظاهري معنا باندي عمل وکړي ددې څخه به ډول ، ډول ګمراهیاني پیدا سي.

دلاروښانتیا لپاره ویلای سم ،چي زما خپله تجربه ده ،چي څوک دقرآن او حدیث باندي په عمیق ډول پوه نه وي او عمیقه مطالعه یې نه لري دحدیثو کتابونه مطالعه کړي او بیا عمل ورباندي کوي دداسي کس څخه به ستره اشتباه سوې وي لار ورکی او ګمراه سوی به وي ځکه زما یودوست ،چي تعلیم لرونکی او دمطالعې سره یې هم زیاته مینه درلوده په ځانګړي ډول دحدیثو مطالعه یې بېخي زیاته کول ، دده په ذهن کي

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داشي کښېناستلی و ،چي که زه کوم حديث پيدا کړم ،چي دحنفي مذهب څخه مخالف وي نو زه به په حديث عمل کوم او مذهب به پرېږدم ، يوه ورځ يې زما په مخکي يو چاته وويل ،چي دانسان ددبري څخه ،چي کوم باد راووزي ،چي اواز او بوږ ونه لري اودس نه په ماتيږي ده ،چي دا خبره وکړه زه پوه سوم ،چي دا غريب په حديث نه دئ پوه سوی ما ډيري خبري ورته وکړې ده په جواب کي راته وويل ،چي زه څنګه ترحديث تېر سم ما په حديث کي ليدلي دي ،چي دغه ډول باد اودس نه ماتوي ، بيا ما په پوره تفصيل بيان ورته وکړ، ،چي ته په حقيقت نه يې پوه سوی دحديث مفهوم داسي نه دئ لکه تا ،چي فهمولی دئ، ده په جواب کي راته وويل ،چي داخو زه دډېره وخته په دې عقيده ،چي دغه باد اودس نه ماتوي ، خدای خبر ،چي داسي ما څومره لمونځونه کړي وي يعني څومره لمونځونه به مي بې اودسه کړي وي.

داچي نوموړی کس په دومره لويه غلطي اخته سوی و، لامل يې داوو ،چي ده خوارکي دترمذي شريف لاندي حديث ليدلی و :

عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لاوضوء الا من صوت او ريح.

ژباړه : دابي هريرة رضي الله عنه څخه روايت سوی دئ ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي يوازي دهغه باد څخه اودس سته ،چي بوږ ولري او يابوی ولري.

دپورتني حديث ترڅنګ يې لاندي هم ليدلی دئ:

اذا كان احدكم في المسجد فوجد ريحا بين اليتيه فلايخرج حتى يسمع صوتا او ريحا.([1])

[1]: جامع الترمذي ، ج : ۱ ص : ۳۱ ، باب ماجاء في الوضوء من الريح.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي ستاسو څخه يو کس دخپلوکوناتو په منځ کي باد محسوس کړي نو تر هغه دي دمسجد څخه نه وزي ځو ،چي ددغه باد بږغ يې نه وي اورېدلی او يا يې بد بوی نه وي محسوس کړی.

هغه زما دوست ددغه حديث دظاهرالفاظو څخه دامقصد ترلاسه کړی و ،چي څوک که دباد احساس وکړي نو ترهغه يې اودس مات نه دئ ځو ،چي ددغه باد بږغ يې اورېدلی نه وي او يا يې بد بوی محسوس کړی نه وي ، حال داچي دټولو فقهاوو پر دې خبره اتفاق دئ ،چي دغه حديث او ددغه حديث مفهوم دهغه چا لپاره دئ ،چي وسواسي او ډېر ژر يې په اودس ماتېدو کي شک پيدا کېږي نو ددغه کس لپاره داحکم دئ ،چي تر هغه پوري يې اودس نه ماتيږي ځو ،چي دباد وتلو يې داسي يقين نه وي راغلی لکه ،چي يې بږغ واوري اويايې بوی محسوس کړي يعني داچي څوک ددغه باد بږغ واوري او يا يې بوی محسوس کړي نو يقيني خبره ده ،چي اودس يې ماتيږي ، هغه سړی ،چي وسواسي وي دهغه لپاره هم داحکم دئ ،چي هغه وخت يې اودس ماتيږي ،چي پوره يقين يې راځي.

همدا ډول په يو بل حديث کي راځي ،چي ددغه مطلب ښه څرنګوالی په راځي حديث په دې ډول دئ:

اذا کان احدکم في الصلوة فوجد حرکةفي دبره احدث او لم يحدث فاشکل عليه فلاينصرف حتي يسمع صوتا اويجد ريحا.([1])

ژباړه : که ستاسو څخه يوه کس ته په لمانځه کي په کوناتو کي حرکت محسوس سو او داسي شک ورته پيدا سو ،چي دده به اودس مات

[1]: سنن ابي داود ، ج : ۱ ص : ۲۴ ، باب من شک في الحدث.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی وي که یا؟ نو تر هغه پوري دي دلمانځه څخه نه ګرځي یعني اودس یې نه دئ مات شو ،چي اواز یې نه وي اوریدلی اویا یې بد بوی نه وي محسوس کړی.

همدا ډول په یو بل روایت کي راځي ،چي عبدالله بن زید ﷺ فرمایلي : رسول الله ﷺ پورتنی جواب داسي چا ته ووایه ،چي وسواسي و دوسوسې په ناروغۍ باندي اخته و.

داچي احادیث په بېلابیلو طریقو اوالفاظو سره راځي نو ،چي ټولي طریقې او الفاظ سره راجمع سي هغه کس مطلب ځني اخستلای سي ،چي په حدیثو کي مهارت او برلاسی ولري یوازي ،چي څوک په کتاب کي حدیث ووایي او یا یې یوازي ترجمه ولولي په دې کار سره دحدیث څخه څوک صحیح مفهوم نه سي اخستلای او نه حقیقي مطلب ځني پورته کولای سي.

همدا ډول که هر چاته دا اختیار ورکړل سي ،چي که تا داسي حدیث ولیدئ ،چي ستا مذهب ورسره مخالف و نو خپل مذهب پرېږده په دغه حدیث عمل کوه کېدای سي ،چي دغه کس ته دي دترمذي شریف لاندي حدیث هم تر نظر تیر سي ،چي راغلي دي:

عن ابن عباس ﷺ قال جمع رسول الله ﷺ بين الظهر والعصر وبين المغرب والعشاء بالمدينة من غير خوف ولامطر ، قال فقيل لابن عباس ﷺ ما اراد بذالک؟ قال : اراد ان لاتحرج امته.([1])

ژباړه : دابن عباس ﷺ څخه روایت دئ ،چي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي دماپښین او مازدیګر لمونځه یوځای وکړه ، دماښام او ماخوستن لمونځه یې یوځای وکړه ،هیڅ وېره او باران هم نه ، چا دابن

[1]: ترمذي ، ج : ١ ص : ۴٦.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس ﷺ څخه پوښتنه وکړه ،چي رسول الله ﷺ ولي داکار وکړ؟ څه حکمت يې پکښې و؟ ابن عباس ﷺ وفرمايل: درسول الله ﷺ داکار ددې لپاره و ،چي دده مبارک پر امت باندي څه تکليف رانسي.

دپورتني حديث دښکاره الفاظو څخه داسي معلوميږي ،چي هر څوک کولای سي ،چي په کور کي وي دعذر ، ويري او سفر پرته دماپښين لمونځ دمازديګر په وخت کي دمازديګر دلمانځه سره يوځای وکړي او دماښام لمونځ دماخوستن په وخت کي دماخوستن دلمانځه سره يوځای وکړي.

کله ،چي څوک پورتنی حديث ترنظر تير کړي او بيا خپل مذهب وګوري ،چي ددې حديث سره مخالف وي نو دی وايي ،چي زه خپل مذهب نه منم زه په دې حديث عمل کوم حال داچي څلور واړه مذهبونه او اهل حديث په يوه خوله پردې باور دي ،چي دعذر پرته جمع بين الصلاتين يعني ددوو لمونځونو په يوه وخت کي جمع کول ناجايز دي.

څرګنده خبره ده ،چي دقرآن اوحديث په رڼا کي نه يوازي داحنافو بلکي دڅلور واړه مذهبونو او اهل حديثو له آنده پورته حديث پر جمع صوري باندي محمول دئ.(١)

حقيقت دادئ ،چي دپورتنی حديث مطلب دادئ ،چي رسول الله ﷺ دماپښين لمونځ په آخر وخت کي ادا کړ، اودمازديګر لمونځ يې په اول وخت کي ادا کړ، ددې مطلب داوو ،چي خپل امت ته داتعليم ورکړي ،چي په لومړی وخت کي هم يو مسلمان لمونځ ادا کولای سي او په اخر کي يې هم ادا کولای سي څو دمسلمانانو څخه تکليف پورته سي

١: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج: ١، ص: ١٦٦، ١٦٧.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

،همدا ډول رسول الله ﷺ دمابنام او ماخوستن په لمونځونو کې پورته کړنه ترسره کړه، په ښکاره داسې معلومیږي ،چې رسول الله ﷺ دوه لمونځونه پر یوه ځای باندې ادا کړه مګر په حقیقت کې یې په دوو وختونو کې ادا کړه همدې کار ته جمع صوري ویل کیږي.
پورته ،چې دوه حدیثونه ذکرسوه یوازې دنمونې لپاره وه که نه نو داسې ډیر احادیث سته ،چې څوک په قرآن او حدیث کې پوره مهارت نه لري او دا حدیث وګوري نو خامخا به تېروتنه وکړي په غلطۍ به اخته سي ، همدا لامل دئ ،چې علماء وایي : کوم کس ،چې په دیني علومو کې پوره برلاسی نه لري هغه ته پکارده ،چې دحدیث مطالعه دماهر استاد دلارښوونې پرته ونه کړي.
ترپورتنیو خبرو وروسته داخبره هم درسره یاد لرئ ،چې دیوه مجتهد امام تقلید هغه وخت کیدای سي ،چې دقرآن او حدیثو په دلایلو کې تعارض محسوس سي ، همدا وجه ده ،چې کله په یوه مسئله کې دامام ابو حنیفة رحمه الله او امام شافعي رحمه الله ترمنځ اختلاف وي معلومه خبره ده ،چې ددغه دوو امامانو دواړو سره دلایل سته.
دتقلید کولو موخه داده ،چې که څوک دراجح او مرجوح دلایلو توپیر نه سي کولای هغه ته پکارده ،چې مذهبونو څخه دې دیوه مذهب تقلید وکړي .
داچې په یوه اختلافي مسئله کې دامام ابوحنیفة رحمه الله او امام شافعي رحمه الله دواړو سره دلایل سته یعني هر یو دځان لپاره آیت یا حدیث دلیل لري نو ته ،چې په دیني علومو کې پوره معلومات نه لري ناڅاپه پر هغه حدیث برابر سوې ،چې امام شافعي رحمه الله دلیل په ویلی دئ تاته نو پکار نه ده ،چې ته نو دامام ابوحنیفة رحمه الله مذهب پریږدې ځکه تاته مخکې هم دا معلومه ،چې امام شافعي رحمه الله خامخا یو دلیل

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري دا چي امام ابو حنيفة رحمه الله دغه دليل پرې ايښى دئ خامخا بل دليل لري هغه داسي دليل دئ ،چي د امام شافعي رحمه الله تر دليل قوي او ټينګ دئ ته نو داسي مه کوه ،چي ددواړو امامانو دلايل دي نه وي مطالعه کړي خپل مذهب پرېږدې بلکي دلته ،چي موږ دکومي درجې دمقلد بحث کوو هغه داسي مقلد دئ ،چي ددلايلو دتوپير او تميز وړتيا نه لري يعني دا نه سي معلومولاى ،چي ددواړو امامانو دلايل سره پرتله کړي او بيا دي يو دليل قوي او راجح وبولي او بل دليل دي ضعيف او مرجوح وبولي ځکه مخکي موږ وويل ،چي ددغه درجې مقلد دتوپير او تميز وړتيا نه لري نو ځکه ده لره پکار ده ،چي يوازي دخپل امام تقليد وکړي او کله که يې داسي دليل وليدئ ،چي دده دمذهب خلاف و ورته پکار ده ،چي ووايي : دا داسي دليل دئ ،چي زه يې پوره په مفهوم نه يم پوه سوى اويا يې په محمل باندي زما عقل نه دئ رسېدلى.

ددې مثال داسي دئ لکه ،چي ځوک ځان ديو هيوادپه قانون پوهول غواړي نو داسي نه کوي ،چي پر خپل سر باندي کتابونه مطالعه کړي بلکي دخپل سري کتابونو پر ځاى يو قانون پوه ته ورځي دهغه څخه زده کړه کوي، که دغه کس ديوه داسي قانون پوه څخه زده کړه کړې وي ،چي دهغه پوهه منل سوې وي ، پوښتونکي کس ته هم دا ثابته وي ،چي دغه کس زما سره دوکه نه کوي بلکي په صحيح ډول قانون راته ښيي اوس نو که دغه قانون پوه ده ته دقانون دکوم ټکي وضاحت اوڅرنګوالى کړى وي نو دى پوره اعتماد باندي کوي ، که نوموړي کس ته ،چيري يو ځاى کوم کتاب په لاس ورسي او په هغه کتاب کي داسي يوه جمله ووينې ،چي دقانون پوه دوينا سره په ټکر کي وي نو ده ته پکار نه ده چي دى دا ووايي ،چي قانون پوه پر غلطه باندي دئ ددې کتاب خبره صحيح ده بلکي ورته پکارد ه ،چي داسي فکر وکړي ،چي دقانون پوه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره درسته ده اوزه په هغه عمل کوم داچي په دې کتاب کي دقانون دخبرې خلاف وينا سوې ده نو اصلاً زه ددې کتاب په جمله نه یم پوه سوی اوصحیح مطلب مي نه دئ ځني اخستی ځکه دقانون دکتابونو څخه هرڅوک صحیح مطلب نه سي پورته کولای بلکي ددې کار لپاره پوره مهارت او تجربې ته اړتیا سته.

پورتنی مثال پر قرآن او حدیث باندي صادقيږي يعني داچي څوک دقرآن او حديث څخه دشرعي احکامو استنباط کوي کلکه دې ته اړتیا لري ،چي په ديني علومو کي پراخ مهارت اوبرلاسی ولري همدا لامل دئ ،چي زموږ علماوو فرمايلي دي : عامو خلکو ته هيڅ اجازه نسته ،چي مستقيما دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط وکړي بلکی دوی ته پکار ده ،چي فقيهو علماوو ته رجوع وکړي ، که فرضا یو عام سړي ته یوه مفتي غلطه فیصله ورکړې وي نو ددې مسئلې دغلطتيا ګناه پر عام سړي نسته بلکي ګناه يې پرمفتي ده او که عام سړی پر خپل سرباندي دحديثونو مطالعه وکړي او دخپل سوال جواب مستتقيما دقرآن او يا حديث څخه واخلي او دی په خپله دغه جواب کي تېروتلی وي نو ګناه يې پر ده باندي ده ځکه دقرآن او حديث څخه مستقيما دمسائلو استنباط دده کار نه و بلکي دده کار داو ،چي ديوه مفتي څخه دخپلي پوښتني جواب وغواړي.

دپورتنی خبري دلاروښانتيا په موخه ويلای سو ،چي زموږ دجمهورو علماوو له آنده په ښکر لګولو سره روژه نه ماتيږي ، یو ناخبره کس دمفتي څخه دښکر لګولو په اړه پوښتنه وکړي ،چي روژه په ماتيږي اوکه يا؟ مفتي صاحب په غلطۍ سره ورته وويل ،چي هو روژه ماته ده ، سړي فکر وکړ، ،چي روژه دي ماته سوه ولاړی خوراک اوڅيښناک يې وکړ، دغه کس ،چي روژه يې ماته نه وه په قصدي توګه يې خوراک او

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیبناک وکړ، په اړه یې هدایه ووایې ،چې پر دغه کس باندي یوازي قضا سته او کفاره باندي نه سته وجهه یې داسي بیانوي:

لان الفتوا دلیل شرعي في حقه.

ژباړه : ځکه د دغه عام سړي په اړه فتوا شرعي دلیل دئ.

او که کوم کس دابوداود ،ترمذي اونورو کتابونوهغه حدیث مطالعه کړي ،چې رسول الله ﷺ په روژه کي تېرېدئ پر ښکرلګونکي یې سترګي وموښتي نو وې فرمایل:

افطر الحاجم والمحجوم.([1])

ژباړه : دښکرلګونکي او ورلګونګي دواړو روژه ماته سوه.

که دپورتني حدیث څخه څوک دا مطلب واخلي ،چې په ښکر لګولو سره هغسي روژه ماتیږي نو نور شیان هم وخوري ، امام ابي یوسف رحمه الله فرمایي ،چې پر دغه کس باندي قضااوکفاره دواړه لازم دي ځکه پردغه کس باندي دمفتي څخه پوښتنه کول لازم وه اوده پوښتنه ونه کړه. امام ابویوسف رحمه الله فرمایي:

لان علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.([1])

---

[1]: داحدیث سندا صحیح دئ مګرپه صحیح بخاري کي یوبل حدیث هم راغلی دئ ،چې رسول الله ﷺ په خپله دروژې پر مهال ښکر لګولی دئ. همدا ډول په نسائي کي هم یو حدیث راځي ،چې ابوسعیدخدري رضي الله عنه روایت کړی دئ ،چې رسول الله ﷺ روژه نیونکي کس ته دښکر لګولو اجازه ورکړې ده. دپورتنیو احادیثو پر بنسټ امام ابوحنیفة رحمه الله ، امام مالک رحمه الله ، امام شافعي رحمه الله او نور جمهور علماء وایي ،چې د (افطر الحاجم والمحجوم) حکم یا خومنسوخ سوی دئ اویا رسول الله ﷺ دځه خاصي وجهي پربنسټ ځه خاصو کسانو ته اجازه کړې ده اودې ته ورته نوري یوشمېر وجوهات هم راغلی دي. دلا زیاتومعلوماتو لپاره وګورئ: تحفة الاحوذي ، ج ۲ ص: ۶۴ ، ۶۵.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : ځکه پر عامي باندي لازمه ده ،چي دفقهاوو تقليد وکړي ځکه دی داحاديثو څخه دصحيح نتيجې ايستلو جوګه نه دئ.

خلاصه داچي دتقليد دغه لومړی درجه دعواموليپاره ټاکل سوې ده دوی ته پکار ده ،چي په هره مسئله کي دخپل امام تقليد وکړي ، په هرحالت کي دي دخپل امام په قول عمل کوي ، که يې داسي حديث پيدا کړ، ،چي دده دامام دوينا خلاف و نوداسي فکر دي وکړي ،چي زه ددې حديث په صحيح مطلب او مفهوم نه يم پوه سوی ،زما مذهب ،چي کوم حديث ددې مسئلې اړونده لري هغه حتما تر دغه حديث قوي دئ ،دعام سړي ليپاره ددې پرته بله هيڅ چاره نسته او که داسي ونه سي نو په دين کي به ډېر سخت او شديد اختلافات پيدا سي او دادين به پر ډېرو برخو ووېشل سي.

دجيد او متبحر عالم تقليد

دتقليد دوهمه درجه :

دتقليد دوهمه درجه دجيد اومتبحر عالم ده.

دمتبحر عالم څخه زموږ هغه څوک مراددئ ،چي داجتهاد مرتبې ته که څه هم نه وي رسېدلی مګر په اسلامي علومو کي يې پوره مهارت او پوهه دتکړه استادانو څخه ترلاسه کړې وي. دتاليف ، تصنيف اوتدريس په کارونو کي مشغول وي ، تفسير ، حديث ، فقه او ددوی اړونده اصول يې په ياد وي ، دهر ډول مسئلې په څېړنه کي دپخوانيو

[1]: هداية ، ج : ۱ ،ص : ۲۲۶ ،باب مايوجب القضاء والكفارة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخورو علماوو دنظریاتو او ویناوو څخه ښه استفاده کولای سي ، همدا ډول ددوی دتصنیف دکړنلاري او استدلال څخه معلومات ولري.
شاه ولي الله رحمه الله دداسي عالم تقلید د (متبحر في المذهب) په نوم یاد کړی دئ او په اړه یې ویلي دي:

فصل في المتبحر في المذهب وهو الحافظ لكتب مذهبه من شرطه ان يكون صحيح الفهم عارفا بالعربية واساليب الكلام ومراتب الترجيح متفطنا لمعاني كلامهم لايخفي عليه غالبا تقييد مايكون مطلقا في الظاهر والمراد منه المقيد واطلاق ما يكون مقيدا في الظاهر والمراد منه المطلق.([1])

ژباړه : متبحر في المذهب هغه کس دئ ،چي دخپل مذهب کتابونه یې یاد وي ، شرط یې دادئ ،چي صحیح الفهمه وي، په عربي ژبه او دکلام په طریقو به پوهیږي ، دخپل مذهب داقوالو دترجیح په مراتبو به پوهیږي ، دفقهاوو په ویناوو به ښه پوهیږي ، کوم کلام ،چي په ښکاره مطلق وي او په حقیقت هغه کي هغه کلام مقید وي ده ته به یې معلومات کیږي پټ به باندي نه وي او یا داسي وي ،چي په ښکاره مقید وي خو په معنا کي مطلق وي ددې معلومات به هم ورته وي.
داسي کس که څه هم داجتهاد مرتبې ته دنه رسېدلو له امله مقلد بلل کیږي مګر دخپل مذهب مفتي جوړېدای سي.
دپورتني کس تقلید دعوامو خلکو دتقلید څخه په لاندي شیانو کي بېل دئ:
۱ : دغه ډول عالم دعوامو په څېر یوازي په مذهب پوه نه وي بلکي دمذهب دپوهي ترڅنګ دمذهب په دلایلو هم لږ ترلږه پوه وي.

[1]: عقد الجيد ، ص : ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: پورتنی عالم دیوه مفتي په حيث دخپل مذهب په ټولو بېلابېلو اقوالو خبر وي او ددې جوګه وي ،چي دخپل عرف او زمانې دمسائلو دحل لپاره دخپل مذهب يو قول اختيارولای سي اويا ديوه مذهب تشريح کولای سي، همدا ډول دهغه مسائلو حل دمذهب داصولو په رڼا کي کولای سي ،چي په پخوانيو کتابونو کي نه وې په اوس زمانه کي پيدا سوي وي.(۱)

۳: داسي عالم کولای سي ،چي کله ، کله دخپل مذهب دامام پرځای دبل مجتهد پر قول فتوا ورکړي ،چي شرايط يې د اصول الفقه او اصول الفتاوی په کتابونو کي موجود دي.(۲)

که ددوهمي درجې مقلد ،چي عالم دئ داسي حديث يې پيدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه خلاف و او ددې حديث په مقابل کي کوم بل قوي دليل هم نه و ، په دې اړه شاه ولي الله رحمه الله ليکي :

اذا وجد المتبحر في المذهب حديثا صحيحا يخالف مذهبه فهل له ان ياخذ بالحديث ويترک مذهبه في تلک المسئلة؟ في هذه المسئلة بحث طويل واطال فيها صاحب خزانة الروايات نقلا عن دستور السالکين فلنورد کلامه بعينه.

ژباړه : که يو متبحر عالم داسي حديث پيدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، په دغه وخت کي نودغه عالم کولای سي ،چي خپل مذهب پرېږدي که يا ؟په دې مسئله کي خورا اوږد بحث دئ او صاحب خزانة په

۱: ددغه کارونو دمفصل اصول اوقواعدو لپاره وګورئ: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين اواصول فتوا ، دواړه.

۲: داصول الفتاوا ترڅنګ وګورئ : ردالمحتار للشامي ، ج : ۲ ص : ۱۹۰، ۱۹۱، کتاب الحدود ، باب التعزير ، مطلب فيما اذا ارتحل الي غير مذهبه ، و جلد ۳ ، ص: ۲۰۰، کتاب السرقة، مطلب يعذر العمل بمذهب الغير .الخ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره تفصيل سره ددستور السالکين څخه رانقل کړی دئ ،موږ يې دلته په کتې متې ډول رانقلوو.

تر پورتنۍ خبري وروسته شاه ولي الله رحمه الله په تفصيلي ډول سره بحث کړی دئ او فرمايلي يې دي :

ځيني علماء په دې آنددي ،چي متبحر عالم ته پکار ده ،چي دخپل مذهب تقليد وکړي ځکه دی لا داجتهادمرتبې ته نه دئ رسېدلی ، بلکه وجهه داده ،چي کېدای سي دده امام داسي يو دليل ليدلی وي ،چي ده نه وي ليدلی.

دزياتو علماوو نظرداد‌ئ ،چي داسي متبحر عالم کي دخپل امام دحکم ټول اړخونه څېړلي وي ، ټول دلايل يې ترنظرتېر کړی وي نو ده لره پکار ده ،چي دقوي حديث په مقابل کي خپل مذهب پرېږدي خو داخبره لازمي ده ،چي شرطونه به يې موجود وي شرطونه يې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی شرط يې داد‌ئ ،چي خپله به يې دمتبحر عالم او دعلم ټول اړين شرطونه پوره کړي وي.

۲ : دوهم شرط داد‌ئ : کوم حديث ،چي ده ليدلی دئ دهغه اړوند به ده پوره باور تر لاسه کړی وي يعني داچي دټولو محدثينو له آنده به هغه حديث صحيح وي ، ځکه ډېر وخت داسي وي ،چي ديوه حديث په سند کي اختلاف وي ځيني يې صحيح بولي او ځيني يې ضعيف بولي کوم مجتهدين ،چي يې صحيح بولي هغه عمل په کوي اوکوم مجتهدين ،چي ضعيف بولي هغه عمل نه په کوي که داسي حديث وي نو حتماًدده امام دخپل نظر مطابق پر نوموړي حديث باندي دضعف پرېکړه کړې ده او عمل يې نه دئ باندي کړی په داسي حديث سره متبحر عالم خپل مذهب نه سي پرېښوولای ځکه دی دومره علم نه لري لکه مجتهد ،چي يې لري.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : دريم شرط دادئ ،چي ددغه حديث په خلاف به بل کوم آيت يا حديث موجود نه وي.

۴ : څلورم شرط دادئ ،چي دغه حديث به داسي څرګند وي ،چي په معنا کي به يې هيڅ ناڅرګندتيا موجوده نه وي ، بلکي ښه ښکاره معنا به يې وي ځکه ډېر وخت داسي وي ،چي يو حديث دڅو معناوو احتمال لري او مجتهد په خپل بصيرت سره ددغه معناوو څخه يوه معنا ټاکلې وي ، په داسي حالت کي څوک نه سي ويلای ،چي دا حديث دمذهب څخه مخالف دئ بلکي په داسي حالت کي مقلد عالم نه سي کولای ،چي ددغه حديث بل مطلب واخلي ،چي دده دمذهب دامام څخه مخالف وي ځکه دتقليد موخه داده ،چي که يو آيت يا حديث دڅو معناوو لرونکی و ، نو ددې پرځای ،چي ته په خپل فکر او نظر سره ددغه معناوو څخه يوه ټاکې ديوه مجتهد نظر په دغه ځای کي ومنه او عملي يې کړه.

که دغه څلور واړه شرطونه موجود نه وه نوموړ داسي پرېکړه نه سو کولای ،چي مذهب دحديث څخه مخالف دئ او نه عالم ته ددې اجازه سته ،چي دمذهب تقليد پرېږدي او په حديث عمل وکړي.(۱)

۵ : داخبره هم لازمي ده ،چي پنځم شرط هم پکښي موجود وي ، پنځم شرط دادئ ،چي دغه حديث به دڅلور امامانو دنظر څخه مخالف نه وي ځکه که مخالف وي نو زيات تاوانونه او فسادونه لري ،چي مخکي يې بيان وسو.(۲)

[1] پورته څلور شرطونه دحکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دکتاب الاقتصاد څخه اخستل سوي دي . کتاب الاقتصاد، ص : ۳۴ تر ۳۶ ، دڅوارلسمي شبهې جواب ، همدا ډول اوولسم مقصد ، ج : ۴۳ ، ۴۴.

[2] دغه شرط دعقد الجيد ، ص: ۵۸ څخه اخستل سوی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه دشيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله اونورو ډېرو مخورو علماوو څرګندوني کړي دي، شيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله ليکي:

قال الشيخ ابوعمرو فمن وجد من الشافعية حديثا يخالف مذهبه نظر ان كملت الات الاجتهاد فيه مطلقا ، اوفي ذالک الباب او المسئلة كان له الاستقلال بالعمل به ، وان لم يكمل وشق عليه مخالفة الحديث بعد ان بحث فلم يجد لمخالفته عنه جواب شافيا فله العمل به ان كان عمل به امام مستقل غير الشافعي ، ويكون هذا عذرا له في ترک مذهب امامه هنا ، وهذا الذي قاله حسن متعين.([1])

ژباړه: شيخ ابوعمر(ابن الصلاح) فرمايي: که يو شافعي مذهب کس داسي حديث پيداکړ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، دغه کس که داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و، يا په دغه باب اويا په دغه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و نوپه دغه حديث باندي عمل کولای سي او که نه و رسېدلی ، پوره هلي ځلي يې وکړې دمخالفت لپاره يې کوم شافي جواب پيدا نه کړ، او دحديث مخالفت ورته ګران معلومېدئ کولای سي ،چي په دغه حديث عمل وکړي خو په دې شرط سره ،چي په دغه حديث باندي دامام شافعي رحمه الله پرته بل مستقل امام هم عمل کړی وی نو دداسي چا لپاره به عذر سي ،چي په دغه مسئله کي خپل مذهب پرېږدي.علامه نووي رحمه الله فرمايي: دشيخ ابوعمرو ابن الصلاح دغه خبره ډېره غوره ده بايد عمل په وسي.

حضرت شاه ولي الله رحمه الله هم دغه خبره غوره ګڼلې ده او فرمايلي يې دي:

[1]: المجموع شرح مهذب ، ج : ۱ ، ص : ۱۰۵، مقدمة فصل في قول الشافعي اذا صح الحديث فهو مذهبي.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

والمختار ههنا هو قول ثالث ، هو ما اختاره ابن الصلاح وتبعه النووي رحمه الله وصححه الخ.([1])

ژباړه : دريم قول غوره او بهتر دئ ، نوموړی قول ابن الصلاح غوره کړی دئ ، امام نووي رحمه الله يې پيروي کړې ده او صحيح يې بللی دئ.

شاه ولي الله رحمه الله تر پورتنۍ وينا وروسته دعلامه نووي رحمه الله بيان رانقل کړی دئ او ليکلي يې دي:

داصول فقه دعلماوو تر منځ په دې خبره کي اختلاف سته ،چي يو کس په ټولو احکامو کي مجتهد نه وي مګر په يوه مسئله او يا يو باب کي داجتهاد مرتبه ورته حاصله سي. ځيني علماء په دې آند دي ،چي داسي نه سي کېدای بلکي يو کس ته ،چي داجتهاد مرتبه رسيږي هغه وخت رسيږي ،چي په ټولو احکامو کي مجتهدانه نظر ولري ، ځيني علماء بيا په دې آند دي ،چي يو اجتهاد تجزيه قبلولای سي او وايي ،چي په يوه باب او يا يوه مسئله کي هم چا ته داجتهاد مرتبه رسېدلای سي لکه ،چي علامه تاج الدين رحمه الله او علامه محلي رحمه الله ليکي :

(والصحيح جواز تجزئ الاجتهاد) بان تحصل لبعض الناس قوة الاجتهاد في بعض الابواب كالفرائض بان يعلم ادلته باستقراء منه او من مجتهد كامل وينظر فيها.

ژباړه: صحيح خبره داده ،چي اجتهاد تجزيه قبلولای سي ، په داسي ډول ،چي ځينو خلکو ته دي داجتهاد قوت په ځينو بابونو کي حاصل سي لکه په فرائضو کي ،چي داجتهاد قوت حاصلېدای سي البته ،چي ده ته په لټون او استقراء سره ټول دلايل معلوم وي او يا ديوه مجتهد په مرسته يې پر دلايلو باندي احاطه کړې وي.

علامه بناني رحمه الله دجمع الجوامع په شرحه کي ليکي:

[1]: عقد الجيد ، ص : ۵۷ ، فصل في المتبحر في المذهب.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ان الاجتهاد المذهبي قد يتجزء فربما يحصل لمن هو دون المجتهد الفتيا في بعض المسائل.([1])

ژباړه: يقيني خبره ده ،چي اجتهاد تجزيه کېداى سي دهمدې خبري په نظر کي نيولو سره دغه مرتبه هغه چاته هم حاصلېداى سي ،چي دمجتهد الفتيا تر مرتبې يې مرتبه ټيټه وي.

همدا ډول داصول فخر اسلام بزدوي رحمه الله په شرحه کي علامه عبدالعزيز بخاري رحمه الله ليکي :

وليس الاجتهاد عند العامة منصبا لايتجزء بل يجوز ان يفوز العالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام. ([2])

ژباړه: اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزيه نه سي قبلولاى بلکي کېداى سي ،چي په ځينو مسئلو کي داجتهاد منصب يو عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي بيا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

امام غزالي رحمه الله ليکي:

وليس الاجتهاد عندي منصبا لايتجزء بل يجوز ان يقال للعالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام دون البعض. ([3])

ژباړه: زما په آند اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزيه نه سي قبلولاى بلکي کېداى سي ،چي په ځينو مسئلو کي داجتهاد منصب يو

---

[1]: ددغه اوپورته دواړه عبارتونولپاره وګورئ: حاشية البناني رحمه الله علي شرح جمع الجوامع ،ج : ۲ ص : ۴۰۳، ۴۰۴،ط : المکتبة التجارية الکبري مصر.

[2]: کشف الاسرار لعبدالعزيز البخاري رحمه الله ج : ۳ ص : ۱۱۳۷، باب معرفة احوال المجتهدين.

[3]: المستصفي للغزالي رحمه الله ج : ۲ ، ص : ۱۰۳ ، القطب الرابع في حکم المستثمر وهو المجتهد.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي ییا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

علامه تفتازاني رحمه الله لیکي :

ثم هذه الشرائط انما هي في حق المجتهد المطلق الذي يفتي في جميع الاحكام ، وامام المجتهد في حكم دون حكم فعليه معرفة مايتعلق بذالک الحكم. (۱)

ژباړه : دغه شرائط دهغه چا لپاره دي ،چي مجتهد وي او په ټولو احکامو کي فتوا ورکوي اوهغه مجتهد ،چي په یو حکم کي مجتهد وي په بل کي ییا مجتهد نه وي دهغه لپاره فقط په هغه خبرو علم پکار دئ ،چي په اړونده مسائلو پوري تعلق لري.

دپورتنی خبري اړونده مولانا امیرعلي رحمه الله وایي:

قوله وامام المجتهد في حكم . الخ فلابد له من الاطلاع علي اصول مقلده لان استنباطه علي حسبها فالحكم الجديد اجتهاد في حكم والدليل الجديد للحكم المروي تخريج.(۲)

ژباړه : هغه کس ،چي په ځینو مسائلو کي مجتهد وي هغه لره پکارده ،چي دهغه چا داستنباط په اصول علم لري ،چي دی یې مقلد دئ ځکه نوموړی کس دخپل امام تر تقلید لاندي استنباط کوي ، که ددغه اصولو مطابق کوم حکم صادرسي دې ته اجتهاد في الحکم وایي او که حکم دامام څخه رانقل سوی وي دلیل یې وروسته ورته ویل سوی وي دې ته تخریج وایي.

علامه ابن الهمام رحمه الله هم داخبره غوره ګڼلې ده ،چي اجتهادتجزیه کېدای سي ،ده په څرګندو الفاظو ویلي دي ،چي کوم څوک ،چي مطلق

۱: التلویح مع التوضیح ، ج: ۲ ص : ۱۱۸ ، ط : مصر.

۲: التوشیح علي التلویح لمولانا امیرعلي رحمه الله ، ص : ۶۰۴ ، باب الاجتهاد، ط : نولکشور.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد نه وي پرهغه باندي يوازي په مسائلو كي تقليد واجب دئ ،چي دي په هغه مسائلو كي داجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی.

پورتنی عبارت امير بادشاه بخاري رحمه الله دشرحي سره مل ليكلی دئ(۱) علامه زين الدين ابن نجيم رحمه الله هم په كټ مټ ډول پورتنی خبره كړې ده.(۲)

پاته دي نه وي ،چي علامه ابن امير الحاج رحمه الله د علامه زلمكاني رحمه الله څخه پرېكنده فيصله رانقل كړې ده او ليكي:

داجتهاد كلي شرايط لكه قوي استنباط ، دكلام اسلوب ، ددلايلو رد او قبول او داسي نور بنسټيز اصول تجزيه كېدای نه سي بلكي دجزوي اجتهادلپاره يې وجود هم لازمي دئ او دا كېدای سي ،چي په مسئله كي ددلايلو پر پرېكړه دي تجزيه قبوله كړي اوداهم ممكن دئ ،چي په ځينو مسائلوكي دي ټول شرايط راسي او په ځينومسائلوكي رانه سي.(۳)

۱: (غير المجتهد المطلق يلزمه) عند الجمهور التقليد وان كان مجتهدا في بعض المسائل الفقه او بعض العلوم ... (كالفرائض) ... (علي القول بالتجزي) للاجتهاد اي يلزمه التقليد بناء علي القول بان الاجتهاد يتجزء فيجوز ان يكون شخص مجتهدا في بعض المسائل دون بعض (وهو الحق) اي القول بالتجزي وهوالحق وانه عليه الاكثر (فيما لايقدر عليه من الاحكام) متعلق بالتقليد. تيسير التحرير لامير بادشاه البخاري رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۶، مصطفي البابي مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـ

۲: فتح الغفار بشرح المنار لابن نجيم مصطفى البابي مصر ، سنه : ۱۳۵۵ هـ ج : ۳ ، ص : ۳۷.

۳: فما كان من الشروط كليا كقوة الاستنباط ومعرفة مجاري الكلام وما يقبل من الادلة وما يرد ونحوه فلا بد من استجماعه بالنسبة الي كل دليل ومدلول فلاتتجزء

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داصولو دعلماوو دپورتینو څرګندونو په رڼا کي معلومیږي ،چي یومتبحر عالم ته که دیوې مسئلې ټول اړخونه معلوم وي، دټولو اړخونو دلایل یې ورته معلوم وي ، که څه هم په ټولو شرعي احکامو کي داجتهادمرتبې ته نه وي رسېدلی خو په دغه یوه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی وي ، پردغه عالم لازمه ده ،چي دخپل امام دپرېکړې خلاف پرېکړه وکړي او دا ووایي ،چي زما داما م پرېکړه دفلاني مشهور حدیث خلاف ده بالاخره دخپل امام قول ترک کړي او په حدیث عمل وکړي.

فقیه العصر حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله داسي لیکي:

غرض دادئ ،چي که ددې امر ثبوت وسي ،چي دامام قول دقرآن یا حدیث څخه خلاف دئ نو دامام قول پرېښودل په آیت یا حدیث باندي عمل کول خو لازمي کار دئ مګر پوښتنه داده ،چي داڅېړنه به څنګه عوام خلک وکړي (یعني داچي عوام خلک دا کار نه سي کولای دادمتبحر في المذهب عالم کار دئ[1])

دپورتنۍ مسئلې ښه تحقیق مولانااشرف علي تهانوي رحمه الله کړی دئ موږ په دې ځای کي دده مبارک اوږونده عبارت ټکي په ټکي رانقلوو که څه هم عبارت اوږد سي پروا یې نه کوو ځکه دده عبارت دموضوع اصلي مغزدئ ،حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمایي:

تلک الاهلیة وماکان خاصا بمسئلة او باب فاذا استجمعه الانسان کان فرضه في ذالک الجزء الاجتهاد . التقریر والتحریر لابن الامیر الحاج ، ج : ۳ ص: ۲۹۴.

[1]: سبیل الرشاد ، دمولانا ګنګوهي رحمه الله تالیف ، ص : ۳۰ او ۳۱ ، ط : ډهلی ، سنه : ۱۳۵۲ هـ س

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم عالم ،چي ذکي الفهم، وسيع النظر او دقيق نظر لرونکی وي او ورته څرګنده سوه او يا عام سړي ته ديوه تقوا لرونکي عالم دڅېړني څخه دزړه له صدقه څرګنده سوه ،چي دوهم لوري راجح دئ په دې ځای کي دي وکتل سي ،چي مرجوح لوری هم کوم شرعي دليل لري او که يا؟ که يې دليل درلودئ په دې صورت کي که ددې وېره وه ،چي په خلکو کي به فتنه ، شر او فساد منځته راسي نو دڅغورلو په موخه دي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل وکړي او دليل يې لاندي حديث دئ:

حضرت عايشة رضي الله عنها فرمايي ،چي رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: تاته نه ده معلومه ،چي ستا قوم قريشو مکه مکرمه پر هغه بنياد نه ده جوړه کړې کوم ،چي ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه؟ عايشة رضي الله عنها وايي : ما ورته وويل: اې دالله جل جلاله رسوله صلی الله عليه وسلم! تاسو يې بېرته پر هغه طريقه جوړه کړئ کومه ،چي دابراهيم عليه السلام طريقه وه؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم په جواب کي ورته وفرمايل: که دقريشو زمانه کفر ته نژدې نه وای نوما به خامخا همداسي کړی وای خو زما سره دا وېره ده ،چي که زه دغه کار وکړم خلک به دستي فکرمن سي او وبه وايي ،چي وګورئ! کعبه شريفه يې ونړول نو زه داسي نه سم کولای.

تاسو په پورته حديث کي فکر وکړئ معلومه خبره ده ،چي دکعبې جوړېدل پر ابراهيمي طريقه باندي راجح جانب دئ او نه جوړېدل يې مرجوح جانب دئ رسول الله صلی الله عليه وسلم دفتنې دويري څخه مرجوح جانب غوره کړ، او په همدې مرجوح جانب يې عمل وکړ او راجح جانب يې پرېښودئ.

همدا دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت سوی دئ ،چي ده مبارک يو وخت په سفر کي څلور رکعته لمونځ ادا کړ، چاپوښتنه ځني وکړه ،چي تاسو خو پر حضرت عثمان رضي الله عنه باندي له دې امله نيوکه کول

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي هغه به په سفر کي ځلور رکعته لمونځ اداکاوه او اوس تا خپله په سفر کي ځلور رکعته لمونځ ادا کړ، دا ولي؟ ده مبارک په جواب کي وويل ،چي دا کار مي ځکه وکړ، ،چي دشر څخه وېرېدلم نو په دې وجهه ،چي شر او فتنه رامنځته نه سي نو ځکه مي ځلور رکعته لمونځ ادا کړ.

په پورته روايت کي که وکتل سي معلومه خبره ده ،چي دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه په آند په سفر کي ځلور رکعته لمونځ کول مرجوح قول دئ اودوه رکعته لمونځ کول راجح قول دئ ده مبارک له دې امله ،چي فتنه رامنځته نه سي اوشر پېښ نه سي په مرجوح قول يې عمل وکړ او راجح قول يې پرېښودئ.

په هرصورت دپورته روايتونو څخه معلومېږي ،چي که دشر او دفتنې دپېښېدو وېره وه نو په مرجوح قول باندي عمل کول هم جايز دئ بلکي غوره او اولي کاردئ.

که ،چيري داسي و ،چي په مرجوح قول باندي دعمل کېدو لپاره هيڅ لاره نه وه يعني داچي واجب پاتېدئ دواجب پاتېدو ګناه رامنځته کېدل ،دمرجوح قول لپاره دقياس پرته بل دليل نه و او دراجح قول لپاره صحيح حديث ددليل په توګه موجود و په داسي حالت کي دشک پرته په صحيح حديث باندي عمل کېږي او تقليد په دغه وخت کي بېخي جايز نه دئ ځکه اصل دين قرآن او حديث دئ ، دتقليد اصلي مقصد هم دادئ ،چي په قرآن او حديث باندي په صحيح ډول ، سلامتۍ او اسانۍ سره عمل راسي ،په داسي حالت کي ،چي دراجح قول لپاره قوي ، صريح او صحيح حديث موجود وي ، دمرجوح قول لپاره هيڅ دليل موجود نه وي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل کول او تقليد په وجه ټينګ پر درېدل دهغه تقليد بلل کېږي ،چي په قرآن حديث او دعلماوو په ويناووکي يې بدي بيان سوې ده ، پاته دي نه وي ،چي

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه خبره ديادولو وړه ده هغه داچي په داسي مسئله كي ،چي تقليد پرېښودل سي دخپل امام په وړاندي ګستاخي ، بې ادبي او يا په زړه کي بدګماني ،چي زماامام دحديث څخه مخالفت کړی دئ جايز کار نه دئ ځکه کېدای سي ،چي دا حديث ده ته رسېدلی نه وي ، يا په ضعيف سند سره ورته رسېدلی وي او يا ده په کومه شرعي قرينه ماول کړی وي له همدې امله دی معذور بلل کېږي ، بې ادبي ورسره کول او يا بدي خبري ورته کول جايز کار نه دئ ، داخبره هم بايد ياده سي ،چي دامام په علمي کمال کي نقص پيدا کول هم بې ادبي ده ځکه داسي پېښ سوي دي ،چي لوړو او مخورو اصحبانو ته تر يو وخته پوري احاديث نه وه رسېدلي ، ددوی ددغه حديثونو نه رسېدل ددوی علمي کمال کوم تاوان نه دئ رسولی او نه چا ددوی پر علمي کمال باندي دنقص خبره کړې ده سره ددې ،چي ددوی علمي کمال منل سوی و.

همدا ډول هغه مقلد ته بد رد ويل جايز نه دي ،چي دخپل امام پر خبره کلک ولاړ وي ، کلک مقلد وي او دده ګومان داوي ،چي دده دامام خبره دحديث څخه مخالفه نه ده او دده سره هم دومره علم نه وي ،چي دحديث او دخپل امام دقول ترمنځ دي توپير وکړي ، په پوره تفصيل دي يې پوه سي ، دغه مقلد دحديث صحت ته هم قايل وي مګر دده پر خپل امام باندي نېک ګومان وي ،چي زما امام دشريعت حکم دقرآن او حديث سره برابر کړی دئ زه دخپل امام دقول پوره اطاعت کوم، داسي مقلد ته بدرد ويل جايز نه دئ ځکه دی هم په شرعي دليل باندي متمسک دئ او دايې هوډ دئ ،چي دشريعت اتباع وکړي.

همدا ډول هغه چا ته هم بدرد ويل جايز نه دي ،چي ديوه قوي حديث په وجه يې دخپل امام تقليد په يوه خاصه مسئله کي پرې ايښی وي ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اختلاف داسلافو علماوو څخه را روان دئ ددغه اختلاف اړونده علماوو ويلي دي :

خپل مذهب ظناً صواب ګڼل او محتمل خطاګڼل، بل مذهب ظناًخطا ګڼل او محتمل صواب ګڼل .

يعني داچي په غالب ګومان باندي خپل مذهب حق ګڼل اوپه لږ شک او احتمال سره خطا ګڼل ، بل مذهب په غالب ګومان سره خطا ګڼل او په لږ شک او احتمال سره حق ګڼل.

دپورته خبري څخه هغه نيو که هم دفعه سوه ،چي ټول مذهبونه حق دي نو بيا ولي پر يوه مذهب باندي عمل وکړل سي؟

لنډه داچي کله داخبره ثابته سوه ،چي بل هم دصواب احتمال لري نو دچا تضليل ، تفسيق کول او يا دبدعتي او وهابي لقب ورکول جايز نه دي ، همدا ډول دهغو سره حسد او عناد جايز نه دئ ، دهغو غيبت کول ، طعن او لعن پر ويل هم جايز نه دي.

دايوه خبره لازمي ده هغه داچي که څوک په عقايدو کي مخالفت وکړي او يا په اجتماعي اسلامي شيانو کي مخالفت وکړي او يا سلف صالحينو ته بد رد ووايي داسي کس داهل السنت والجماعت له ډلي څخه وتلی دئ ځکه اهل السنت والجماعت هغه کسان دي،چي په عقايدو کي اصحابانو ﷺ پر طريقه روان وي ددوی مبارکانو دعقايدو څخه هيڅ مخالفت نه کوي له همدې امله داسي څوک داهل سنت والجماعت څخه وتلی دئ او دبدعتيانو په ډله کي داخل دئ همدا ډول هغه څوک هم ډېر بد دئ ،چي په تقليد کي زياتی کوي ، دقران او حديث په مقابل کي تقليد غوره کوي قرآن او حديث پرېږدي ، ددغه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه ډلو څخه په کلکه باید ځانونه وساتل سي او ددوی سره دمناظرې ، خبرو او استدلال څخه هم باید ځانونه وساتل سي.(۱)
حقیقت دادئ ،چي مولانا تهانوي رحمه الله دالله جل جلاله په مرسته داسي داعتدال لاره څیرلې اوبیان کړې ده ،چي که دزړه له کومي عمل په وکړل سي دمسلمانانو ډېري خپل منځی شخړي او جنجالونه به له منځه ولاړ سي.
دپورته شرطونو په شتون کي متبحر في مذهب عالم کولای سي ،چي په یوه مسئله کي ،چي قوي صریح او صحیح حدیث دلیل ولري دخپل امام څخه مخالفت وکړي ، سره ددې ،چي دغه عالم په دغه مسئله کي دخپل امام څخه مخالف سو خو بیا هم په ټولیزه توګه ورته مقلد عالم ویل کېږي، لکه ،چي ډېرو حنفي علماوو په ډېرو مسئلو کي دامام ابوحنیفة رحمه الله قول پرې ایښی دنورو علماوو پر قول یې فتوا کړې ده دمثال په ډول امام ابوحنیفة رحمه الله فرمایي: دانګورو پرته که دنورو شیانو دشرابو څخه دومره قدر وڅیښل سي ،چي محض قوت په حاصل سي جایز دئ ، دامام ابوحنیفة رحمه الله ددغه قول څخه فقهاء کرام مخالف دي دخپل امام قول یې پرې ایښی دئ دنورو مذهبونو په رڼاکي یې دټولو شرابو پر حرمت باندي پرېکړه کړې ده او کوم شراب ،چي په کمه اندازه امام ابوحنیفة رحمه الله جایز کړي دي دوی حرام بللي دي ، همدا ډول دامام ابوحنیفة رحمه الله پر مذهب باندي زراعت (بزګري) جایز کار نه دئ ، مګر دده مبارک ددې قول څخه احناف علماء اوښتي دي او پرېکړه

۱: الاقتصاد في التقلید والاجتهاد ، دحضرت مولانا تهانوي رحمه الله تالیف ، ص: ۴۲ تر تر ۴۵ ، اوم مقصد.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې کړې ده ،چې په بزګرۍ کې د حاصل متناسب (ټاکلې برخه) اخيستل روا کار دئ.

دادوه مثالونه ،چې ذکر سوه دا داسې مسئلې دي ،چې دټولو متاخرينو علماوو پر اتفاق دئ که نه نو په انفرادي ډول داسې ډېرې مسئلې سته ،چې فقهاوو ديوه صحيح حديث په وجه خپل مذهب پرې ايښی وي او په حديث يې عمل کړی وي خو داخبره ډېره لازمي ده ،چې دا ډېر نازک کار دئ هر چا ته دا پکار نه ده ،چې ځان ته دې متبحر عالم ووايي او ځان دې ددې منصب څښتن او اهل وګڼي ځکه دا کار هرڅوک نه سي کولای هيچا ته جايزه نه ده ،چې دپورته شرايطو دپروا او رعايت پرته په شرعي احکامو کې لاس وهنه او تصرف وکړي.

مجتهد في المذهب

دريمه درجه:

دتقليد دريمې درجې ته مجتهد في المذهب تقليد ويل کېږي مجتهد في المذهب هغه چا ته ويل کېږي ،چې داستدلال او استنباط په بنسټيزو مسائلو کې ديوه مجتهد په مطلق ډول سره مقلد وي مګر دهغو اصولو او قواعدو لاندې په کښته جزي مسائلو کې ددې اهليت او وړتيا لري ،چې په مستقيم ډول سره دقرآن ،حديث او داصحابانو رضي الله عنهم داثارو څخه دمسائلو استنباط وکړي ، له همدې امله داسې عالم دخپل امام سره په ډېرو فروعي مسائلو کې اختلاف لري خو په ټوليزه توګه داصولو په لحاظ داسې چا ته مقلد ويل کېدای سي لکه په حنفي فقه کې امام ابويوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله ، په شافعي فقه کې امام مزني رحمه الله او امام ابوثور رحمه الله ، په مالکي فقه کې امام

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخنون رحمه الله او امام ابوالقاسم رحمه الله ، په حنبلي فقه کي ابراهیم الحربي رحمه الله او امام ابوبکر الاثرم رحمه الله.

ابن العابدین رحمه الله دپورتنیو علماوو دپېژندګلوی په اړه داسي لیکي:

الثانية طبقة المجتهدين في المذهب كابي يوسف رحمه الله ومحمد رحمه الله وسائر اصحاب ابي حنيفة رحمه الله القادرين علي استخراج الاحكام عن الادلة المذكورة على حسب القواعد التي قررها استاذهم ، فانهم وان خالفوه في بعض احكام الفروع ولكنهم يقلدونه في قواعد الاصول.([1])

ژباړه : دوهمه طبقه مجتهدین في المذهب دي لکه ابویوسف رحمه الله ، امام امحمد رحمه الله او دامام ابوحنیفة رحمه الله نور اصحاب ،چي داحکامو پر استنباط باندي دیادو دلایلو په رڼا کي توانایي لري دهغو اصولو پر بنسټ ،چي استاذانو ورته ټاکلي دي ، دغه علماء که څه هم په فروعي مسائلو کي دخپلو امامانو څخه مخالف دي مګر دوی په اصولو کي دخپلو امامانو تقلید کوي او مقلدین ورته ویل کېږي.

همدا لامل دئ ،چي مجتهد في المذهب ته داصولو په لحاظ مقلد ویل کېږي او دفروعو په لحاظ مجتهد ورته ویل کېږي. همدا وجه ده ،چي دامام ابویوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله سره ددې ،چي حنفیان دي بیا هم دامام ابوحنیفة رحمه الله سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري.

[1]: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين ، ص : ۴ ، ط : دارالاشاعة کراچي ، سنة ۱۳۷۸ هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهد مطلق تقلید

څلورمه درجه:

دا دتقلید وروستۍ اواخره درجه ده ، مجتهد مطلق هغه کس ته ویل کېږي ،چي په ده کي داجتهاد ټول شرطونه موجود وي ، نوموړی عالم دخپل علم او فهم په مټ کولای سي ،چي داستدلال اصول دقرآن اوحدیث څخه وضع کړي ،تر دغه اصولو لاندي کولای سي ،چي شرعي احکام دقرآن او حدیث څخه استنباط کړي لکه امام ابوحنیفة رحمه الله ، امام شافعي رحمه الله ، امام مالک رحمه الله ،امام احمد بن حنبل رحمه الله او داسي نور وتلی علماء ، دغه علماء که څه هم په فروعي او اصولي مسائلو کي مجتهدین بلل کېږي مګر بیا هم دوی ته یو ډول مقلدین ویل کېږي ځکه کومه مسئله ،چي په څرګند ډول په قرآن او حدیث کي واضح سوې نه وي نو د غه علماء ددې پرځای ،چي دخپلي رایي او قیاس څخه کار واخلي او فیصله وکړي هڅه کوي ،چي دمبارکو اصحبانو رضي الله عنهم څخه داسي قول یا فعل پیدا کړي ،چي داړونده مسئلې حل پکښي وي ، که دوی ته دیادي مسئلې دحل لپاره داصحابانو مبارکانو قول یا فعل په لاس ورغلی نو دوی دخپلي رایي او قیاس پرځای ددغه اصحابانو رضي الله عنهم دقول یا فعل په رڼا کي فیصله کوي او ددې لپاره زیات شمېر مثالونه هم سته ،چي ځیني یې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی مثال هغه مکتوب دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه دقاضي شریح په نوم لیکلی او استولی و، امام شعبي رحمه الله دغه بیان په لاندي ډول کوي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنِ الشَّعْبِىِّ عَنْ شُرَيْحٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَيْهِ : إِنْ جَاءَكَ شَىْءٌ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَاقْضِ بِهِ وَلاَ تَلْتَفِتْكَ عَنْهُ الرِّجَالُ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَانْظُرْ سُنَّةً عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَاقْضِ بِهَا ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ سُنَّةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَانْظُرْ مَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ فَخُذْ بِهِ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَلَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهِ أَحَدٌ قَبْلَكَ فَاخْتَرْ أَىَّ الأَمْرَيْنِ شِئْتَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تَجْتَهِدَ رَأْيَكَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَتَقَدَّمْ ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأَخَّرَ فَتَأَخَّرْ ، وَلاَ أَرَى التَّأَخُّرَ إِلاَّ خَيْراً لَكَ.(۱)

ژباړه : حضرت شريح رحمه الله فرمايي : ماته عمر رضي الله عنه يو ليک راولېږئ په ليک کي يې راته ليکلي وه : که ،چيري تاته کومه مسئله راسي نو که يې حل په قرآن کي و نو دقرآن په رڼا کي يې پرېکړه وکړه خو دخلکو شخصي رايي تا دقرآن دفيصلې څخه ونه باسي او که په قرآن کي دغه مسئله حل نه وه نو بيا درسول الله ﷺ سنتو ته رجوع وکړه او دسنت رسول الله ﷺ په رڼا کي پرېکړه وکړه ، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي يې حل نه و نو بيا يې پر داسي ډول باندي حل کړه ،چي مخکني خلک پر متفق سوي وي او عمل په وکړه، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي نه وه او نه درتا وړاندي کوم چا په دې اړه پرېکړه کړې وه نو بيا يوه ددې دوو خبرو څخه ياد وساته ياداچي دغه مسئلې دخپلي رايي مطابق حل کړه او يا ځان ځني وساته او زه ستا لپاره دا وروستۍ خبره خوښوم.

(۱): سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۵۵ ، ح : ۱۶۹ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ سره ددې ،چي حضرت شريح رحمه الله مطلق مجتهد و مګر بيا هم حضرت عمر رضي الله عنه هغه وخت دخپل نظر اجازه ورکړه ،چي د اسلافو څخه دا ړونده مسئلې په اړه څه شي نه وي نقل سوی.

په پورته ډول دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه هم روايت مخکي دمطلق تقليد په مثالونو کي تېر سوی دئ.

۲: همدا ډول په سنن دارمي کي عبيدالله بن ابي يزيد رحمه الله فرمايي:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِى يَزِيدَ قَالَ : كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا سُئِلَ عَنِ الأَمْرِ فَكَانَ فِى الْقُرْآنِ أَخْبَرَ بِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِى الْقُرْآنِ وَكَانَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَخْبَرَ بِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَعَنْ أَبِى بَكْرٍ وَعُمَرَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ قَالَ فِيهِ بِرَأْيِهِ. (۱)

ژباړه : دعبدالله بن عباس رضي الله عنه څخه ،چي به کله ديوې مسئلې پوښتنه وسوه نو که به دهغې مسئلې حل په قرآنکريم کي و نو ده به لومړی دقرآنکريم په رڼا کي دهغې مسئلې حل کاوه که به په قرآن کي نه و نو بيا به يې درسول الله صلی الله عليه وسلم دسنتو مطابق هغه مسئله حل کول ، که به په سنتو کي دنبي صلی الله عليه وسلم هم نه وه نو بيا يې کتل که به دابوبکر رضي الله عنه يا عمر رضي الله عنه څخه کوم قول يا فعل ثابت و دهغه په رڼا کي به يې حل کول ، که به ددوی مبارکانو څخه څه شي ثابت نه و نو بيا به يې په خپله رايه اجتهاد کاوه.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه مطلق مجتهد و مګر ده لومړيتوب دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه قولونو ته ورکاوه او ددوی تقليد به يې کاوه ،که به دهغو څخه څه شی ثابت نه و بيا يې خپلي رايي او نظر ته رجوع کول.

---

[1]: سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۵۵ ، ح : ۱٦۸ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : همدا ډول په سنن دارمي کي روايت دي:

.... عَنِ الشَّعْبِىِّ قَالَ : جَاءَهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ عَنْ شَىْءٍ ، فَقَالَ : كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ يَقُولُ فِيهِ كَذَا وَكَذَا. قَالَ : أَخْبِرْنِى أَنْتَ بِرَأْيِكَ. فَقَالَ : أَلاَ تَعْجَبُونَ مِنْ هَذَا؟ أَخْبَرْتُهُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَيَسْأَلُنِى عَنْ رَأْيِى ، وَدِينِى عِنْدِى آثَرُ مِنْ ذَلِكَ ، وَاللَّهِ لأَنْ أَتَغَنَّى أُغْنِيَّةً أَحَبُّ إِلَىَّ مِنْ أَنْ أُخْبِرَكَ بِرَأْيِى (۱)

ژباړه : حضرت شعبي رحمه الله ته يو کس راغلی دیوې مسئلې په اړه يې پوښتنه څني وکړه ،چي شعبي رحمه الله جواب ورکړ او ورته وې ويل ،چي دابن مسعود رضي الله عنه نظر په دې اړه داسي دئ ، هغه سړي ورته وويل : په دې اړه ستا څه نظر دئ؟ ده په جواب کي ورته وويل: تاسو ولي ودې کس ته تعجب نه کوئ ؟زه ورته دابن مسعود رضي الله عنه نظر وايم دی راته وايي په دې مسئله کي ستا څه نظر دئ؟ په الله جل جلاله قسم کوم ،چي که ته ماته سندري ووايي ماته ددغه سندري اوريدل تردې ښه دي ،چي زه خپل نظر ددغه مسئلې په اړه ووايم.

شعبي رحمه الله هم مطلق مجتهد و دامام ابوحنيفة رحمه الله استاد و مګر ده لومړيتوب دابن مسعود رضي الله عنه قول ته ورکاوه ، دهغه تقليد ته يې تر خپل نظر زيات اهميت ورکاوه.

۴ : امام بخاري رحمه الله په کتاب الاعتصام بالکتاب والسنة کي ددې آيت په تفسير کي ،چي الله جل جلاله فرمايي:(واجعلنا للمتقين اماما) دمجاهد رحمه الله قول تعليقا رانقل کړی دئ ،چي وايي:

ائمة نقتدي بمن قبلنا ويقتدي بنا من بعدنا.

---

[1]: سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۴۵ ، ح :۱۰۹، باب تورع عن الجواب فيما ليس فيه كتاب ولاسنة ، ط : مدينة المنورة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اې الله جل جلاله! موږ داسې امامان جوړ کړې ،چې موږ په هغه چا پسې اقتدا وکړو ،چې تر موږ مخکې تېر سوي دي او په موږ پسې هغه کسان اقتدا وکړي ،چې تر موږ وروسته راځي.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمايي:

دمجاهد رحمه الله پورتنی قول ابن جریر رحمه الله ، فاریابي رحمه الله او نورو علماوو په صحیح سند سره روایت کړی دئ.

ورپسې ابن حجر رحمه الله دپورتنی آیت دتفسیر اړونده نور آثار هم رانقل کړي دي او بیا یې دابن ابي حاتم رحمه الله په حواله دسدي رحمه الله دا قول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمایي:

ليس المراد ان نؤم الناس وانما ارادوا اجعلنا ائمة لهم في الحلال والحرام يقتدون بنا فيه.

ژباړه : ددې مراد دا نه دئ ،چې موږ دخلکو امامت وکړو بلکې مراد یې دادئ ،چې اې الله جل جلاله! موږ په حلال او حرام کې امامان جوړ کړې ،چې دوی په موږ پسې اقتداوکړي.

ابن ابي حاتم رحمه الله دجعفر بن محمد رحمه الله داقول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمایي:

معناه اجعلني رضا فاذا قلت صدقوني وقبلوا مني.(۱)

ژباړه : (دپورتنی آیت) معنا داده ،چې ماته په خلکو کې مقبولیت راکړې ، کله ،چې زه خبره وکړم خلک یې تصدیق کړي او زما څخه یې قبوله کړي.

په هر صورت دپورتنی آیت دتفسیر اړونده خو دنورو علماوو داقوالو ذکر استطرادادا وسو مګر اصلي مطلب داو ،چې حضرت مجاهد رحمه الله

[1]: فتح الباري للحافظ ابن جریر رحمه الله ، ج : ۱۳ ، ص : ۲۱۰، ۲۱۱، ط : میریه.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وګڼل ،چي دی په پخوانيو خلکو پسي اقتداء او تقليد وکړي، دوروسته خلکو لپاره يې هم دا خوښه کړه ،چي هغوی دي په مخکنيو امامانو پسي اقتدا وکړي سره ددې ،چي امام مجاهد رحمه الله مجتهد مطلق دئ او دعامو علماوو او عامو خلکو لپاره دتقليد يو مثال دئ.

پر تقليد باندي شکونه او نيوکي

په تېرو پاڼو کي ،چي په کوم ډول دتقليد حقيقت څرګند سوی دئ ، دقرآن او حديث څخه ،چي کوم مثالونه راوړل سوي دي ، دتقليد اړونده ،چي دمقلد کومي درجاتي او احکام بيان سوي دي که هغه په پوره ډول په ذهن کي ونيول سي نو کوم شبهات او اعتراضونه ،چي پر تقليد باندي وارديږي هغه خپل دفعه کېږي او له منځه ځي خو بيا هم مناسبه داده ،چي ځيني هغه اعتراضونه په خاصه توګه راوړل سي ،چي په زړه کي زيات را وړاندي کېږي يا په عمومي توګه دمخالفو حضراتو پر ژبو باندي زيات جاري وي او هر وخت يې په شد او مد سره بيانوي.

په قرآنکريم کي دپلرونو او نيکه ګانو تقليد

۱: لومړی اعتراض پر تقليد باندي داکېږي ،چي قرآنکريم دتقليد بدي په لاندي آيت کي بيان کړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ. ([1])

[1]: سورة بقرة ، اية ۱۷۰

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي دوی ته وویل سي : دهغه احکامو پیروي وکړئ ،چي الله جل جلاله نازل کړي دي ، دوی وایي موږ دهغه څه پیروي کوو ،چي زموږ دخپلو پلرونو اونیکونو تګ لاره وه ، که څه هم ددوی پلرونه په هیڅ شي نه پوهیږي او نه پر هدایت وي.

مخکي ،چي کومي څېړني دتقلید په اړه وسوې که هغو ته دوکتل سي او دانصاف په نظر غور باندي وسي په ښکاره توګه داشبه لیري کېږي ،چي (معاذالله) دامامانو تقلید کونکي هم تر دې آیت لاندي دي.

دلاسپیناوي په موخه باید ووایو ،چي لومړی خو کوم آیت ،چي ذکر سوی دئ او په آیت کي ،چي کوم څوک ښودل سوي دي هغه مشرکان دي یعني داچي په دغه آیت کي بنسټیزي عقیدې ښودل سوي دي لکه توحید ، رسالت ، دآخرت بیان او داسي نور، کله ،چي به مشرکانو ته دتوحید دعوت ورکړل سو دهغه احکامو دپلي کېدو دعوت به ورکړل سو کوم ،چي دالله جل جلاله دلوري څخه نازل کړل سوي وه دوی به خپل پلرونه او نیکونه بهانه کړل ،چي زموږ دغه دشرک عقیده موږ ته دپلرونو او نیکونه څخه په میراث پاته ده ، موږ دهمدغه عقیدې پیروي کوو ،چي موږ ته راپاته ده ، دتوحید عقیده موږ نه سو منلای حاصل داچي مشرکانو به ویل ،چي موږ په دغه بنیادي عقیدو کي لکه توحید او رسالت موږ دالله جل جلاله دلوري څخه عقیده نه منو دخپلو پلرونو عقیده منو. زموږ په آند هم داخبره ده ،چي په اسلامي دین کي په بنیادي عقیدو کي تقلید حرام دئ ، زموږ دفقه شریفي ټولو علماوو دا مسئله لیکلې ده ،چي په عقایدو او ضروري شیانو کي تقلید نه سي راتلای ځکه دا شیان نه داجتهاد محل کېدای سي او نه دتقلید، دمثال په ډول امیر بادشاه بخاري رحمه الله دتحریر اصول په شرح کي لیکي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فيما يحل الاستفتاء فيه)الاحكام الظنية لاالعقلية المتعلقة بالاعتقاد فان المطلوب فيها العلم (علي) المذهب (الصحيح) فلايجوز التقليد فيها بل يجب تحصيلها بالنظر الصحيح... (كوجود ه تعالى).([1])

ژباړه : هغه مسائل ،چي پوښتنه پکښي كول جايز دي هغه ظني احكام دي ، نه هغه عقلي احكام دي ،چي په عقيده پوري اړه لري ځكه په دغه شيانو كي قطعي علم پكار دئ، همدا صحيح مذهب دئ ،چي په اعتقاد كي تقليد جايز نه دئ ، بلكي په دغه اعتقاداتو كي اختيار او خپلواكي په صحيح استدلالاتو باندي پكار دئ لكه دالله جل جلاله وجود.

كوم تقليد ،چي په پورته آيت كي ياد سوى دئ او بد تقليد ورته ويل سوى دئ هغه تقليد دئ ،چي زموږ امامانو هم ناجايز كړى دئ او بد يې ورته ويلي دي لكه خطيب بغدادي رحمه الله ،چي په اصول عقايد كي دغه تقليد ناجايز بللى دئ او په پورتني آيت باندي يې دليل ويلى دئ.([2])

دوهمه خبره داده ،چي په پورتني آيت كي الله جل جلاله دتقليد بدي بيان كړې ده او ددغه تقليد دبدى لپاره يې دوه سببونه ښودلي دي لومړى داچي كافرانو دهغو احكامو څخه انكار كاوه كوم ،چي دالله جل جلاله دلوري څخه نازلېدل ددغه نازل سوو احكامو پر ځاى يې دخپلو پلرونو اونيكه ګانو باطل احكام منل يعني دالهي احكامو څخه منكر وه كفري احكام يې منل ، دوهم سبب الله جل جلاله دا ښودلى دئ ،چي ددغه كافرانو پلرونه او نيكه ګان دعقل او هدايت دواړو څخه خالي وه، موږ ،چي كله تقليد كوو دغه دوه سببونه دواړه مفقود دي ځكه هيڅ يو مقلد داسي نه وايي

[1]: تيسير التحرير ، لامير بادشاه الحنفي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۳، دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: التقرير والتحبير لابن امير الحاج ، ج : ۳ ص : ۳۴۳.
[2]: الفقه والمتفقه ، ج : ۲ ، ص : ٦٦.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي موږ الهي احکام نه منو ، دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم خبره نه منو او پر ځای یې دخپل مشر یا امام خبره منو بلکي هر مقلد دخپل امام خبره دقرآن او حدیث دشارح په توګه مني او بیا دهغه تشریح په رڼا کي په قرآن او حدیث باندي عمل کوي ، همدا ډول دوهم سبب هم دلته مفقود دئ ځکه کوم کسان ،چي دحق ښبتنان دي هغوی بالکل ددې خبري څخه مخ نه اړوي ،چي هغه امامان ،چي تقلید یې کېږي که څه هم هر څومره اختلاف ورسره لري مګر ددغو امامانو عزت او منزلت ته په اهتمام سره قایل دي ، هیڅوک ددوی پر قدر او منزلت باندي سترګي نه پوټوي ،څوک ،چي ددوی تقلید دکافرانو دتقلید سره ایږدي او دوی دکافرانو دګمراهانو پلرونو او نیکونو سره برابروي دا ډېره دظلم او ګناه خبره ده.

داحبارو او رهبانو تقلید

۲ : ځیني خلک دامامانو پر تقلید باندي لاندي آیت دلیل وایي:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ.(۱)

ژباړه : دوی خپل علماء او تارک الدنیا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدایان ګڼلي دي.

مخکي موږ پردې خبره باندي په تفصیل سره خبري کړي وې ،چي دیوه مجتهد تقلید په دې معنا نه دئ ،چي مجتهد دشرعي قانون بنسټ ایښودونکی دئ بلکي دمجتهد تقلیدپه دې معنا دئ ،چي نوموړی مجتهد دشرعي قانون شارح او تفصیل ورکونکی دئ نه داچي نوموړی

۱: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد دقانون له سره جوړوي ، دداسي مجتهد اتباع په پورته معنا کېږي، مجتهد خپل ځان په ذاتي اعتبار سره واجب الاتباع نه بولي بلکي دقرآن او حدیث ،چي ده کوم تشریحات او څرنګوالی کړی دئ خلک دهغو تشریحاتو پیروي کوي ، دغه مجتهد ته دشارع په سترګه نه ګوري.

زما پر پورته تبصره باندي مولانا اسماعیل سلفي یو اعتراضیه مضمون لیکلی دئ نوموړی عالم لیکلی دي ،چي پورته تبصره په کټ مټ ډول هغسي ده لکه برېلویان ،چي وایي: موږ اهل قبور خدایان نه بولو ، نه مزارونه او خانقاوي مستقل بالذات خدای بولو بلکي موږ دلته مجازا خدای ګڼو او یا دنائب عقیده لرو، اویا وایي ،چي موږ په دغه شیانو سره توسل کوو او یا وایي ،چي دغه شیان والله جل جلاله ته زموږ شفاعت کوي او داسي نور خو دا ټوله شیان دشرک لاري خلاصوي ، برېلویان دشرک دلارو دخلاصېدو لپاره ډول ، ډول حیلې جوړوي نو په دې بنیاد پورته تبصره همداسي ده.([1])

دپورتنی سوال په جواب کي باید وویل سي ،چي که برېلویانو د (بالذات) او یا (بالواسطه) استعمال غلط ځای کړی وي نو ددې معنا خو دانه ده ،چي هر چا که د (بالذات) او یا د(بالواسطه) نوم یاد کړ، هغه نو دبرېلویانو په څېر کړنه کړې ده دلا بنه سپیناوي لپاره ویلای سو ،چي علامه ابن تیمیة رحمه الله داسي څوک ،چي دبرېلویت سایه لاهم باندي سوې نه وه هغه هم دغه اصطلاح یاده کړې ده او وایي:

---

[1] تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸ دمولانا محمد اسماعیل سلفي لیکنه، مکتبة نذیریه ، ،چیچا وطني.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

انما يجب علي الناس طاعة الله ورسوله وهؤلاء اولو الامر الذين امر الله بطاعتهم ... انما تجب طاعتهم تبعا لطاعة الله ورسوله لااستقلالا.(۱)

ژباړه : بېشکه دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت پر خلکو باندي واجب دئ ، دعلماوو او حُکامو اطاعت هم الله جل جلاله امر کړی دئ... ددوی اطاعت دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ داطاعت تبعه دئ ، ددوی اطاعت مستقل بالذات نه دئ.

علامه ابن تیمیة رحمه الله په خپله مستقل بالذات او بالواسطه اطاعت یاد کړی دئ نو دې ته دبریلویانو په څېر فقره ویل کېږي.

علامه ابن تیمیه رحمه الله په بل ځای کي فرمایي:

فطاعة الله ورسوله وتحليل ما احله الله ورسوله وتحريم ما حرمه الله ورسوله وايجاب ما اوجبه الله ورسوله واجب علي جميع الثقلين الانس والجن واجب علي كل احد في كل حال سرا وعلانية لكن لما كان من الاحكام مالايعرفه كثير من الناس رجع الناس في ذالک الي من يعلمهم ذالک لانه اعلم بما قال الرسول واعلم بمراده : فائمة المسلمين الذين اتبعوهم وسائل وطرق وادلة بين الناس وبين الرسول يبلغونهم ما قاله ويفهمونهم مراده بحسب احتهادهم واستطاعتهم ، وقديخص الله هذا العالم من العلم والفهم ما ليس عند الاخر.(۲)

ژباړه : دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت کول ، کوم شیان ،چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ حلال کړي دي هغه حلال بلل ، کوم شیان ،چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ حرام کړي دي هغه حرام بلل او هغه شیان ،چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ واجب بللي دي هغه واجب بلل۔ دغسي کړني پر انسان او پېري دواړو باندي واجب دي په پټه اوښکاره پر واجب دي مګر یوه خبره سته هغه داچي ځیني داسي احکام سته ،چي ډېر خلک نه

۱: فتاوی ابن تیمیة رحمه الله ، ج :۲ ، ص: ۴۶۱.

۲: فتاوای ابن تیمیة رحمه الله ج : ۲ ، ص: ۲۳۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پوهیږي نو هغه چا ته رجوع کوي ،چي هغه په دغو مسائلو باندي پوهیږي ځکه داسي علماء درسول الله ﷺ په ویناو باندي ښه پوهیږي او مراد یې ښه ورته معلوم وي ، دمسلمانانو امامان ،چي دوی یې پیروي کوي په حقیقت کي دوی درسول الله ﷺ او دخلکو ترمنځ دوسیلو حیثیت لري او درهنمود حیثیت لري، دوی هڅه کوي ،چي مسلمانانو ته درسول الله ﷺ لارښووني ورسوي او دخپل توان په اندازه دوی درسول الله ﷺ د لارښوونو په اصلي مراد پوه کړي، کله داسي وي ،چي الله جل جلاله ځینو خلکو ته داسي علم او فهم ورکړی وي ،چي دنورو سره نه وي.

تاسو ښه فکر وکړئ ،چي مقلدین له دې څخه زیات نور څه وایي؟ دکتاب په پیل کي ،چي موږ دتقلید کوم حقیقت بیان کړی دئ هغه یو وېښته هم ددې څخه زیات نه دئ.

حقیقت دادئ ،چي دمستقل بالذات او بالواسطه ترمنځ توپیر کول هغه وخت غلط دئ ،چي یوازي دغه توپیر دیوې بهانې په توګه استعمال کړل سي که نه نو پر بالواسطه باندي باید هغه احکام تطبیق کړل سي کوم ،چي پر بالواسطه باندي تطبیق کېږي. مقلدین بېخي ددې کار خلاف دي او یوازي دخولې خبره نه بلکي مخکي موږ پوره ددې خبري څرنګوالی وکړئ ،چي امامان بالذات واجب الاطاعة نه دي ، موږ دتقلید لپاره لاندي ټکي لازمي بللي دي:

۱ : ددین په بنسټیزو عقایدو کي تقلید جایز نه دئ.

۲ : ددین ،چي کوم احکام دتواتر په طریقه سره ثابت دي په هغو کي دهیچا تقلید نه سي کېدای او نه جایز دئ.

۳ : دقرآن او حدیث ،چي کوم نصوص قطعي الدلالت دي او څه معارض نه لري په هغه کي دهیڅ امام تقلید ته اړتیا نه سته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ : تقليد يوازي ددې لپاره دئ ،چي دقرآن يا حديث دكوم متن څخه څو معناوي اخيستل كېږي نو په دغو معناوو كي ديوې دټاكلو لپاره ددې پرځاى ،چي خپل ذهن او فكر په كارواچول سي ديوه مجتهد او امام نظر ومنل سي، اعتماد پر وسي او عمل باندي وكړل سي.

۵ : دټول مسلمان امت له آنده ټوله مجتهدين دګناه څخه پاک دي او دخطا څخه پاک نه دي ځكه كېداى سي ددوى په اجتهادي كړنو كي دخطا احتمال شتون ولري.

٦ : كه كوم متبحر عالم ديوه مجتهد خبره ووينې ،چي دصحيح او صريح حديث څخه خلاف وي ، معارض هم نه ولري نو دشرايطو په نظر كي نيولو سره ،چي بيان يې په پوره ډول مخكي تير سو ـ دغه عالم به دمجتهد خبره پرېږدي او پرده باندي واجب ده ،چي په هغه صحيح حديث باندي عمل وكړي.

كه ددغه خبرو سره بياهم تقليد شرک وي او پردې كار باندي دا الزام لګول كېږي ،چي مقلدينو خپل عالمان خدايان ګڼلي دي او دشرک وعيد ورته اوربدل كېږي نو بيا په دنيا كي كوم داسي كار سته ،چي دشرک څخه خالي وي.

كوم كسان ،چي تقليد نه كوي هغو ته هم هيڅ چاره نسته ،چي په يو ډول نه په يو ډول ، په يو حيثيت نه په يو حيثيت په تقليد اخته كېږي ځكه غير مقلدين ټوله داسي نه دي ،چي دمور دنس څخه عالم پيدا سوى دئ ، نه هرڅوک عالم جوړېداى سي ، كه عالم هم سي نو هرځاى ده ته دقرآن او حديث ذخيره په لاس نه سي ورتلاى لكه دغير مقلدينو عام خلک ،چي دخپلو علماوو څخه پوښتني كوي.

غيرمقلدينو ،چي كومي فتاواوي نشر او خپرې كړي دي لومړى خو يې دټولو مسائلو لپاره دلايل نه دي ويلي كه يې ويلي هم وي نو عام

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ،چيري ددې فيصله کولای سي ،چي ددوی دغه دلايل صحيح دي او که صحيح نه دي له همدې امله دعلماوو پر فهم او ذکاوت باندي اعتماد کول همدا دتقليد نوم دئ.

کوم خلک ،چي دغير مقلدينو علماء دي هغه دي په انصاف سره داخبره وکړي ،چي دوی دهري مسئلې دحل لپاره دقرآن او حديث څخه مسئله استنباط کولای سي ، دوی دومره توانايي لري ،چي دا کار ترسره کړي ، دوی که ددغه پوښتني په جواب کي پر حقيقت سترګي پټي نه کړي په انصاف جواب ووايي نو ددوی جواب به منفي وي. ښکاره خبره ده ،چي دغه غير مقلدين علماء خپله دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای بلکي دوی هم دپخوانيو علماوو کتابونو ته رجوع کوي خو يوازي دومره توپير لري ،چي دوی دحنفي ، مالکي ، حنبلي او شافعي علماوو پرځای دابن تيمية ، ابن حزم ، ابن القيم او قاضي شوکاني په څېر علماوو ته مراجعه کوي ، دوی په هره مسئله کي ددغه علماوو څېړني رانقلوي او دمسئلې حل په کوي ځکه دوی وايي ،چي پورتني علماء دقرآن او حديث ښه عالمان وه ، دوی وايي ،چي ددغه علماوو ويناوي دقرآن او حديث سره ټکر نه لري.

همدا ډول که دغه غيرمقلدينو علماوو ته ددې زمنه مساعده ،چي دحديثو ذخيره هرځای په لاس ورسي نو بيا ددوی سره خپله ځاني پوهه نسته بلکي دوی دحديث دمعلومولو لپاره دجرح او تعديل داامامانو تقليد کوي دمثال په ډول ځيني وخت غير مقلدين علماء يو حديث رد کړي او وايي ،چي داحديث ضعيف دئ ، که دده څخه پوښتنه وسي ،چي ددې حديث دضعف لپاره ته څه دليل لري؟ نو دی په جواب کي فقط دومري وايي ،چي فلاني محدث دا حديث ضعيف بللی دئ ، يا پر فلاني راوي باندي فلاني محدث جرح کړې ده کوم کسان ،چي دجرح

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تعدیل په کتابونو کي معلومات لري هغو ته معلومه ده ،چي هر وخت دجرح او تعدیل په کتابونو کي دجرح او تعدیل لپاره دلایل موجود نه وي بالاخره ددغه فن د عالمانو پر تحقیق باندي اعتماد کېږي ، کله داسي وي ،چي دیوه صحیح حدیث په مقابل کي بل په صحیح سند حدیث راغلی وي نو غیر مقلدین حضرات دغه دوهم حدیث له دې امله ردوي ،چي فلاني محدث دغه حدیث ته معلول یا مرجوح ویلي دي اوس نو که دغسي کړني ته تقلید نه ویل کېږي نو څه ورته ویل کېږي؟ که څوک په دغه موضوع کي پردوی باندي لاندنی آیت دلیل وواییي:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.([1])

ژباړه : دوی خپل علماء او تارک الدنیا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدایان ګڼلي دي.

غیرمقلدین به پرته له دې څخه ،چي په جواب کي لاندي خبره وکړي بله دلیل نه لري:

موږ ،چي داحادیثو په صحت او ضعف کي دجرح او تعدیل دعلماوو او نورو محدیثینو تقلید کوو یوازي یې له دې امله کوو ،چي دوی دفن ماهرین بولو مستقل بالذات ددوی اطاعت واجب نه بولو . حقیقت دادئ ،چي دڅوند یوه برخه هم دتقلید څخه خالي نه ده که ،چیري تقلید په پوره ډول منعه کړل سي نو ددین او دنیا دواړه کارونه به یو هم پر مخ ولاړ نه سي.

دحضرت عدی بن حاتم رضي الله عنه حدیث

[1]: توبة ، اية : ۳۱.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کوم کسان ،چي دتقليد څخه مخالف دي هغو لاندي دعدي بن حاتمﷺ حديث ددليل په توګه زيات بيانوي:

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ يَا عَدِيُّ اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الْوَثَنَ وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةٌ { اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ } قَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ.[1]

ژباړه : حضرت عدي بن حاتمﷺ فرمايي: زه درسول اللهﷺ حضورته راغلم زما دسرو زرو صليب په غاړه و ، رسول اللهﷺ راته وفرمايل : اې عدي! دا بت وغورځوه او ما واورېدل ،چي رسول اللهﷺ لاندي مبارک آيت لوستی:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.[2]

ژباړه : اهل کتابو خپل علماء او تارک الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدايان ګڼلي دي.

بيا رسول اللهﷺ وفرمايل: اهل کتابو دخپلو علماوو او راهبانو پرستش نه کاوه بلکي کله ،چي به هغو کوم شي ورته حلال کړ، دوی به هم حلال ورته ويل او کوم شی ،چي به علماوو او راهبانو ورته حرام کړ، دوی به هم حرام ورته ويل.

حقيقت دادئ ،چي ددغه حديث دتقليد دامامانو سره هيڅ اړه نسته دراهبانو او امامانو توپير په پوره ډول سره بيان سو لکه دمخکني اعتراض په جواب کي چي يې سپيناوی وسو خو دلته فقط دومره خبره

---

[1]: رواه الترمذي، ح: ۳۰۲۰.

[2]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتول لازمي بولم ،چي درسول اللهﷺ مبارک ارشاد دهغه اهل کتابو په اړه دئ ،چي هغو دحلالو او حرامو واک او اختیار خپلو عالمانو او راهبانو ته ورکړی وو ، هغو خپل راهبان او پادریان دخپل قانون شارح نه بلکي بالذات دقانون جوړونکي بلل او دا يې عقیده وه ،چي ددوی پادریان او راهبان بېخي دهر ډول ګناه څخه معصوم اوپاک دي، دوی دحلالو او حرامو پوره اختیار خپلو پادریانو او راهبانو ته ورکړی و، دلاسپیناوي په موخه ویلای سو ،چي انسائیکلوپیډیا برناټانیکا دپاپ دصلاحیتونو په اړه داسي لیکي:

پاپ دعقایدو اړونده دمقتدر اعلي په حیثیت سره دهغه دلیل (AUTHORITY) او هغه دسپېڅلتیا (Infallblity) لرونکی دئ ،چي ټولي کلیسا ته په مجموعي توګه حاصل دئ ځکه پاپ دقانون جوړونکی (legislstor) ، همدا ډول دقاضي په څېر پور ه اختیارات لري ،چي دکلیساوو اجتماعي کونسل ،چي يې لري. دپاپ اقتدار اعلي اوحقوق لازمي دي په دې ډول ،چي دی دهر ډول ګناه څخه معصوم وګڼل سي او داحق ورکړل سي ،چي دټولوعقیده والو دعقاید اختیار لرلای سي او تغیر پکښي راوستلای سي.([1])

همدا ډول په پورتنی کتاب کي دپاپ دمعصومیت تشریح داسي سوې ده:

[1]: انسائیکلوپیډیا برناټانیکا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله پاپ ، سنة ۱۹۵۰.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رومن كاتوليک چرچ) دپاپ په پوره معصوميت قايل دئ ، بنسټيز مفهوم يې دادئ ،چي پاپ كله دټولو اهل عقيده لپاره كوم فرمان صادر كړي حتمي ده ،چي پاپ به هيڅ ډول غلطي نه وي كړې. (۱)

۱: تاسو وګورئ ،چي عيسايانو خپلو پاپانو ته كوم صلاحيتونه وركړي وه او اوس يې هم وركوي ، ايا ددې صلاحيتونو نسبت دمجتهدينو امامانو سره كېداى سي؟ (معاذ الله) هيڅكله نه. انساكلوپيډيا برناټيكا پاپ د پوره حجت په توګه مني او زموږ دامامانو قول هيڅكله په شريعت كي د حجت په توګه نه منل كېږي لكه دكتاب په پيل كي،چي دتقليد په تعريف كي داخبره ښخي ثركنده سوه.

۲ : پاپ په پوره توګه داسي اختيار لري ،چي دټولو اهل عقيده لپاره داسي فرمان صادر كي ،چي په پوره ډول نافذ سي ددې برعكس مقلدين دمجتهدينو تقليد په عقايدو كي ښخي نه مني.

۳ : پاپ په خپل عيسايي مذهب كي دقانون جوړونكي په توګه منل سوى دئ خو په اسلام كي مجتهد ښخي ددې حق نه لري ،چي قانون جوړونكى وبلل سي بلكي دشرعي قانون شارح بلل كېږي لكه مخكي ،چي يې پوره تفصيلي بيان تېر سو.

۴ : عيسويان خپل پاپان ښخي معصوم او پاک ګڼي خو ټول مقلدين عقيده لري ،چي زموږ دامامانو اجتهاد هر ډول ،چي وي ددې امكان سته ،چي پكښي سهو او خطا راسي يعني خپل امامان په يقيني ډول سره معصوم نه ګڼي بلكي ظنا يې معصوم ګڼي.

---

[1]: انسائيكلوپيډيا برناټانيكا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله معصوميت. (AUTHORITY)

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ : په عيسوي مذهب کي پاپ پوره اختيار لري ،چي دخپلو اهل عقيده په عقايدو کي تغير راولي او بيا اهل عقيده هيڅ حق نه لري ،چي يو وړېښته مخالفت وکړي خو ددې څخه برخلاف زموږ په مذهب کي مقلد ته ددې مجال سته ،چي په خاصو وختونو کي دخاصو شرطونو په وجود کي خپل مذهب پرېږدي لکه مخکي ،چي يې بيان دتقليد ددرجو تر عنوان لاندي وسو.

که څوک پورته پنځه فرقونه مطالعه کړي نو ثابته به سي ،چي زموږ دتقليد او دعيسايانود تقليد ترمنځ دمځکي او اسمان فرق دئ نو داچي دومره فرق سته نو بيا څنګه څوک پر موږ باندي دعدي بن حاتم ﷺ حديث تطبيقوي دا بيا جلا خبره ده ،چي څوک په تقليد کي دومره جامد وي ،چي په هيڅ صورت کي دخپل امام خبره نه پرېږدي قرآن او حديث يې بېخي هېر وي خپل مجتهد قانون جوړونکی بولي اودخپل امام په اړه داسي عقيده لري لکه عيسويان ،چي يې دپاپ په اړه لري په داسي حالت کي نو بيا هيڅ شک نسته ،چي دعدي بن حاتم ﷺ حديث پر داسي چا باندي صادق دئ او هغه وعيد دغسي کس لره هم سته.

دحضرت عبدالله بن مسعود ﷺ سپيڅلي وينا

۴ : غير مقلدين زيات ځايونه دعبدالله بن مسعود ﷺ حديث هم ددليل په توګه وړاندي کوي ،چي دی مبارک فرمايي:

لايقلدن رجل رجلا دينه ان آمن ، آمن وان کفر ، کفر.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : خامخا دي يو كس دبل كس په دين كي داسي تقليد نه كوي ،چي هغه ايمان راوړي دی هم ايمان راوړي كه هغه كافر سي نو دی هم كافر سي.

غير مقلدين دتقليد په بدي كي دابن مسعود ﷺ پورته وينا بيانوي ، ددوی څخه زموږ سوال دادئ ،چي دغه تقليد ،چي ابن مسعود ﷺ بيان كړی دئ دې ته څوک جايز تقليد وايي؟ ځكه دغه تقليد په ايمانياتو كي دئ او موږ وړاندي څو ځلي ويلي وه ،چي په ايمانياتو كي تقليد كول جايز نه دئ داچي دشرعي احكامو دمعلومولو لپاره داسلافو تقليد دئ په دې اړه خپله دعبدالله بن مسعود ﷺ لاندي مبارک ارشاد مطالعه كړئ:

وعن ابن مسعود قال : من كان مستنا فليسن بمن قد مات فإن الحي لا تؤمن عليه الفتنة . أولئك أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم كانوا أفضل هذه الأمة ... فاعرفوا لهم فضلهم واتبعوهم على آثارهم وتمسكوا بما استطعتم من أخلاقهم وسيرهم فإنهم كانوا على الهدى المستقيم .(۱)

ژباړه : كوم كسان ،چي اتباع كول غواړي نو دهغه چا پيروي دي وكړي ،چي وفات سوي دي ځكه پر ژوندو باندي ددې باور نه سي كېدای ،چي دوی به په فتنه كي نه اخته كېږي، هغه كسان ،چي پيروي يې بايد وسي هغه درسول الله ﷺ اصحاب دي ، درسول الله ﷺ اصحاب دده ﷺ دامت غوره خلک دي ... نو تاسو دهغو قدر وپېژنئ ، ددوی دآثارو پيروي وكړئ څو ،چي مو په توان وي ددوی داخلاقو او سيرت پوره پابندي وكړئ ځكه دوی هغه خلک دي ،چي پر سيده لاره باندي برابر دي.

---

(۱): مشكوة المصابيح ، ج : ۱ ، ص: ۳۲ باب الاعتصام بالكتاب والسنة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهدينو امامانو ويناوي

۵: ځيني غير مقلدين خلک ددليل په توګه دامامانو داخبره هم کوي ،چي مجتهدين امامان خپله داخبره کوي ،چي تاسو تر هغه بريده زموږ خبره مه منئ ‌ ثو ،چي دليل مو نه وي معلوم کړی او که زموږ خبره دحديث ثخه مخالفه وه پر دېواله يې وغورځوئ نو بيا تاسو ولي ددوی خبره ټينګه نيولې ده او دليل يې نه معلوموئ؟

دپورته خبري اړونده که په انصاف او حقيقت خوښوني سره نظر وسي نو معلومه خبره ده ،چي دامامانو خطاب هغه کسانو ته دئ ،چي هغوی خپله مجتهدين او داجتهاد شرطونه پکښي موجود وي ، هغه کسانو ته يې خطاب نه دئ ،چي هغوی داجتهاد دوړتيا ثخه محروم وي لکه شاه ولي الله رحمه الله ،چي په دې اړه ليکي:

انما يتم فيمن له ضرب من الاجتهاد ولو في مسئلة واحدة وفيمن ظهر عليه ظهورا بينا ان النبي ﷺ امر بكذا ونهي عن كذا وانه ليس بمنسوخ اما بان يتتبع الاحاديث واقوال المخالف والموافق في المسئلة او بان يرى جما غفيرا من المتبحرين في العلم يذهبون اليه ويري المخالف له لايحتج الا بقياس او استنباط او نحو ذالک فحينئذ لاسبب لمخالفة حديث النبي ﷺ الا نفاق خفى او حمق جلى.([1])

ژباړه : د امامانو دا ويناوي دهغه چا په اړه صادقيږي ،چي په اجتهاد کولو کي ثه وړتيا ولري که ثه هم دده دغه وړتيا په يوه مسئله کي وي او هغه ثوک ،چي ده ته درسول الله ﷺ بيان ثرګند وي ،چي رسول الله ﷺ دفلاني شي امر کړی دئ او دفلاني شي ثخه يې منعه کړې ده

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ، ص : ۱۵۵ ، باب حكاية الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ورته څرګنده وي ،چي درسول اللهﷺ دغه حديث منسوخ نه دئ ، يا دټولو حديثو دڅېړني وروسته ، دټولو موافقو اومخالفو دلايلو دمعلوماتو وروسته دې پايلي ته رسېدلی وي ،چي ددې حديث دنسخي لپاره هيڅ دليل نسته، اويا يوه لويه ډله دجيدو علماوو ويني ،چي عمل په کوي او ورته څرګنده سي ،چي ددې حديث څخه مخالفت که څوک کوي دقياس پرته بل هيڅ دليل نه لري په داسي حال کي،چي درسول اللهﷺ دحديث څخه مخالفت دپټ منافقت او بې عقلۍ پرته بل شی نه سي جوړېدای.

په هر صورت پورتنۍ خبره ښخي څرګنده ده ،چي نور څرنګوالي ته هيڅ اړتيا نه لري . که ،چيري دامامانو پورتنۍ خبره په دې معنا وي ،چي تقليد ښخي جايز نه دئ نو ددوی خپل ژوند دداسي ډېرو پيښو څخه ډک دئ ،چي خلکو به ددوی څخه پوښتني کولې دوی به دڅه دليل پرته جوابونه ورکول که ،چيري تقليد ددوی په آند جايز نه وای نو دوی به ددې تقليد سبب نه جوړېدای.

همدا ډول ددوی نوري هم داسي ډېري ويناوي سته،چي دهغو څخه په ښکاره څرګنديږي ،چي دوی دعامو خلکو لپاره تقليد لازمي بولي دساري په ډول ددوی مبارکانو څو ويناوي رانقلوو:

۱ : په کفاية شرح هداية کي ليکل سوي دي:

واذا كان المفتي علي هذه الصفة فعلي العامي تقليده وان كان المفتي اخطا في ذالک ، ولامعتبر بغيره هكذا روي الحسن عن ابي حنيفة رحمه الله وابن رستم رحمه الله عن محمد رحمه الله وبشير بن الوليد رحمه الله عن ابي يوسف رحمه الله.([1])

[1] كفاية شرح هداية ، كتاب الصوم ، ماخوذ من خير التنقيد ، مؤلفه حضر ت مولانا خيرمحمد صاحب رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که ،چيري په مفتي کي دا صفت موجود وي يعني مجتهد وي نو په عامي سړي باندي يې تقليد لازم دئ ، که څه هم مفتي خطاوتلی وي، همدا خبره امام حسن رحمه الله دامام ابو حنيفة رحمه الله څخه ، ابن رستم رحمه الله دامام محمد رحمه الله څخه او بشير بن وليد رحمه الله دابويوسف رحمه الله څخه رانقل کړې ده.

۲: دامام ابويوسف رحمه الله داخبره مخکي تېره سوې ده ،چي دی فرمايي:

علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.([1])

۳ : دامام احمد بن حنبل اړونده علامه ابن تيمية رحمه الله داسي نقل کړی دئ:

ويامر العامي بان يستفتي اسحق رحمه الله واباعبيد رحمه الله واباثور رحمه الله وابامصعب رحمه الله وينهي العلماء من اصحابه كابي داود رحمه الله وعثمان بن سعيد رحمه الله وابراهيم الحربي رحمه الله و ابي بكر الاثرم رحمه الله وابي زرعة رحمه الله وابي حاتم الجستاني رحمه الله ومسلم رحمه الله وغيره ان يقلدو احدا من العلماء ويقول عليكم بالاصل بالكتاب والسنة(۲)

ژباړه : امام احمد بن حنبل رحمه الله عامو خلکو ته امر کاوه ،چي د اسحق رحمه الله ، اباعبيد رحمه الله ، اباثور رحمه الله او ابامصعب رحمه الله څخه دمسئلو پوښتني وکړي او خپل ملګري يې لکه ابي داود رحمه الله ، عثمان بن سعيد رحمه الله ، ابراهيم الحربي رحمه الله ، ابي بکر الاثرم رحمه الله ، ابي زرعة رحمه الله ، ابي حاتم الجستاني رحمه الله ، مسلم رحمه الله او داسي نور يې دتقليد کولو څخه منعه کول او هغو ته به يې امر کاوه ،چي تاسوته واجب ده ،چي دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط وکړئ.

---

[1]: هداية ، ج : ۱ ، ص : ۲۲٦ ، باب مايوجب القضاء والكفارة.

[2]: فتاوی ابن تيمية ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعلامه ابن تيمية رحمه الله دپورتني عبارت څخه په څرګندو الفاظو معلوميږي ،چي هغه کسان دتقليد څخه منعه کړل سوي دي ،چي دامام احمد بن حنبل رحمه الله خاص شاګردان وه ،جليل القدره محدثين وه او په پوره ډول يې ددې وړتيا درلوده ،چي خپله اجتهاد وکړي ، هغه کسانو ته ،چي داجتهاد وړتيا نه لري نه يوازي ،چي دتقليد اجازه ورته سوې ده بلکي دتقليد کولو امر ورته سوی دئ اودا ورته ويل سوي دي ،چي تاسو شرعي مسئلې ديادو علماوو څخه پوښتئ.

دعامو خلکو لپاره تقليد واجب دئ دا وجوب يې داسي اتفاقي امر دئ ،چي دمعتزله ډلې پرته هيچا مخالفت ورسره نه دئ کړی لکه ،چي علامه سيف الدين آمدي رحمه الله ليکي:

العامي ومن ليس له اهلية الاجتهاد وان كان محصلا لبعض العلوم المعتبرة في الاجتهاد يلزمه اتباع قول المجتهدين والاخذ بفتواه عند المحققين من الاصوليين ومنع من ذالک بعض معتزلة البغداديين.([1])

ژباړه : عامي سړی او هغه چاته ،چي داجتهاد وړتيا نه لري که څه هم په ځينو معتبرو علومو کي مهارت لري ـ واجب ده چي دمجتهدينو پيروي وکړي ، په فتوا يې عمل وکړي ، دمحقيقينو اصولينو علماوو همدا مسلک دئ، البته ځينو بغداد والو معزلوو ددې کار منعه کړې ده.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله وروسته تر دې ،چي دعامي سړي لپاره يې دتقليد وجوب بيان کړی دئ ليکلي يې دي :

---

[1] احکام الاحکام للامدي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۱۹۷ ، قاعده نمبر: ۴ ، باب نمبر : ۳ ، مسئله نمبر : ۲ ،دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: المستصفى للامام غزالي رحمه الله ، ج :۲ ، ص : ۱۲۴ ، فن نمر : ۲، قطب نمبر : ۴.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحكى عن بعض المعتزلة انه قال لايجوز للعامي العمل بقول العالم حتى يعرف علة الحكم ... وهذا غلط لانه لاسبيل للعامي الي الوقوف علي ذالک الا بعد ان يتفقه سنين كثيرة ويخالط الفقهاء المدة الطويلة ويتحقق طرق القياس ويعلم ما يصححه ويفسده ومايجب تقديمه علي غيره من الادلة وفي تكليف العامة بذالک تكليف ما لايطيقونه ولاسبيل لهم اليه.([1])

ژباړه : دځينو معتزلوو څخه داسي حكايت سوى دئ ،چي عامي سړي ته دعالم په قول باندي عمل كول جايز نه دي څو ،چي دهغه حكم علت ورته معلوم سوى نه وي... او دامسلک غلط دئ ځكه عام سړى بېخي ددې لاره نه لري ،چي پر علت باندي علم راولي مگر وروسته تردې ،چي ډېر كلونه علم حاصل كړي او ډېره زمانه دفقهاوو كرامو سره واوسيږي ، دقياس طريقې زده كړي ، همدا ډول صحيح او فاسد قياس سره توپير كړي او داورته معلومه سي ،چي كوم دليل تر دوهم دليل مقدم دئ داډول تكليفونو دعامو لپاره ناشوني دي او ددوى دتوان څخه وتلى كار دئ.

يوه خبره دیادوني وړ ده هغه داچي په كوم چا كي ،چي داجتهاد اوصاف موجود وي ايا دغسي كس ته تقليدكول جايزدي كه يا؟ په جواب كي بايد وويل سي ،چي په دغه تقليد كي دعلماوو اختلاف دئ لكه علامه خطيب بغدادي رحمه الله ،چي دسفيان ثوري رحمه الله مسلک رانقل كړى دئ ،چي دده له آنده دغه تقليد جايز دئ ، دامام محمد رحمه الله مسلک هم دادئ ،چي يوڅوک تر دده زيات عالم و تقليد كول يې جايز دي خو علامه ابن تيمية رحمه الله بيا دداسي چا لپاره تقليد جايز نه بولي لكه سفيان ثوري رحمه الله ،چي دئ ، همدا ډول دامام شافعي او امام احمدبن

[1]: الفقيه والمتفقه للخطيب البغدادي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۶۹ ، ط: دارالافتاء رياض.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنبل له آنده هم پورته تقليد يعني دمجتهد لپاره تقليد كول ناجايز بولي.(۱)
مولانا عبدالحي لكهنوي رحمه الله دشمس لائمة حلواني په ترجمه كي دا قول رانقل كړی دئ ،چي فرمايي:
وقد روي عن الامام الاعظم رحمه الله جواز التقليد المجتهد بمن هو اعلم منه.(۲)
ژباړه : دامام اعظم رحمه الله څخه روايت سوی دئ ،چي مجتهد ته دداسي چا تقليد جايز دئ ،چي هغه تر ده زيات عالم وي.
ددغه موضوع پوره تفصيل داصول فقه په كتابونو كي موجود دئ. (۳)
حاصل داچي هغه څوک ،چي مجتهد وي دده لپاره تقليد كول جايز دي او كه نه دي؟ په دې موضوع كي دعلماوو ترمنځ اختلاف سته او داچي غير مجتهد به تقليد كوي په دې موضوع كي دځينو معتزلوو پرته بل هيچا اختلاف نه دئ كړی بلكي دعام سړي لپاره تقليد كول ښخي لازم دئ.

عام سړی به څنګه مجتهد پېژني؟

٦: موږ دكتاب په پيل كي ويلي وه ،چي ددواړو ډولونو تقليد حقيقت دادئ ،چي څوک خپله مستقيمًا دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط

۱: فتاوی ابن تيمية رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.
۲: التقليقات السنية علي تراجم الحنفية ، ص: ۹۶ ، دخير التنقيد څخه اخيستل سوی.
۳: لكه فواتح الرحمت شرح مسلم الثبوت ، ص : ۱۳۰. المستصفي للغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲۱ ، فن نمبر : ۱ ، قطب نمبر : ۴.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه سي کولای نو هغه به دبل عالم ،چي دغه کار کولای سي تقليد به يې کوي او دده پر فهم ، بصيرت او استنباط به اعتماد کوي.

پردې خبره باندي ځينو خلکو دانيوکه کړې ده ،چي څوک ديو چا تقليد کوي يعني يو عام او ناپوه سړی ،چي کله ديو چا تقليد کوي نو دی به څنګه معلوموي ،چي دغه کس يقيناً عالم او مجتهد دئ او ددې وړتيا لري ،چي دقرآن او حديث څخه مستقيمًا دمسئلو استنباط وکړي؟([1])

دېوتني سوال په جواب کي يوازي موږ دامام غزالي رحمه الله لاندي عبارت رانقلوو او لاندنی عبارت دجواب لپاره کافي بولو :

فان قيل... العامي يحكم بالوهم ويغتر بالظواهر وربما يقدم المفضول علي الفاضل فان جاز ان يحكم بغير بصيرة فلينظر في نفس المسئلة وليحكم بما يظنه ، فلمعرفة مراتب الفضل ادلة غامضة ليس دركها من شان العوام؟ وهذا سوال واقع ولكنا نقول : من مرض له طفل وهو ليس بطبيب فسقاه دواء برايه كان متعديا مقصراضامنا ولو راجع طبيبا لم يكن مقصرا ، فان كان في البلد طبيبان فاختلفا في الدواء فخالف الافضل عد مقصرا ويعلم فضل الطبيبين بالتواتر الاخبار وباذعان المفضول له وبتقديمه بامارات تقيده غلبة الظن فكذالک في حق العلماء يعلم الافضل بالتسامع وبالقرآئن عن نفس العلم ، والعامي اهل له فلاينبغي ان يخالف الظن بالتشهي ، فهذا هوالاصح عندنا ولاليق بالمعني الكلي في ضبط الخلق وبلجام التقوي و التكليف. ([2])

ژباړه : که دانيوکه وسي ،چي عام خلک په اوهامو فيصلې کوي او په ظاهري شيانو باندي دوکه کېږي ، کله داسي هم وي ،چي مفضول تر فاضل غوره ګڼي اوس نو که دبصيرت پرته دپرېکړي اجازه ورکړل سي

---

[1]: تحريک ازادي فکر ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله ليکنه. ص : ۱۴۰

[2]: المستصفي للامام الغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲٦ ، ط : مصر ، سنة ۱۳۵٦ ، قبيل الفن الثالث من القطب الرابع.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اصل مسئله کي هم په خپل ظن او ګومان سره فيصله کوي ځکه داصل مسئلې په درک کي ډېرو پېچلو او ګرانو دلايلو ته اړتياسته او دا کار عوام خلک نه سي کولای؟

دپورته سوال په جواب کي بايد ووايو ،چي که ديو سړي زوی ناجوړه سي ،خپله طبيب نه وي او په خپله رايه او نظر باندي زوی ته دوا ورکړي په دغه وخت کي نوموړی کس ته ظالم اوتېری کونکی ويل کېږي ک،چيري يې زوی ته بدي پايلي ورسېدې دی يې مسؤل دئ خو که دغه سړی خپل ناروغه زوی طبيب ته بوزي بيا پرده باندي هيڅ الزام اونيوکه نسته ، همدا ډول ک،چيري په ښار کي دوه طبيبان وي ، يوطبيب تکړه وي ، بل کمزوری وي او په خپل منځ کي په نظر کي اختلاف ولري په دغه کي که نوموړي سړي دتکړه طبيب پرځای خپل ناروغه زوی کمزوري طبيب ته وروستی بيا تر نيوکي او الزام لاندي دئ، داچي عام سړي ته به تکړه طبيب ځنګه معلومېږي ښکاره خبره ده ،چي دتکړه طبيب تکړه والی په مشهرو او متواتر خبره سره معلومېږي اويا داچي يو طبيب دهغه بل طبيب نظر او خبره ومني دستي معلومېږي ،چي هغه طبيب تکړه دئ ،چي خبره يې ومنل سوه ، دطبيب دمعلومېدو لپاره دغه دوې علامې دي ،دې ته ورته نوري هم ډېري علامې لري ،چي يو عام سړی دتکړه طبيب مهارت او پوهه ځانته په معلوموي.

دعلماوو اړونده هم دغسي پرېکړه ده يعني داچي ديوه عالم مهارت او تکړه والی دده دمشهورو او متواترو ننبو څخه ثرګنديږي ، عام سړي ته لازمه نه ده ،چي دعالم دعلم دي پوره تحقيق وکړي اونه هم کولای سي، همدا لامل دئ ،چي که عام سړي ته يو عالم په خپل ګومان او نظر ښه ورغلی نو ده ته دنفسي خواهشاتو پر بنياد باندي دهغه عالم څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفت پکار نه دئ همدا طریقه زموږ په آند صحیح ده او دالله جل جلاله دمخلوق دقابو کولو لپاره او ددوی په شرعي احکامو کي دپابندۍ لپاره زموږ په آند دغه ډېره غوره طریقه او مناسب طرز العمل دئ.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا تقليد كول عيب دئ؟

۷: دكتاب په پيل كي موږ ډېر داسي روايتونه رانقل كړي وه ،چي داخبره يې ثابتول ،چي تقليد كول داصحابانو په زمانه كي هم رواج و ، داصحابانو په زمانه كي ،چي به كوم كس اجتهاد نه سواى كولاى نو هغه اصحابانو مباركانو ته به يې رجوع كول ،چي هغوى به ښه فقهاء وه او اجتهاد به يې كولاى سواى.

پر پورتنۍ خبره باندي ځيني كسان اعتراض كوي او وايي ،چي تقليد كول اصلاً يو عيب دئ ځكه تقليد هغه وخت كېږي ،چي څوك علم لږ لري كه څوك دغه كار يعني تقليد اصحابانو ته ثابتوي په حقيقت كي دا يو عيب دئ ،چي اصحابانو مباركانو ته يې ثابتوي ، كه څوك دا كار كوي ،چي اصحابانو ته تقليد ثابتوي دا كومه تحفه نه ده ،چي دوى يې اصحابانو ته ثابتوي بلكي دايو عيب دئ (معاذالله) اصحابانو ته ، عيب ثابتول پكار نه دي ځكه څرنګه ،چي ټول اصحابانو عادلان وه همدا ډول ټول اصحابان فقهاء هم وه دوى هيڅ كم علمه نه وه او نه يې تقليد ته اړتيا درلوده.(۱)

حقيقت دادئ ،چي پورتنۍ نيوكه يوه جذباتي نيوكه ده ځكه دانسان لپاره مقلد جوړېدل يا تقليد كول څه دعيب خبره نه ده ځكه الله جل جلاله دفضيلت او عزت معيار تقوا ښودلې ده او فرمايلي يې دي : (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ) يعني په تاسو كي عزت والا هغه څوك دئ ،چي دالله جل جلاله څخه زيات ويرېږي ، الله جل جلاله دعزت معيار افقهكم

۱: تحريك ازادي فكر ، ص: ۱۳۳ تر ۱۳۵.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواعلمکم نه دئ ویلی ، دانسان دفضیلت لپاره دا لازمي نه ده ،چي خامخا به دی مجتهد جوړیږي بلکي دانسان دفضیلت لپاره تقوا لازمي ده او تقوا دفضیلت معیار دئ ، علم او فقه لازمي نه دي یعني داچي که په چا کي یو شرط داجتهاد موجود نه سي لا هم یوه زره عیب نه باندي لګیږي ددین په اعتبار سره ، اصحابان ټوله تقوا لرونکي وه بلکي ټوله په پوره تقوا سره فایز وه همدا لامل دئ ،چي دوی ته تر انبیاؤ وروسته غوره مخلوق ویل سوی دئ خو تر کومه بریده ،چي دفقه اوعلم اړونده خبره ده نو څوک ،چي دا دعوه کوي ،چي اصحابان ټوله دعلم څښتنان وه دا دعوه دقرآن او حدیث څخه ښځي مخالفه ده ځکه الله جل جلاله فرمایي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ (۱)

ژباړه : ولي ددوی څخه یوه ډله دهر قوم څخه نه وزي څو په دین کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم ووېروي ښایي خپل قوم به دا الله جل جلاله دنافرمانۍ څخه وساتي.

په پورتني آیت کي الله جل جلاله اصحابانو رضي الله عنهم ته امر کړی دئ ،چي په تاسو کي دي یوه ډله په جهاده بوخته سي او بله ډله په علم اوپوهه کي بوخته سي، دا الله جل جلاله ددغه وینا څخه په ځرګند ډول معلومیږي ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي یوه ډله په جهادي کارونه باندي اخته وه علم حاصلولو ته فارغه نه وه او بله ډله بیا په علمي کارونو اخته وه ،یعني داچي یوې ډلي به علم نه درلودئ دغه توپیر الله جل جلاله خپله کړی دئ او

(۱): سورة توبة الاية ۱۲۳

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شی ،چي دالهي منشاء سره موافق وي هغه ته عيب ويل ستره ګناه ده ، موږ دداسي ګناه څخه په الله جل جلاله سره پناه غواړو.

همدا ډول په سورة نسآء کي لاندنی آيت ،چي الله جل جلاله فرمايي:

لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ. (النساء، آية ۸۳)

دپورتني آيت په تفسير کي مخکي ويل سوي وه ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي ځينو ته داستنباط اهل ويل سوي وه او هغه اشخاصو ته ،چي اهل يې نه وه هغو ته امر سوی و ،چي دوی ته دي رجوع وکړي يعني داچي الله جل جلاله خپله په قرآنکريم کي ځينو ته داستنباط اهل ويلي دي او ځينو ته يې داستنباط اهل نه دي ويلي.

همدا ډول رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي:

وعن ابن مسعود قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " نضر الله عبدا سمع مقالتي فحفظها ووعاها وأداها فرب حامل فقه غير فقيه ورب حامل فقه إلى من هو أفقه منه([1])

ژباړه : رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي : الله جل جلاله دي هغه کس خوشاله کړي ،چي زما يوه خبره واوري ، وې ساتي او ياد يې کړه بيا يې نوروته ورسول ، ډېر وخت داسي وي ،چي څوک ددين خبره زده کړه مګر دی خپله فقيه نه وي ، ډېر وخت بيا داسي وي خپله څه زده کړي داسي چاته يې ورسوي ،چي هغه تر ده زيات پوه وي.

پورتنی حديث مخامخ او سيده واصحابانو رضي الله عنهم ته خطاب دئ ، په پورتني حديث کي دوې خبري څرګندي سوي دي لومړی خبره داده ،چي ډېر وخت داسي کېدای سي ،چي څوک حديث ياد کړي مګر خپله فقيه (عالم) نه وي ، دوهمه خبره داده ،چي څوک که فقيه يعني عالم نه وي نو

[1]: رواه ابوداود و ابن ماجة ، واحمد و ترمذي ، والدارمي عن زيد بن ثابت.مشكوة ، ج ۱ ص : ۳۵، كتاب العلم ، الفصل الثالث.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې معنا دانه ده ،چي دغه کس نو عيب لرونکی دئ ځکه رسول الله ﷺ دغسي کس ته خپله دخوشالی دعا کړې ده.
حقيقت دادئ ،چي درسول الله ﷺ دمبارک مجلس څخه ډېر خلک برخمن سوي او مستفيد سوي دي خو داخبره هم بايد دياد څخه ونه باسو ،چي درسول الله ﷺ په مجلس کي دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه په څېر خلک هم وه ، دحضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة بن صخرة رضي الله عنه په څېرپاک نفسه او سپېڅلي انسانان هم وه ، حضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة رضي الله عنه که څه هم ددوی په پاکی اوسپېڅلتيا کي هيڅ شک نسته ، دومره لوی مقام لري ،چي تردوی وروسته په زرهاوو علماوو او سپېڅلي انسانان دي ترقربان وي مګر دوی په علم او مقام کي دداسي اصحابانو رضي الله عنهم سره په يو شان نه وه لکه حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه ،که څوک دوی ته دحضرت ابوبکر رضي الله عنه ،حضرت عمر رضي الله عنه ، حضرت عثمان رضي الله عنه او حضرت علي رضي الله عنه سره برابرمقام ورکوي دا ښکاره ضلالت دئ.
دلاسپيناوي په موخه بايد وويل سي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم شمېر يو سل څلوريشت زره دئ مګر ابن قيم رحمه الله دوينا مطابق يوازي ددوی څخه ديوسل او دېرشو په شاوخوا کي اصحابانو څخه دفتوا ورکول ثابت دي (۱)
دافکر هم په څرګند ډول غلط دئ اوداصحابانو رضي الله عنهم دمزاج څخه هم ليري دئ ،چي ګويا داصحابانو رضي الله عنهم لپاره يودبله پوښتنه کول عيب و ،

(۱): اعلام الموقعين ، ج : ۱ ، ص : ۹

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکي اصحابانو رضي الله عنهم به يو دبله پوښتني سره کولې لکه مخکي ،چي يې ډېر مثالونه تېر سول ، هم هلته دي دغه مثالونه وکتل سي.

په اصحابانو رضي الله عنهم کي دالله جل جلاله څخه وېره دومره زياته وه ،چي کله به په يوه مسئله کي شکمن سوه نو هغه مسئله يې دهر چا څخه پوښتله په دې پوښتنه کي يې هيڅ دريغ نه کاوه آن تردې ،چي ځينو اصحابانو رضي الله عنهم دتابعينو څخه هم علم زده کاوه دمثال په ډول علقمة بن قيس نخعي رحمة الله عليه يو تابعي دئ دابن مسعود رضي الله عنه شاګرد دئ مګر داسي تابعي دئ ،چي ډېرو اصحابانو رضي الله عنهم دمسئلو په زده کړه کي ده ته رجوع کول.(۱)

په هر صورت داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دتقليد کولو کوم مثالونه مخکي تېر سول هغه له دې امله نه منل ،چي که يې ورته ثابت کړو نو دا به معاذ الله پر اصحابانو رضي الله عنهم باندي عيب سي داسي فکر غوره او صحيح کار نه دئ.(۲)

۱: تذکرة الحفاظ للذهبي رحمة الله عليه وحلية الاولياء لابي نعيم رحمة الله عليه.

۲: يادونه : داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دفقه ا و غير فقه کوم توپير وسو هغه يوازي ددې لپاره وسو ،چي دغير مقلدينو ځانګړی اعتراض په دفع سو ،چي نه علم داصحابانو په اړه عيب نه دئ او کومه خبره ،چي عيسي بن ابان رحمة الله عليه کړې ده ،چي دغير فقه صحابي حديث که دقياس څخه مخالف و دقبول وړ نه دئ دغه خبره زياتو محققينو علماؤ رد کړې ده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقلید او خواهش پرستي

۸: مخکي موږ وویل ،چي په حقیقت کي شخصي او مطلق تقلید دواړه جایز دي او دواړه داصحابانو ﷺ څخه ثابت دي یعني داچي یو ځوک کولای سي ،چي مطلق تقلید وکړي او که شخصي تقلید کول غواړي هم یې کولای سي پردې خبره باندي ځینو خلکو داسي عجیب او غریب اعتراض کړی دئ ،چي په ټول پاکستان ،چي زیات خلک حنفیان دي یعني دحنفي مذهب پیروان دي ، په پاکستان کي ،چي کوم دموسیقۍ او نڅا کړني ترسره کېږي ددې ټولو مشري دحنفیانو په لاس کي ده یعني داچي کومي ناروا کړني په پاکستان کي ترسره کېږي کنټرول او ضبط یې زیات ځایونه دحنفیانو په لاس کي دئ ، که شخصي تقلید په رښتیني ډول دخواهشت پرستۍ علاج وي نو بیا به ولي دغسي ناروا کړني ځای پرځای کېدلای؟([1])

دپورتنۍ نیوکي اړونده په پوره ادب سره عرض کوو ،چي کوم کس ،چي دالله جل جلاله او رسول ﷺ داحکامو په خلاف ګناه کولو او ناروا کړنو ترسره کولو ته ملا تړلې وي ، په دې باور وي ،چي زما کړني ګناوي دي خو زه یې کوم ، دداسي خواهش پرستۍ علاج نه په تقلید سره کېږي او نه بېله تقلیده کېږي اوس لویه بدبختي داده ،چي خلکو تردې لوړو خواهش پرستیو ته ملا تړلې ده هغه داچي ډېر خلک په دې هڅه کي دي ،چي سود ، قمار ، بې حجابۍ شراب او داسي نورو حرامو کړنو ته په اسلام کي روا والی ثابت کړي ، په پوره زور او توان سره

[1]: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۴۶

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لپاره زیار باسي ،چې موسیقۍ ، نڅا ، شرابو او بې حجابۍ لپاره په خپل نظر سره کوم شرعي دلیل پیدا کړي ، په ټوله اسلامي نړۍ کې ددې کړنو لپاره زیارونه ایستل کېږي آن تردې ،چې په زیاتو ځایونو کې لوی ، لوی اداري ددې لپاره خلاصې سوي دي ،چې دڅېړني په پایله کې دپورته ناروا کړنو لپاره کومه شرعي لاره پیدا کړي او دغه هڅې هغه وخت راپیل سوې ،چې لومړی یې تقلید ته شا کړه یعني داچې لومړی یې تقلید منعه وباله او بیا یې هڅه وکړه ،چې دتقلید ددېوال تر نړېدو وروسته په خپل فکر څه داسې دلایل پیدا کړي ،چې دهغه په مټ دناروا کړنو لپاره کومه کمزورې لاره پیدا کړي دا هر څه هغه وسوه ،چې خلکو تقلید منعه وباله ، دپخوانیو علماوو تقلید ته یې شرک او کفر ووایه او خلکوته یې دا په نظر کي ورکړل ،چې اسلام دتقلید پرځای خلکو ته دنظر ازادي ښیي.

حقیقت دادئ ،چې تر کومه پوري په اسلامي نړۍ کې شخصي تقلید رواج و ، خلکو یوازي دشخصي تقلید لاره نیولې وه تر هغه مهاله پوري هیڅا دپورتنیو ناروا کړنو دحلالوالي لپاره دلاوري نه سوای کولای بلکي دغه ناروا لاره ددوی پر وړاندي په ټپه تړلې وه ، کله ،چې په اسلامي نړۍ کې دتقلید دحرمت پروپاګند پیل سو ، تقلید ته حرام او شرک وویل سوه نو ټولو ملحدینو ته دتحریف لاره خلاصه سوه، زیات شمېر اسلامي شعائر دملحدینو ښکار وګرځېدل.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقليد او نوي پيدا سوي مسئلې

۹: پر شخصي تقليد باندي يوه نيوکه او اعتراض دا کېږي ،چي که څوک شخصي تقليد کوي نو په شخصي تقليد سره پر انسانانو باندي کړی راتنګيږي هغه په دې ډول ،چي کومي نوي مسائلي منځته راځي دهغو حل نه کېږي؟

دپورته اعتراض په جواب کي بايد ووايو ،چي مخکي موږ دتبحر في المذهب په موضوع کي داخبره څرګنده کړې وه ،چي دعام سړي او دمتبحر في المذهب دتقليد تر منځ توپير سته لکه ،چي دشخصي تقليد تر عنوان لاندي يوه څانګه (داجتهاد في المسائل) هم ده يعني داچي کومي مسئلې ،چي نوي پيدا کېږي ددغو مسئلو حل دمجتهدينوعلماوو داصولو په رڼا کي دقرآن او حديث څخه استنباطيږي او داجتهاد دغه لړی ،چي دنوو مسئلو اړونده ده په اوس زمانه کي هم جاري ده ، حاصل داچي دنوو مسئلو دحل لپاره هيڅکله کوم خنډ نه دئ واقع سوی او نه به په راتلونکي کي واقع کېږي.

همدا ډول دزمانې او عرف دبدلېدو په صورت کېدای سي ،چي ديوه مذهب علماء دغور او فکر څخه وروسته ،چي دمعاصر خاص اجتهاد اصول پکښي موجود وي ـ مسئلې ته تغير ورکړي ، که داسي وي ،چي کومه مسئله دمسلمانانو دشرعي اړتيا له امله ددې متقاضي وي ،چي په مسئله کي بدلون راسي نوديوه مجتهد له خوا ،چي داجتهاد اصول او ځانګړتياوي پکښي موجودي وي کولای سي ،چي ياد مجتهد همدغه مسئلې ته بدلون ورکړي او دمجتهد پر قول دي پرېکړه وسي البته ،چي هغه اصول پکښي موجود وي کوم ،چي داصولوپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابونوکي ذکر سوي دي لکه ،چي په زياتوځايونوکي حنفي علماوو دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه دقول په خلاف فتوا ورکړې ده دمثال په ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي دقرآنکريم پر ورزده کړه باندي اجرت اخستل حرام دي خو متاخرينو علماوو دزماني دتغير بدلون او شرعي اړتيا له امله خپل مذهب پرېښودئ دقرآنکريم دورزده کړي لپاره يې مزدوري جايزه وبلل همدا ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه له آنده مفقود الخبر ، عنين او متعنت نه سي کولای ،چي مېرمن ځان ځني خلاص کړي خو متاخرينو علماوو په دې ټولو مسئلو کي دامام مالک رحمة الله عليه پر مذهب باندي فتوا ورکړې ده ،چي تفصيل يې مولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه په کتاب (الحلية الناجزة للحلية العاجزة) کي موجود دئ.

په معاصر وخت کي هم که په کومو مسئلوکي دا خبره محسوسه سي ،چي کومه رښتيني خبره ددې تقاضا کوي ،چي تغير دي پکښي راسي نو متبحر علماء کولای سي ،چي دڅلور مذهبونو څخه ديوه مذهب په رڼا کي فتوا ورکړي خو داخبره اړينه ده ،چي تلفيق رانسي يعني داچي دکوم امام مسلک نيم ګړی وا نه خستل سي بلکي دهغه مذهب ټول شرايط په نظر کي ونيول سي ، هر اړخيزه معلومات دي يې راغونډ کړل سي او په پرېکړه کي دي دهغه مذهب علماوو ته رجوع وکړل سي ، دهغو څخه دي پوره تفصيلات واخيستل سي لکه ،چي دالحيلة الناجزة دتصنيف په وخت کي داسي سوي دي ، دوهمه خبره داده ،چي دخپل ځاني فکر پر ځای لازمه داده ،چي دمتبحر في المذهب علماوو سره مشوره وکړل سي او دهغو دمشورې په رڼا کي فيصله وسي.

حاصل داچي شخصي تقليد دمسلمانانو دټولنيزو اړتياوو لپاره خنډ نه دئ بلکي دتقليدپه دايره کي داسي اصول ټاکل سوي دي ،چي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان په غور ، دقت او پوره احتیاط سره دعلماوو په مشورو سره خپلي مسائلي حل کړي.(۱)

حنفي مذهب او په حدیث باندي عمل

۱۰: پر حنفي مذهب باندي يو اعتراض او نيوکه دا هم کېږي ،چي دحنفي مذهب حديث يعني هغه حديث ،چي حنفي مذهب تمسک او استدلال په کوي هغه زياته برخه ضعيف وي؟
ددغه نيوکي په جواب کي بايد ووايو ،چي ددغه نيوکي بنسټ پر تعصب باندي ولاړ دئ ځکه که پر حقيقت باندي سترګي پټي نه سي او په ربنتيني ډول باندي داحنافو علماوو کتابونه وکتل سي نو دغه اعتراض به بېخي پر حنفي مذهب باندي وارد نه سي په ځانګړي ډول که لاندي کتابونه وکتل سي:

۱. شرح معاني الاثار للطحاوي رحمة الله عليه
۲. فتح القدير لابن الهمام رحمة الله عليه
۳. نصب الراية للزيلعي رحمة الله عليه
۴. الجوهر النقي للماردیني رحمة الله عليه
۵. عمدة القاري للعيني رحمة الله عليه

[1]: دمسلمانانو دربنتيني اړتيا په صورت کي دنورو مجتهدينو پر نظر باندي دفتوا ورکول مثالونه دي وکتل سي : رد محتار ج : ۲، ص : ۵۵۶، باب الرجعة ، مطلب التحليل، همدا ډول كتاب الشهادة، ج : ۴ ، ص : ۴۲۰، كتاب الحدود ، حد السرقة ، ص : ۲۱۸، فتاوی عالمگیرية ، باب ثامن ، ج : ۳ ، ص : ۲۷۵ ، كتاب القضاء الحيلة الناجزة للحلية العاجزة ، دمولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه تاليف ، فيض القدير شرح الجامع الصغير ، للمناوي رحمة الله عليه ج : ۱ ، ص : ۲۱۰ حديث اختلاف امتي رحمة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. فتح الملهم لمولانا العثماني رحمة الله علیه
۷. بذل المجهود لمولانا السهارنپوري رحمة الله علیه
۸. اعلاء السنن لمولانا ظفر احمد العثماني رحمة الله علیه
۹. معارف السنن لمولانا البنوري رحمة الله علیه
۱۰. فیض الباري شرح البخاري

په پورتنیو کتابونو کي حنفي مذهب دقرآن او حدیث پر بنسټ پوره دلایل په اصولي او تشریحي ډول سره بیان سوي دي.

پاته دي نه وي، چي څو خبرو یادولو اړین دي، چي دلاندنیو خبرو څخه عبارت دي:

۱ : دا خبره لازمي ده، چي د حدیث صحت او نه صحت یوازي په بخاري او مسلم پوري معلق نه دئ یعني دا چي په صحیحینو کي کوم حدیث نه وهغه نو ضعیف دئ بلکي د حدیث د قوت او ضعف دار مدار پردې باندي دئ، چي د دغه حدیث سند د اصول حدیث د شرایطو سره برابر دئ که یا؟

دبخاري رحمة الله علیه او مسلم رحمة الله علیه څخه ماسوا نورو هم په سلګونو محدثینو احادیث را نقل کړي دي دهغو څخه، چي هر یو د اصول حدیث د شرایطو سره برابر سو هم هغه حدیث صحیح دئ دا خبره هم د یادولو وړ ده، چي کوم حدیث، چي د صحیحینو څخه ماسوا بل کتاب راوړی وي هغه دي مرجوح وبلل سي دا خبره بېخي صحیح نه ده ځکه کله داسي وي، چي یو حدیث د صحیحینو څخه پرته بل کتاب راوړی وي مګر د سند په معیار کي تر صحیحینو لوړ وي د مثال په ډول ابن ماجة په صحاح ستة کتابونو کي شپږم نمبر دئ مګر داسي حدیثونه پکښي سته ، چي د صحیح سند له اړخه د صحیحینو تر حدیثونو لوړ دي.(وګورئ: ماتمس الیه الحاجة)

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لامل دئ کوم حدیث ،چي په صحیحینو کي نه وي یا په شپږګونو صحیحو کتابونو کي دا حادیثو نه وي هغه دي ضعیف وبلل سي، داسي نه ده بلکي که کوم حدیث دصحیح سند له اړخه پیاوړی و همغه حدیث صحیح دئ او کوم حدیث ،چي پیاوړی نه وي همغه حدیث ضعیف دئ ،که ،چیري دغه معیار په نظر کي ونیول سي نو ډېر هغه اعتراضات ،چي ظاهربینه خلکو پر حنفي مذهب باندي کړي دي هغه به له منځه ولاړ سي.

۲ : دوهمه خبره داده ،چي دمجتهدینو علماوو ترمنځ ،چي په مسائلو کي کوم اختلافات سته دهغو بنسټیز سبب دادئ ،چي ددوی داستدلال طرز اوداستنباط طریقه بېله ، بېله ده دمثال په ډول دځینو مجتهدینو طرز استدلال داسي دئ ،چي که په یوه مسئله کي احادیث متعارض سي نو په هغه حدیث دي عمل وسي ،چي سند یې ډېر قوي وي که څه هم نور احادیث سندا قوي موجود وي ، ځیني علمآء بیا ددغو متعارضو احادیثو تشریح داسي کوي ،چي دغه متعارض احادیث بیا سره هم آهنګ سي که څه هم دکمي درجې صحیح یا حسن حدیث اصلي وګنل سي او دصحیح حدیث معنا خلاف الظاهر سي ، دځینو مجتهدینو طریقه بیا داسي وي ،چي په هغه حدیث عمل کوي کوم ،چي اصحابانو اوتابعینو عمل په کړی وي او په نورو کي تاویل کوي.

حاصل داچي دمجتهدینو داستدلال او استنباط طریقې بیلي دي پر هیچا باندي ددې تور نه سي لګېدای ،چي ده نو قوي حدیث پرې ایښی دئ او په ضعیف حدیث یې عمل کړی دئ.

امام ابو حنیفة رحمة الله علیه دحدیثو ترمنځ دتطبیق کوښښ کړی دئ ، که څه هم ځیني به داسي احادیث وه ،چي مرجوح به وه خو ،چي دکوم حدیث معارض به نه و په هغه به ده عمل کاوه که څه هم هغه حدیث به دقیاس

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه مخالف و لکه ده مبارک ،چي په لمانځه کي د قهقهې خندا په کولو داودس دماتېدو پرېکړه کړې ده ، په عسلو کي يې دزکاة دواجبېدو پرېکړه کړې ده او داسي نوري مسئلې هم سته ،چي ده مبارک په ضعيفو حديثونو باندي عمل کړی دئ او قياس يې پرې ايښی دئ.

۳: دريمه خبره داده ،چي دحديثو قوت او ضعف ټاکل دا هم يوه اجتهادي معامله ده همدا لامل دئ ،چي دجرح او تعديل دعلماوو ترمنځ اختلاف سته دمثال په ډول يو حديث ديوه امام له آنده صحيح وي خو دبل امام له آنده بيا ضعيف وي دغه معلومات هغه وخت کېدای سي ،چي څوک داحاديثو کتابونه مطالعه کړي . ډېر وخت داسي وي ،چي يو حديث امام ابو حنيفة رحمة الله عليه صحيح بولي ، داعتماد وړ يې بولي او عمل باندي کوي مګر بل امام بيا هغه حديث ضعيف بللی وي او عمل نه باندي کوي، داچي امام ابو حنيفة رحمة الله عليه خپل مجتهد دئ نو دنورو مجتهدينو ويناوي پرده باندي حجت نه سي کېدای.

۴: ډېر وخت داسي وي ،چي امام ابو حنيفة رحمة الله عليه ته کوم حديث په صحيح سند رسېدلی وي مګر تر ده وروسته بيا کوم ضعيف راوي هغه حديث رانقل کړی وي نو ځکه دوروسته امامانو لخوا دغه حديث ته ضعيف ويل سوي وي په داسي کړنه سره پر امام ابو حنيفة رحمة الله عليه باندي الزام نه سي لګېدای.

۵: کله داسي وي ،چي کوم حديث ته ديوې خاصي طريقې په وجه ضعيف ويل سوي وي خو داغه حديث په بله طريقه سره په قوي سند سره راغلی وي لکه د (من کان له امام فقراة الامام له قراة) حديث ،چي ځينو ديوې ځانګړي طريقې له مخي ضعيف بللی دئ خو داغه حديث په مسند احمد بن مينع رحمة الله عليه کي په صحيح سند سره رانقل سوی دئ.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ : کله داسي وي ،چي يو حديث ضعيف وي مګر دبېلابېلو طريقو او اسانيدو له لاري روايت سوی وي، دبېلابېلو اطرافو او اړخونو له خوا راويانو روايت کړی وي دغه حديث ته محدثين حسن لغيره وايي، که څوک په دغه حديث باندي عمل وکړي نو دا الزام باندي لګېدای نه سي ،چي ګويا ده په ضعيف حديث باندي عمل وکړ.

۷: کله داسي وي ،چي يو حديث ضعيف راوي رانقل کړی وي مګر داخبره اړينه ده بايد وويل سي ،چي هر ضعيف راوي خامخا ضعيف حديث نه رانقلوي کله داسي وي ،چي کوم ضعيف راوي قوي حديث رانقل کړی وي هغه په دې ډول ،چي پر قوت باندي يې قوي قرينه موجوده وي ددغه قوي قرينې په وجه دغه حديث منل کېږي دمثال په ډول يو حديث ضعيف وي مګر ټولو اصحابانو او تابعينو لکه حديث ،چي امر کوي همغسي عمل يې کړی وي لکه د (لاوصية لوارث) حديث ،چي ضعيف راوي رانقل کړی دئ مګر داچي ټولو اصحابانو او تابعينو عمل په کړی دئ نو ځکه امامانو او مجتهدينو منلی دئ او دعمل کولو جوګه يې بللی دئ.

کله خو لاداسي هم وي ،چي ځيني محدثين ضعيف حديث ته پر صحيح حديث باندي ترجيح ورکړي دمثال په ډول درسول الله ﷺ لور بي بي زينب رضي الله عنها لومړی دابوالعاص په نکاح کښي وه ابوالعاص لومړی کافر و وروسته مسلمان سو کله ،چي دی مسلمان سو نو دعبدالله بن عمر رضي الله عنه دروايت له مخي ،چي رسول الله ﷺ خپله لورابوالعاص ته ورکړه نوې نکاح يې ور تړل او نوی مهر يې هم ورته وټاکی ، دعبدالله بن عباس رضي الله عنه په روايت کي راځي ،چي رسول الله ﷺ نوې نکاح نه ده ورتړلې او نه يې نوی مهر ورته ټاکلی دئ بلکي پر هغه زړه نکاح يې پرېښودل يعني داچي بي بي زينب رضي الله عنها دابوالعاص رضي الله عنه سره په هغه زړه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نکاح کي پاته سوه، اوس نو که پورتنيو دوو حديثونو ته وګورو لومړی حديث ضعيف دئ او دوهم حديث صحيح دئ ددغه دوو حديثونو په اړه دامام ترمذي رحمة الله عليه غوندي لوړ محدث داسي پرېکړه کړې ده ،چي دوهم حديث ،چي ضعيف دئ دې ته يې پر لومړی حديث ،چي قوي دئ ترجيح ورکړی ده لامل يې دادئ ،چي په دوهم حديث باندي دټولو اصحابانو او تابعينو عمل و.(۱)

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه هم کله ددغسي قوي قرائنو په وجه په ضعيف حديث عمل کړی وي نو پر ده باندي دا الزام نه سي لګېدای ،چي ګواکي ده نو په ضعيف حديث باندي عمل کړی دئ.

۸: کله داسي وي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په مذهب باندي پوره پوهاوی نه وي راغلی نو ځکه دستي پرېکړه وکړي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب دحديث څخه مخالف دئ حال داچي دده مبارک مذهب دحديث سره عين مطابق وي ، داسي غلطي ويناوي دځينو اهل علمو څخه سوي دي لکه مشهور سلفي عالم مولانا اسماعيل سلفي رحمة الله عليه ،چي دحنفيانو په مذهب کي يې دتعديل الارکان پر حکم باندي اعتراض کړی دئ اعتراض يې په لاندي ډول دئ:

يو سړي درسول الله صلی الله عليه وسلم په حضور کي لمونځ ادا کړ، نوموړي کس په رکوع او سجده کي تعديل او ارام ونه کړ، رسول الله صلی الله عليه وسلم دري ځلي ورته وويل :

صل فانک لم تصل .

۱: وګورئ : جامع الترمذي باب نکاح الزوجين المشرکين اذا اسلم احدهما ، دغه مثال مثال دامام ترمذي رحمة الله عليه دنظر مطابق وړاندي کړل سو او دحنفي مذهب موقف هم لږ ددغه نظر سره توپير لري.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.
يعني داچي ستا لمونځ دصحت له پلوه لمونځ نه دئ درسول الله ﷺ دپورتنۍ لارښوونی پر بنسټ شوافع ،اهل حديث او ځيني نور علماء دافکر کوي ،چي که په رکوع او سجده کي اطمنان رانسي هغه لمونځ صحيح نه دئ او دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب که درکوع اوسجدې توپير وسي نو لمونځ يې صحيح دئ دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر دغه وينا باندي دوی داسي اعتراض کوي ،چي دده مبارک دغه وينا دحديث مخالفه ده ځکه په حديث کي په څرګند ډول وهغه لمانځه ته لمونځ نه وويل سوه ،چي په رکوع او سجده کي يې اطمنان نه و.(۱)
پورته اعتراض ،چي څوک کوي په حقيقت کي دغه کس دحنفي مذهب صحيح ترجماني نه کوي ځکه حنفي مذهب هم دا وايي ،چي که څا په رکوع او سجده کي اطمنان ونه کړ، دهغه کس لمونځ بېرته راګرځول لازمي دئ ، اعتراض کونکي هم دا وايي ،چي که څا په رکوع اوسجده کي اطمنان ونه کړ، لمونځ يې بېرته ر اګرځول لازمي دئ که دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه قول هم داسي سي لکه دوی ،چي وايي نو بيا دوی ولي اعتراض کوي؟ خو يوه خبره ديادولو وړ ده هغه داچي امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په لمانځه کي دفرضونو او واجبونو تر منځ فرق کوي هغه په دې ډول ،چي دی مبارک وايي : کوم شی ،چي په قرآن او يا متواتر حديث باندي ثابت وي هغه فرض دئ لکه رکوع ، سجده او داسي نور ، کوم شی ،چي په احاد اخبار ثابت وي هغه واجب دئ لکه دتعديل دارکانو ، فرض او واجب دواړه په عمل کي يو شی دي يعني

۱: تحريک ازادي فکر ، ص : ۳۲

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي که فرض پاته سي نو لمونځ کونکی به لمونځ بېرته راګرځوي او که واجب پاته سي نو هم به لمونځ کونکی بېرته لمونځ راګرځوي يوازي فرق يې دومره دئ ،چي که چا فرض په لمانځه کي پرېښودئ دغه کس ته تارک الصلوة يعني دلمانځ پرېښودونکی ويل کېږي، ټول لمونځ يې ولاړی بېرته به يې راګرځوي او که چا واجب پرېښودئ تارک الواجب يعني دواجب پرېښودونکی ورته ويل کېږي يعني داچي پرده باندي واجب ده ،چي ديوه واجب دپرېښودو له امله به لمونځ بېرته راوګرځوي ، داخبره دحديث څخه خلاف هم نه ده ځکه دحديث په وروسته برخه کي خپله ددغه خبري څرګندونه سوې ده ځکه په جامع ترمذي کي راغلي دي ،چي کله رسول الله ﷺ وهغه کس ته وفرمايل:

صل فانک لم تصل .

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.

اصحابانو رضي الله عنهم ،چي داخبره واورېدل نو ډېره ګرانه ورته معلومه سوه،چي څوک دلمانځه تخفيف کوي هغه ته دي تارک الصلوة وويل سي ، دلږ وخت وروسته رسول الله ﷺ وهغه کس ته دلمانځه صحيح طريقه وروښوول او دارکانو پر تعديل باندي يې ورته ټينګار وکړاو بيا يې ورته و فرمايل:

فاذا فعلت ذالک فقد تمت صلوتک وان انتقصت منه شيئا انتقصت من صلوتک.

ژباړه : کله ،چي دي دغسي وکړل نو لمونځ دي پوره سو او که دي کوم شی ځني کم کړ نو ستا په لمانځه کي هم کموالی رامنځته کېږي.

حضرت رفاعة رضي الله عنه ،چي دپورتني حديث راوي دئ فرمايي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وكان اهون عليهم من الاولي انه من انتقص من الاولي انه من انتقص من ذالک شيئا انتقص من صلاته و لم تذهب كلها.(۱)

ژباړه : رسول الله ﷺ ،چي وروستى خبره وکړه اصحابانو رضي الله عنهم ته تر لومړى خبري اسانه معلومه سوه يعني داچي که چا کمی وکړ نو په لمانځه کي يې کمی پيدا کېږي او ټوله لمونځ يې نه ځي.

که دپورتني حديث وروستى برخي ته وکتل سي نو په څرګند ډول باندي دحنفيانو دعمل څرګنوالى او تائيدکوي.

دلاسپيناوي په موخه بايد ووايو ،چي حنفيان خو په پورتني حديث باندي بېخي عمل کوي بلکي تر نورو لا ښه په دې حديث عمل کوي هغه خبره بېخي غلطه ده ،چي وايي حنفيان دپورتني حديث څخه په څرګند ډول مخالفت کوي داچي حنفيان په پورتني حديث عمل کوي مخالفت نه ځني کوي پورته واضح سوه او داچي تر نورو يې ښه کوي هغه په دې ډول ،چي حنفيان دحديث په لومړى برخه هم عمل کوي او دپاى په برخه يې هم عمل کوي ځکه دحديث په لومړى برخه کي راځي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، لمونځ به بېرته راګرځوي حنفيان هم دغسي عمل کوي او وايي ،چي څوک په لمانځه کي تعديل ونه کړي هغه به بېرته لمونځ راګرځوي ، همدا ډول دحديث په پاى کي راځي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، ټوله لمونځ يې نه ځي بلکي په لمانځه کي يې نيمګړتيا پيدا کېږي حنفيان هم داسي وايي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، تارک الصلوة نه ورته ويل کېږي بلکي تارک الواجب ورته ويل کېږي يعني داچي پر ده

[1]: جامع الترمذي باب ماجاء في وصف الصلوة

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي ددغه لمانځه بېرته راګرځول دواجب دپرېښودو له امله واجب دي.

که پورتنۍ پوره تشريح ځوک په نظر کي ونيسي نو دا به ورته معلومه سي ،چي که ځوک پر حنفي مذهب باندي دا الزام لګوي ،چي هغوی دحديث ځخه مخالفت کوي نو دا الزام به په ښکاره پر حنفي مذهب باندي زياتی وي.

په هر صورت ډېر وخت داسي وي ،چي په حنفي مذهب باندي ځوک پوه سوی نه وي او پوره ځېړنه يې نه وي کړې نو ځکه اعتراض ورته پيدا سي يعني داچي زيات وخت دا اعتراض منشاء نه تحقيق له امله وي.

که پورته ځو اصول په نظر کي ونيول سي، دحنفيانو دمذهب پوره تحقيق به وسي ، دلايل يې وځېړل سي نو ټولي غلط فهمياني به لمنځه ولاړي سي ،چي وايي ،چي دحنفي مذهب دلايل ضعيف دي ، يا داچي احناف پر احاديثو باندي قياس مخکي کوي.

حقيقت دادئ ،چي يو مجتهد ددې حق لري ،چي دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه سره په يوه مسئله کي اختلاف وکړي او يا دي دده يو دليل ونه مني مګر که ځوک دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه پر مذهب باندي علي الاطلاق دضعف پرېکړه کوي او يا علي الاطلاق دا خبره کوي ،چي په حنفي مذهب کي قياس ته تر حديث ترجيح ورکول کېږي داسي کړنه تر لوی ظلم کمه نه ده.

داخبره ثابته ده ،چي ډېرو وتلو مجتهدينو دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه ستاينه کړې ده خو دلته يوازي ديوه داسي عالم وينا رانقلوو ،چي په قرآن ، حديث او تصوف کي منل سوی کس دئ ، حنفي هم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ نوموړی عالم علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله عليه دئ ، دی مبارک که ځه هم حنفي عالم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ خو دهغه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو يې سخته غندنه کړې ده ،چې پر امام ابوحنيفة رحمه الله او يا دده پر فقهي مذهب باندي نيوکي او اعتراضونه کوي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله په خپل کتاب الميزان الکبري کي ثو فصلونه دامام ابوحنيفة رحمه الله ددفاع لپاره وضع کړي دي، نوموړی عالم فرمايي:

اعلم يا اخي اني لم اجب عن الامام في هذه الفصول بالصدور احسان الظن فقط ، كما يفعل بعضهم وانما اجبت عنه بعد التتبع والفحص في كتب الادلة ... ومذهبه اول المذاهب تدوينا وآخرها انقراضا كما قاله بعض اهل الكشف ... وقد تتبعت اقواله واقوال اصحابه لما الفت كتاب الادلة المذاهب فلم اجد قولا من اقواله واو اقوال اتباعه الا وهو مستند الي آية او حديث او اثر او الي مفهوم ذالک او حديث ضعيف كثرت طرقه او الي قياس صحيح علي اصل صحيح، فمن اراد الوقوف فليطالع كتابي المذكور.([1])

ژباړه : اې وروره! پوه سه ما،چي په دغه فصلونو کي دامام ابوحنيفة رحمه الله له لوري څخه کوم جوابونه ورکړي دي له دې امله نه دي ،چي زما باندي حسن ظن او يا حسن عقيدت دئ لکه ،چي دځينو خلکو هم دغسي عادت وي بلکي ما ،چي کوم څه ويلي دي هغه مي د کتابونو او دلايلو دپوره لټون وروسته ويلي دي ... څرګنده خبره ده ،چي دامام ابوحنيفة رحمه الله مذهب تر ټولو مخکنی مدون سوی مذهب دئ او ځيني دکشف څښتنان په دې باور دي ،چي تر ټولو وروسته به له منځه ځي... ما،چي کله دفقهي مذاهبو پر اقوالو باندي کتاب وليکئ نو دامام ابوحنيفة رحمه الله او دده دپيروانو داقوالو تتبع وکړه نو ما دده مبارک او دده دپيروانو په ويناوو کي داسي خبره پيدا نه کړه ،چي دلاندي شرعي حجتونو څخه دي مخالف وي:

---

[1]: الميزان الکبري للشعراني رحمه الله ، ج : ۱ ، ص : ۶۳ ، ۶۴، ط : مصطفي الباني مصر.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ياداچي دغه خبره به دقرآن سره موافقه وه ، ياد ا ،چي دحديث سره به موافقه وه ، يا داچي دکوم اثر سره به موافقه وه، ياداچي دقرآن ، حديث او اثر دمفهوم سره به موافقه وه ، ياداچي دکوم داسي ضعيف حديث سره به موافقه وه ،چي په ډېرو طريقو سره به روايت سوی و ، ياداچي دصحيح قياس سره به موافقه وه ،چي د صحيح اصل څخه به متفرع و ، که څوک غواړي پوره معلومات لاسته راوړي نو په دې اړه دي زما مذکور کتاب مطاله کړي.

تر پورتني عبارت وروسته علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه دهغه کسانو په اړه مستقل فصل ايښی دئ ،چي پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي الزام لګوي ،چي دی تر حديث قياس ته حق اوليت ورکوي، ددغه موضوع په اړه علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه ليکي:

اعلم ان هذا الکلام صدر من متعصب علي الامام متهور في دينه غير متورع في مقاله غافلا عن قوله تعالي : ان السمع والبصر والفواد کل اولئک کان عنه مسؤلا...الخ.

ژباړه : پوه سئ! داخبري هغه څوک کوي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه سره تعصب لري ، په خپل دين کي دلاوره وي ، په خبره کي احتياط نه کوي او دالله جل جلاله ددې ارشاد څخه غافله وي ،چي فرمايي: بېشکه دقيامت په ورځ دسترګي ، غوږ او زړه ټولو څخه پوښتنه کېږي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه وروسته دا قصه هم ليکلې ده ،چي يوه ورځ حضرت سفيان ثوري رحمة الله عليه ، مقاتل بن حيان رحمة الله عليه ، حماد بن سلمة رحمة الله عليه او حضرت امام جعفر صادق رحمة الله عليه امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ته راغلل ددې لپاره ،چي دهغو اتهاماتو حال ځان معلوم کړي کوم ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه ځيني خلکو ويل: کله ،چي دوی مبارکان امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ته راغلل نو پوښتنه يې ځني وکړل ،چي ستا په اړه ځيني خلک داسي وايي ،چي ته قياس تر احاديثو مخکي کوې؟ ده

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارک په جواب کي ورته وفرمايل: قياس خو زه تر قرآن او حديث نه مخکي کوم بلکي تر اثر يې لا هم وروسته کوم، بيا امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ودغو مبارکانو تر غرمې پوري دخپلي تګ لاري اړونده معلومات ورکړل، وروسته دغه مبارکان ولاړ رسول او وې فرمايل:

انت سيد العلماء فاعف عنا فيما مضي منا من قيعتنا فيک بغير علم.

ژباړه: ته دعلماوو سردار يې موږ ته دهغه بدګمانۍ په اړه عفوه وکړه کومه، چي موږ مخکي دنه پوهاوي له امله درلوده.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه بيا يو فصل ايښي دئ ددې لپاره، چي دهغه خلکو خبري رد کړي، چي هغوی دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي ددلايلو دضعف الزام لګوي، دغه ترديد يې په مفصل او واضح ډول کړی دئ وروسته يې بيا يو فصل ايښي دئ په دې فصل کي يې ليکلي دي، چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب په ديني لحاظ محتاط ترين مذهب دئ، علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه په دې اړه ليکلي دي:

فاني بحمد لله تتبعت مذهبه فوجدته في غاية الاحتياط والورع.

ژباړه: الله جل جلاله لره دي حمد وي ما دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه دمذهب دمسائلو تتبع وکړه ما ته دا خبره ثابته سوه، چي دده مذهب محتاط ترين مذهب دئ او دتقوا څخه ډک مذهب دئ.

دعلامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه دغه څو ويناوي مو دنمونې په ډول رانقل کړې دپوره تفصيل لپاره د علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه کتاب ميزان الکبري په دغه موضوع کي مطالعه کړئ([1])

[1]: الميزان الکبری، ج: ۱، ص: ۶۳ تر ۷۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابوحنیفة رحمة الله علیه او علم حدیث

۱۱: پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي ځیني خلک دا سطحي نیوکه هم کوي ،چي دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه داحادیثو ذخیره نه وه یعني داچي ده مبارک په حدیثونو کي ډېر معلومات نه درلودئ بلکي په احادیثو کي کمزوری و.

حقیقت دادئ ،چي دپورتنی اعتراض بنسټ هم پر تعصب او کم علمۍ باندي ولاړ دئ ځکه ډېر علماء کرام د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه نه یوازي په فقه کي دده په جلالیت باندي قایل دي بلکي ده ته په حدیثونو کي هم په علمي جلالیت باندي قایل دي ، نه یوازي ،چي حنفي علماء دا وایي بلکي دنورو مذهبونو علماء هم د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په علمي لوړوالي باندي اعتراف کوي ، دهغو ټولو علماوو ویناوي دلته رانقول ګران کار دئ یوازي دنمونې لپاره دلته دڅو محدثینو ویناوي رانقلوو :

۱ : حضرت ابن جریح رحمة الله علیه دفقه او حدیث مشهور امام دئ او دامام شافعي رحمة الله علیه مذهب زیاته برخه دده څخه اخذ سوې ده ، دده په اړه ابن حجر رحمة الله علیه نقل کوي ،چي کله ده ته د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دوفات خبر ورورسېدئ نو ده دډېر خفګان څخه یې وویل:

اي علم ذهب.[1]

ژباړه : څنګه علم ولاړئ.

۲ : مکي بن ابراهیم رحمة الله علیه دامام بخاري رحمة الله علیه استاذ دئ دامام بخاري رحمة الله علیه زیاته برخه ثلاثیات هم دده څخه روایت کړل سوي دي ،

[1]: تهذیب التهذیب ، ج :۱۰ ، ص : ۴۵۰.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د امام ابوحنيفة رحمه الله شاګرد و، امام مزني رحمه الله د امام ابوحنيفة رحمه الله په اړه تهذيب الكمال كي وايي:

كان اعلم اهل زمانه(۱)

ژباړه: امام ابوحنيفة رحمه الله دخپلي زمانې تر ټولو ښه عالم و.

پاته دي نه وي، چي دمتقدمينو علماوو له آنده دعلم لفظ دحديث علم ته استعماليږي نو ځكه كوم شهادتونه، چي د امام ابوحنيفة رحمه الله دعلم لپاره سوي دي هغه دعلم حديث لپاره دي.

۳: حضرت شعبة بن الحجاج رحمه الله په حديثوكي دامير المؤمنين لقب لري، په جرح او تعديل كي تر ټولو مخكي امام بلل كيږي هغه د امام ابوحنيفة رحمه الله په اړه وايي:

كان والله حسن الفهم جيد الحفظ.

ژباړه: په الله جل جلاله قسم كوم، چي امام ابوحنيفة رحمه الله ښه فهم او ښې حافظې والا و.

كله، چي حضرت شعبة رحمه الله ته د امام ابوحنيفة رحمه الله دوفات خبر ورسيدئ هغه وفرمايل:

طفئ عن الكوفة نور العلم، اما انهم لايرون مثله ابدا.(۲)

ژباړه: دكوفې څخه دعلم څراغ مړ سو اودكوفې خلک به بيا د امام ابوحنيفة رحمه الله په څېر ښه عالم دتل لپاره نه ويني.

۴: امام ابوداود رحمه الله د امام ابوحنيفة رحمه الله په اړه وايي:

كان ابا حنيفة رحمه الله اماما.(۱)

[1]: تهذيب التهذيب، ج: ۱۰، ص: ۴۵۱.

[2]: الخيرات الحسان لابن حجر المكي، ص: ۳۲، ۷۱، داتجاء الوطن د ۸ او ۱۷ صفحې څخه اخستل سوی دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابوحنيفة رحمه الله امام و.

۵: يحيي بن معين رحمه الله دجرح او تعديل امام دئ د امام ابوحنيفة رحمه الله په اړه وايي:

كان ابوحنيفة رحمه الله ثقة لايحدث بالحديث الا بما يحفظه.

بل ځای فرمايي:

كان ابوحنيفة رحمه الله ثقة في الحديث.

همدا ډول يحيي بن معين رحمه الله ديحيي بن سعيد القطان رحمه الله دا اعتراف رانقل کړی دئ:

قد اخذنا باكثر اقواله.(۲)

ژباړه : موږ په ډېرو ځايونو کي د امام ابوحنيفة رحمه الله په اقوالو عمل کوو.

په يو بل ځای کي راځي چي ديحيي بن معين رحمه الله څخه پوښتنه وسول ،چي ايا دامام ابوحنيفة رحمه الله احاديث سته؟ ده په جواب کي ورته وفرمايل:

نعم ثقة ، ثقة.(۳)

ژباړه : امام ابوحنيفة رحمه الله ثقه دئ ، ثقه دئ.

پورته ويناوي يوازي دنمونې په توګه راوړل سوې که نه نو داسي ويناوي ېبخي زياتي دي ،چي د امام ابوحنيفة رحمه الله په اړه ويل سوي دي.

---

[1]: تذكرة الحفاظ للذهبي رحمه الله ، ج : ۱ ، ص : ۱۶۰.

[2]: تهذيب التهذيب ، ج : ۱۰ ، ص : ۴۵۱.

[3]: مناقب الامام الاعظم للموفق، ج : ۱ ، ص : ۱۹۲

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه خپله داحاديثو يوكتاب د (كتاب الاثار) په نوم تاليف كړ دئ،چي هغه مخكني داحاديثو كتابونه لكه موطا امام مالك ، مصنف عبدالرزاق ، منصنف ابن ابي شيبة او داسي نور كتابونه لا هم نه وه تاليف سوي.

امام زرنجي رحمة الله عليه فرمايي: امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په كتاب الاثار كي تر څلوېښت زرو زيات منتخب احاديث رانقل كړي دي.(۱)

د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه دپورتني كتاب ترڅنګ نورو جليل القدر محدثينو د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه اولس مسانيد هم راجمع كړي دي ،چي هريو يې تر مسند امام شافعي كم نه دئ، په دغه محدثينو كي يو حافظ ابن عدي رحمة الله عليه دئ ، دی په احاديثو كي تكړه نقاد دئ ، دده په لومړيو كي پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي بدګومان و، وروسته ،چي حقيقت ورته معلوم سو نو دمخكنيو بدګومانيو دكفارې لپاره د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه مسند مرتب كړ.

په هر صورت په احاديثو كي د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه مقام ډېر لوړ دئ دومره تفصيل پكښي سته ،چي ټول دلته ليكل ناشوني دي(۲)

په اخره كي موږ دمشهور اهل حديث عالم نواب صديق حسن خان رحمة الله عليه هغه شاهدي رانقلوو ،چي د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه يې كړې ده ، ده د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه ليكلي دي:

وكان عالما عاملا زاهدا عابدا ورعا تقيا كثير الخشوع دائم التضرع الي الله تعالي.

۱: الامام الاعظم للموفق، ج : ۱ ، ص : ۹۵ ، ۹۶، ط: دكن ، سنه : ۱۳۲۱هـ

۲: په دې موضوع كي دي دتفصيل لپاره په اردو ژبه كي دمولانا احمد كاندهلوي رحمة الله عليه كتاب امام اعظم اور علم حديث وكتل سي ، او په عربي ژبه كي دي مولانا ظفر احمد عثماني كتاب اتجاء الوطن وكتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابوحنیفة رحمه الله باعمله عالم و ، زاهد او عبادت کونکی و ، پرهیزګاره ، زیات خشوع کونکی اوتل الله جل جلاله ته عاجزي کونکی و.

د امام ابوحنیفة رحمه الله تر ډېرو فضایلو او مناقبو لیکلو وروسته یې لیکلي دي:

ومناقبه وفضائله كثيرة ، وقد ذكر الخطيب البغدادي في تاريخه منها شيئا كثيرا، ثم اعقب ذالک بذکر ما كان الاليق تركه والا ضراب عنه ، فمثل هذا الامام لايشک في دينه ولافي ورعه وتحفظه ، ولم يكن يعاب بشئ سوى قلة العربية.([1])

ژباړه: د امام ابوحنیفة رحمه الله مناقب او فضایل ډېر دي ،چي خطیب بغدادي رحمه الله په خپل تاریخ کي ډېر لیکلي دي ، وروسته یې ځیني داسي خبري لیکلي دي ،چي پرېښودل او اعراض ځني کول ښه دي ، د امام ابوحنیفة رحمه الله په دیانت ، پرهیزګارۍ او تحفظ کي شک نسته او پرده باندي هیڅ عیب نه سي لګېدای پرته لدې ،چي په عربیت کي کمزوری و.

نواب حسن خان رحمه الله پر امام ابوحنیفة رحمه الله باندي دعربیت دکموالی نیوکه کړې ده پردې خبره به وروسته وږغېږو خو لومړی باید دا ووایو ،چي پر امام ابوحنیفة رحمه الله ،چي داحادیثو کوم اعتراض کېږي دهغو په اړه حسن خان رحمه الله هیڅ یادونه نه ده کړې بلکي دده کتاب تاج المکل ،چي داحادیثو دکتابونو په لړ کي دئ ده دخپل کتاب په پیل کي ویلي دي ،چي زه دمحدثینو حالات بیانوم او ده په دغه بیان کي امام ابوحنیفة رحمه الله دمحدثینو په قطار کي راوړی دئ ، محدث یې ورته ویلی دئ او هیڅ نیوکه یې نه ده باندي کړې.

---

[1]: التاج المکمل ، مؤلفه نواب حسن صدیق خان رحمه الله ، ص: ۱۳۶ تر ۱۳۸ پوري ، ترجمه :۱۱۹ ، ط : بمبي ، سنه : ۱۳۸۴هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاته سوه داخبره ،چي نواب صاحب پر امام ابوحنيفةرحمة الله عليه باندي دعربيت دكموالي نيوكه کړې ده ، نواب صاحب دغه اعتراض دقاضي ابن خلکان څخه رانقل کړې ده ځکه هغه هم په کتې متې ډول دغسي عبارت ليکلی دئ، مګر داسي معلوميږي ،چي نواب صاحب دابن خلکان وروستنی عبارت نه دئ رانقل کړی ،چي داعتراض اصل حقيقت معلوم سوی وای، حقيقت داسي دئ ،چي ددې اعتراض اصل بنسټ يوه قصه ده ، قصه په دې ډول ده : مشهور نحوي ابو عمرو بن العلاءرحمة الله عليه د امام ابوحنيفةرحمة الله عليه څخه دقتل شبه عمد په اړه پوښتنه وکړه ،چي ايا په دې قتل سره قصاص لازميږي که يا؟ امام ابوحنيفةرحمة الله عليه دخپل مذهب مطابق جواب ورکړ، ،چي قصاص نه لازميږي، ابوعمروبن العلاءرحمة الله عليه ورته وويل : ولوقتله بالمنجنيق؟، امام ابوحنيفةرحمة الله عليه ورته وفرمايل: ولوضربه باباقبيس.

دامام ابوحنيفةرحمة الله عليه پر دغه جمله باندي دا اعتراض وسو ،چي ده داجمله بايد داسي ويلې وای: ولوضربه بابي قبيس.

حقيقت دادئ ،چي دغه اعتراض ځکه صحيح نه و ،چي عرب همدغسي وايي لکه امام ابوحنيفةرحمة الله عليه ،چي جمله ويلې وه.

قاضي ابن خلکان ،چي کله پورتنی اعتراض رانقل کړی نو بيا يې وروسته دپورتنی اعتراض جواب خپله ويلی دئ او په جواب کي يې ويلي دي ،چي امام ابوحنيفةرحمة الله عليه خپله جمله دهغو خلکو دلغت سره سمه ويلې وه ،چي هغوی په اسماء ستة کي ټول وخت الف مني لکه ،چي يو شاعر وايي:

فان اباها وابا اباهـــــا

قد بلغا في المجد غايتاها

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني شعر باید دنحوي قانون له مخي (وابا ابیها) وویل سي.
قاضي ابن خلکان دخپل جواب په اوږدو کي لیکي:
وهي لغة الکوفیین وابوحنیفة رحمة الله علیه من اهل الکوفة.([1])
ژباړه: دا دکوفه والو لغت دئ، چي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه استعمال کړی دئ او امام ابوحنیفة رحمة الله علیه هم دکوفې دخلکو څخه دئ.
پورتنۍ قصې په وجه پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي دعربیت دکموالي نیوکه راپورته سوې ده خو که څوک په دغه خبره پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي دعربیت دکموالي اعتراض کوي دا خپله دمعترض دعربیت پر کموالي باندي دلالت کوي.

په تقلید کي جمود

په وروستۍ کي داخبره دیادوني او پام وړه ده، چي لکه څرنګه، چي دتقلید مخالفت او په شرعي احکامو کي ځاني نظر دملامتیا او مذمت لایق کار دئ په دغه ډول په تقلید کي جمود او غلو کول هم دمذمت وړ او دملامتیا وړ کار دئ، لاندي، چي کوم صورتونه ذکر کېږي همدغه صورتونه ښه نه دي، جمود في التقلید پکښي سته او په تقلید کي غلو ده:
۱: دمجتهدینو په اړه داسي ګومان کول، چي دوی ته دشارع مقام ورکړل سي او یا دوی دانبیاوو په څېر معصوم او دهر ډول خطاوو څخه پاک وګڼل سي.

[1]: وفیات الاعیان لابن خلکان رحمة الله علیه ج: ۲، ص: ۱۶۵.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: په کوم صحيح حديث باندي يوازي له دې امله عمل ونه کړل سي ،چي په دې اړه زموږ دامام څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی دمثال په ډول په تشهد کي د(اشهد ان لا اله الا الله) په ويولو سره دشهادت ګوته پورته کېدل په زيات شمېر حديثونو سره ثابته ده مګر څوک ،چي يې له دې امله نه پورته کوي ،چي په دې اړه دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی همدا لامل دئ ،چي ځينو خلکو لاندي ګستاخانه او بې ادبه جمله ويلې ده:

مارا قول ابوحنيفة رحمة الله عليه بايد، قول رسول کافی نيست

نعوذبالله العلي العظيم، دا هم هغه جامد تقليد دئ ،چي بدي يې په قرآن او حديث سره ثابته ده.

۳: په نبوي احاديثو کي داسي کاټ واټ کار ترسره کول ،چي مناسب نه وي او دمذهب سره يې برابرول، او يا داسي دکاره وتلي تاويلات پکښي کول ،چي دده خپل زړه هم پر مطمئن نه وي خو دا دهر چا فکري جوګه والی دئ ، که ،چيري کوم کس ته دحديث په کومه توجيه کي رښتينې شرح صدوري وي او بل کس يې صحيح نه وبولي نو دغه دوهم کس ته پر لومړی کس باندي دنيوکي کولو حق نسته.

۴: که يو متبحر عالم ته صحيح حديث ورسيږي ، دا ورته معلومه سي ،چي دمذهب قول ددغه حديث څخه مخالف دئ او ددې حديث په مقابل کي بل معارض هم نه وي نو بيا هم دغه متبحر عالم حديث پرېږدي او په مذهب عمل وکړي دې ته هم جامد تقليد ويل کېږي ،چي پوره تفصيل يې مخکي تېر سو.

۵: داهم په تقليد کي جمود او غلو ده ،چي څوک داسي عقيده ولري ،چي زما مذهب حق دئ او نور مذهبونه نعوذبالله باطل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيقت دادئ ،چي دټولو مذهبونو امامانو داجتهاد دشرايطو دپوره کولو وروسته هريوه دقرآن او حديث دصحيح مقصود دمعلومولو لپاره پوره ، پوره کوشش کړی دئ نو ځکه دټولو امامانو مذهبونه حق دي همدا وجه ده که ديوه مجتهد څخه کومه اجتهادي غلطي سوې وي نو نه يوازي ،چي دالله جل جلاله په وړاندي معاف دئ بلکي الله جل جلاله ده ته دخپل کوشش ثواب هم ورکوي ،چي تصريح يې په احاديثو کي سته ،البته يو مقلد داسي ويلای سي ،چي زمامذهب صحيح دئ خودابه وايي ،چي زما په مذهب کي ددې احتمال سته ،چي ځيني شيان پکښې غلط وي او دنورو مذهبونوپه اړه به هم داسي عقيده لري ،چي هغه مذهبونه دصحت او غلطتيا دواړو احتمال لري.

٦: دمجتهدينو امامانو زيات اختلافات رابرسېره کول او وړاندي کول داهم لويه غلطي ده ځکه په زياتو مسائلو کي دامامانو ترمنځ اختلاف يوازي دافضليت او نه افضليت خبره وي، دجواز او نه جواز خبره نه وي لکه درکوع پر مهال باندي لاسونه پورته کول يا نه پورته کول ،آمين په زوره ويل ، يا نه ويل ، په ولاړه کي لاسونه تر نامه لاندي نيول او يا پر سينه باندي نيول او داسي نوري مسائلي داټولي مسائلي هغه مسائلي دي ،چي دافضليت او نه افضليت خبره ده که نو پر دواړه طريقو باندي دڅلورو امامانو په اتفاق لمونځ جايز دئ خو يوازي يو امام يې يوه طريقه افضله بولي او بل امام يې بله طريقه افضله بولي ، داسي مسائلي رابرسېره کول ، دحلال او حرام حکم ورکول ،يا په امت کي تفرقه پيدا کول او داسي نور داټول کارونه حرام او ممنوع دي بايد په کلکه ځانونه ځني وساتل سي.

۷: همدا ډول دامامانو په منځ کي ،چي کومي دجواز او نه جواز مسائلي دي دهغوی په اړه اختلاف ته عملي بڼه ورکول يعني داچي

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دداسي اختلافاتو په وجه جنګ جګړې کول په هيڅ مذهب کي جايز نه دي يا داچي دداسي اختلافاتو په وجه يو بل ته عيب ويل ، پوچ رد سره ويل اوبدګوماني سره کول دټولو مذهبونو په اتفاق سره حرامي دي پردې موضوع باندي علامه شاطبي رحمه الله مفصله او نفيسه وينا کړې ده ځوک ،چي دعلم ښبتنان وي هغو ته دمطالعې وړ ده.(۱)

۱: وګورئ: الموافقات للشاطبي رحمه الله ، ج : ۴ ، ص : ۲۲۰ تر ۲۲۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستی وړاندیز

دتقلید دمسئلې حقیقت دخپلې علمي توانایۍ په اندازه په تیرو صفحو کې روښانه کړل سو په آخر کې زموږ وړاندیز دا دئ ،چي ددې کتاب دلیکلو څخه زموږ موخه دانه ده ،چي بحث ، مباحثې او مناظرې دي وکړل سي بلکې زموږ موخه داده ،چي دمسلمان امت داکثریت برخي دریځ ،چي دېپلو مذهبونو سره اړه لري هغه ځرګند سي ، که ،چیري په ناخبرۍ سره دقلم دڅوکي څخه کوم داسي لفظ وتلی وي ،چي دچا دخفګان او ناراضۍ سبب ګرځېدلی وي نو دهغه څخه دزړه له کومي او په پوره اخلاص سره بخښنه غواړو.

ددې صفحو دلیکلو څخه اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دزیاتي برخي نقطه نظر دلایل ځرګند سي او دغیر مقلدینو له خوا ،چي اختلافات سوي دي او ددغو اختلافاتو په وجه باندي دحرام ، شرک او داسي نورو شیانو غلط فهمیاني پیدا سوي دي ددغو غلط فهمیانو دلیري کېدو امکانات زیات سي که څوک زموږ ددغه نقطې سره بیا هم اختلافات لري نو بیا دي پر خپل دریز باندي ودرېږي او زموږ پر امامانو دي دا تور نه لګوي ،چي دوی شریعتونه دځانه جوړ کړي دي او نه دي ددغو مجتهدینو پر پیروانو باندي دشرک الزام لګوي دا یو خطرناکه کار دئ داسي خطر ناکه دئ ،چي زر ځله پناه ځني غوښتل پکار دي.

ددغسي خلکو لپاره دمشهور اهل حدیث عالم نواب حسن خان رحمة الله علیه ،چي دوی ته دلاري دڅراغ حیثیت لري ـ یو اقتباس رانقلوو ، حسن خان رحمة الله علیه په خپل کتاب ابقاء المنن بالقاء المحن کي لیکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماباندي دالله جل جلاله يو احسان داسوی دئ ،چي زه ناجيه فرقه يوازي اهل سنت ګڼم په اهل سنتو کي که حنفي وي ، که شافعي وي ، که مالکي وي ، که حنبلي وي ، که ظاهري وي ، که اهل حديث او که متصوف وي ددغو ټولو په حق کي زه هيڅ بدګوماني نه لرم سره ددې ،چي ماته معلومه ده،چي په هر ډله کي څه داسي مسائلي سته ،چي ددلايلو څخه خلاف دي او ځيني يې بيا دنصوصو سره موافقي دي ، ځيني فتاواوي يې صحيح ، ځيني کمزوري او مردودي دي خو حکم اکثريت ته دئ نه اقليت ته ، دامامانو څخه ،چي کوم عمل دحديثونو څخه پاته سوی وي دهغه لپاره شل عذرونه دي ،چي په جلب المنفعت نومي کتاب کي ليکل سوي دي.

دسلفو پر امامانو باندي دا طعن لګول ،چي دوی دسنتو څخه مخالفت کړی دئ دا په دې معنا دئ لکه په انصاف کي ،چي څوک چور او چپاول جوړوي ، البته کوم مقلد ته ،چي صحيح قرآني دليل او يا صحيح حديث څرګند سي بيا هم پر خپل مذهب باندي کلک ولاړ وي او په تقليد کي بيا هم جمود کوي داسي کس ته خطا کاروايم او ګناه ګار ورته نه وايم ، نه يې معاذالله کافر بولم او نه داوايم ،چي په دغه کس پسي لمونځ نه صحيح کېږي.

په مسائلو ، عباداتو او معاملاتو کي داختلاف په وجه کفر نه رامنځته کېږي او نه يې علماوو ته ددغه اختلاف په وجه کافران ويل کېږي غاية ما في الباب خطاء في الاجتهاد او يا خطا في انفسهم ورته ويل کېږي ،چي علماء يې پېژني.

الله جل جلاله ته اميد لرم ،چي که زه مخلص يم ،تعصب کونکی نه يم او په يوه وجه په خطا کي لوېدلی يم ، الله جل جلاله دي زما ګناهونه را معاف کړي او که زه قصدا پر خطا روان يم نو دا زما لپاره ډېره دبدبختۍ او وېرلړلې

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحنه ده مګر کوم مسلمان ،چي دالله جل جلاله څخه بېرېږي او رحمت ته یې امید لري هغه ته هیڅ لازمي نه ده ،چي پر مسلمان دي بد ګومان وکړي ځکه : نحن نحکم بالظواهر والله اعلم بالسرائر.[1]

دفتنو په داسي ډکه زمانه کي ،چي پر مسلمانانو باندي دفتنو او مصیبتونو دهري خوا حملې اویرغل دئ په داسي حال کي زموږ لپاره تردې لوی بربادونکی او هلاکونکی شي نسته ،چي پر کوچنیو او فروعي مسائلو سره اختلاف کوو او یو دبله پر داسي کوچنیو خبرو باندي سره لاس او ګرېوان یو ،چي پر کوچنیو ، کوچنیو خبرو باندي یو وبل ته کافر او مشرک وایو ، یا دبل لمانځه ته فاسد وایو ، که دتاریخ پاڼي موږ وګورو موږ ته ډېر ښه پند راکوي ځکه په تاریخ کي بېلابېل داسي واقعات سته ،چي موږ سبق ځني واخلو ځکه هغه راښیي ،چي هیڅ وخت دمسلمانانو سر کوم دښمن نه دئ ټیټ کړی بلکي هر وخت ،چي موږ ته کومه تباهي راغلې ده دخپل منځیو شخړو او اختلافاتو له امله راغلې ده، تاریخ پردې شاهد دئ ،چي کله دمسلمانانو په منځ کي دفروعي مسائلو پرسر باندي شخړي او اختلافات پیل سوه ، دښمن ددې څخه لویه ګټه پورته کړې ده.

الله جل جلاله ته دا دعا کوو ،چي موږ ته دي سیده لاره راپه برخه کړي ، الله جل جلاله دي موږ ته دحق پېژندلو او دحق داتباع توفیق راکړي، الله جل جلاله دي موږ ته دا همت راکړي ،چي باطل ته باطل ووایو او ځانونه ځني ژغورو، الله جل جلاله دي موږ دخپل منځي جنګو څخه وساتي او ددې

---

[1]: دفاران میاشتنی پاڼه ، سنه : ۱۹۶۴، دفاران مجلې دمدیر ماهر القادري څخه په مننه.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای دي الله جل جلاله داسي توفیق راکړي ،چي خپل ژوند ددین دلوړو مقاصدو لپاره وقف کړو.

آمین ثم آمین وآخر دعوانا ان الحمدلله رب العلمین.

دڅباړي تکمیل: ۱۴۳۱هـ ق

مولوي عبدالهادي حماد

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library